

UUDEN

KANSAN EDUSTAJAN KÄSIKIRJA

eva
OPAS

UUDEN

**KANSAN
EDUSTAJAN
KÄSIKIRJA**

UUDEN

**KANSAN
EDUSTAJAN
KÄSIKIRJA**

EVA OPAS

ISSN 2490-127X (PAINETTU)

GRAAFINEN SUUNNITTELU: MIKA TUOMINEN
KUSTANTAJA: TALOUSTIETO OY
PAINOPIIKKA: NEXT PRINT OY, HELSINKI 2019

ISBN 978-951-628-715-0 (PAINETTU)

ISBN 978-951-628-716-7 (PDF)

ISBN 978-951-628-717-4 (EPUB)

JOHDANTO

”Kun ihmiset haluavat mahdottomia, vain valehtelijat saavat heidät tyytyväisiksi.”

Thomas Sowell

Poliitikkoa pommitetaan väsymättä luvuilla ja väitteillä. Hänen pitää kyetä erottelemaan tästä numeroiden ja kirjainten tulvasta olennaiset, oikeat ja vedenpitävät luvut ja johtopäätökset. Tehtävä on vaikea, mutta ei missään tapauksessa toivoton tai hyödytön.

Poliitikko joutuu jatkuvasti puolustautumaan ja toisaalta haastamaan muita erilaisissa tilanteissa: haastatteluisissa, debateissa ja pätkäpuheissa, siis erilaisissa instantväittelyissä kahviloiden pöydissä, markettien tuulikaapeissa ja puolueiden tilaisuuksissa.

Luettuasi tämän kirjan olet hiukan valmiimpi osallistumaan vaaliväittelyyn työn tulevaisuudesta, verotuksen raskaudesta, markkinoiden toiminnasta, oikeudenmukaisuudesta ja siitä, mitä suomalaiset politiikalta odottavat.

Tällä kirjalla on kaksi tarkoitusta. Se tarjoaa poliittiseen keskusteluun avainfaktoja tärkeimmistä yhteiskunnallisista kysymyksistä – työmarkkinoista, verotuksesta, tulonjaosta. Toisekseen se auttaa tunnistamaan julkisen

väittelyn yleisimmät harhat ja talouspolitiikan suosituimmat myytit.

Toisin sanoen tuloksena on terävämpiä väittelijöitä ja parempia päättäjiä.

* * *

Väitteisiin ja lukuihin poliitikon pitää suhtautua tyyneästi ja ryhmittynä puolustukseen yhdellä lyömättömällä vastakysymyksellä, joka kuuluu: ”Mistäs tiedät?”

On hämmästyttävää, miten usein tämä yksinkertainen kysymys pysäyttää hyvin alkaneen kansankiihotuksen. Yleensä väitteen esittäjä mumisee puolustukseen jotain tyyliin ”kaikkihan sen tietävät”. (Tämä on muuten yksi julkisen keskustelun suosituimmista tempuista. Sen pitäisi laukaista oitis kuulijan päässä älyllinen palohälytin.)

Julkisen keskustelun ja median houkutus dramaattiseen raportointiin antaa tilaa poliittisille helppoheikeille ja kolportööreille, koska nämä ovat ”kiinnostavampia” ja ”erilaisia”. Heidän ajatustensa hassuus tai ilmeinen mahdottomuus ei paina vaa’assa, koska erilaisuuden pyhittäneessä maailmassa vain autenttisuus merkitsee. Näiden ihmisten esittämät vaihtoehtoiset totuudet saavat suhteettoman osuuden julkisuudesta ja näyttäytyvät edustavampina ja merkittävämpinä kuin ovatkaan.

”Mutta Wrightin veljeksille naurettiin, kun he esittelivät idean lentokoneesta”, sanovat erilaisuuden apostolit. Kyllä, ja Pelle Hermannille naurettiin, mutta se ei tee hänestä väärinymmärrettyä ajattelijaa.

Mikä erottaa hyvän ja huonon asiantuntijan – vaikkapa ekonomistin? *Talous yhdeltä istumalta* -kirjan kirjoittanut Henry Hazlitt vastaa:

Huono taloustieteilijä näkee ainoastaan mitkä ovat olleet tietyn toimintaperiaatteen vaikutukset tai mitkä ne tulevat olemaan yhdelle tietylle ryhmälle; hyvä taloustieteilijä ottaa selville toimintaperiaatteen vaikutukset kaikille ryhmille.

Toisin sanoen hyvä taloustieteilijä – tai hyvä poliitikko – ajattelee laajemmin kuin vain oman intressiryhmänsä perspektiivistä.

Tänä päivänä pidetään erinomaisina taloustieteilijöitä, jotka paheksuvat säästämistä ja suosittelevat valtakunnallisen tason tuhlaamista keinona taloudelliseen pelastukseen; ja kun heille joku osoittaa näiden toimintaperiaatteiden pitkäaikaiset vaikutukset, he vastaavat nenäkkäästi kuin tuhlaajapoika varoittavalle isälleen: ”Pitkällä aikavälillä olemme kaikki kuolleita.” Ja tällaiset ylimalkaiset letkautukset menevät läpi kypsänä viisautena, Hazlitt kirjoitti yli 60 vuotta sitten, mutta ajatus toimii yhä.

Kuten Hazlitt huomauttaa, lyhytnäköisyydestä eivät kärsi vain tulevat sukupolvet, vaan mekin kärsimme menneisyyden päätösten pitkän aikavälin seurauksista:

Tänään on jo huominen, jonka huono taloustieteilijä kehotti eilen meidät sivuuttamaan.

* * *

Seuraavat sivut on tarkoitettu kenelle tahansa edistysuskoiselle ja yleisliberaalille ihmiselle, joka arvelee, että ihmisten omalla päätösvallalla on merkitystä.

Samalla seulomme esiin suomalaisen talouspolitiikan polttavimmat kysymykset ja annamme seuraaviin hallitusneuvotteluihin suosituksia politiikkatoimista, joilla näitä ongelmia voitaisiin hoitaa. Lista ei tietenkään ole tyhjentävä, mutta antaa uraansa suunnittelevalle poliitikolle esimakua siitä, mikä häntä vaalimenestyksen jälkeen odottaa. Kaikki eivät pääse käsityksineen Säätytalolle hallitusohjelmaa laatimaan, mutta hekin ovat tämän myötä valmiimpia arvioimaan seuraavan hallituksen ohjelmaa.

Ulkopolitiikka on keskeinen osa kansanedustajan työtä, mutta se ei ole tämän kirjan aihe. Keskitymme talouspolitiikkaan ja työmarkkinoihin, jotta lopputulos ei kasvaisi tuhatsivuiseksi järkäleeksi.

Joku voi kysyä aiheellisesti, miksi emme kajoa esimerkiksi ilmastonmuutokseen, vaikka sillä on varmasti yhteys talouspolitiikkaan. Kyllä, ja vastaavalla tavalla emme anna valmiita ratkaisuja kriminaalipolitiikkaan tai ylipaino-ongelmaan, vaikka nekin liittyvät varmasti kansantalouden kokonaisuuteen.

Teos on valtaosaltaan koottu Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVAn julkaisemista analyyseistä, raporteista,

pamfleteista ja *Fakta*-kirjasista. Tiedot ovat peräisin virallisista lähteistä sekä EVAn omista mielipidekyselyistä, joiden menetelmät ja yksityiskohdat on selostettu EVAn julkaisuissa ja Arvo- ja asennetutkimusten tulostietokannassa, joka löytyy osoitteesta arvopankki.fi.

Nämä luvut ovat tietenkin alttiita samoille houkutuksille ja vioille kuin maailman muutkin luvut. Haastan teidät tutkimaan näitä lukuja kriittisesti. Lupaen, että otamme vastaan perustellun kritiikin, mutta emme tuhlaa aikaa turhaan tuhinaan siitä, miten ”nämä on taas niitä työnantajan lukuja”. Se ei ole totta, eikä edes argumentti.

Talouden myyttejä on luonnollisesti kymmenittäin enemmän kuin tähän sivumäärään mahtuu. Valitut myytit ovat läpäisseet talousliberaalin suodattimen ja ymmärrämme taittoviati, joita niihin saattaa sisältyä. Jos haluatte jatkaa siitä, mihin tämä teos jää, ja paljastaa liberalismiin suurimmat harhat huolellisesti argumentoiden, toivotamme sellaisen teoksen tervetulleeksi ja iloitsimme paremman keskustelun puolesta.

Esitän lämpimän kiitokseni kirjan tekoon osallistuneille ja alkuperäisten EVA-tuotteiden tekijöille.

Kiitos siis Timo Ahopelto, Marko Erola, Petri Heikkilä, Eveliina Hokkanen, Janne Juusela, Antti Kauhanen, Pentti Kiljunen, Seppo Koskinen, Hannu Leinonen, Paul Lillrank, Henrik Malm Lindberg, Niklas Lundell, Janne Makkula, Pekka Myrskylä, Niku Määttänen, Mika Pajarinen, Aura Pasila, Topias Pyykkönen, Petri Rouvinen, Kaija Ruotsalainen, Karita Reijonsaari, Nima Sanandaji, Katariina Silander, Hanna Sutela, Vesa Vihriälä ja Tomi Viitala.

Haluan lämpimästi kiittää myös Jussi Lähteen kirjaa varten haastattelema Liisa Jaakonsaarta, Katleena Kortesuota, Seppo Kääriäistä, Panu Laturia, Marianne Lähdetä, Antti Mustakalliota, Esa Niemistä sekä Leena Rantasta.

Erityiskiitokset kuuluvat TT-säätiölle, data-aineistoja koonneelle tutkija Hannu Kasevalle, tutkimusjohtaja Mika Malirannalle, tutkimuspäällikkö Ilkka Haavistolle, viestintäpäällikkö Heini Larrokselle ja toimituspäällikkö Sami Meteliselle sekä kirjailija Jussi Lähteelle, jonka käsialaa on kirjan kampanjointia käsittelevä luku.

Helsingissä 25.2.2019

Matti Apunen

Johtaja

EVA

SISÄLLYS

JOHDANTO

SUOMEN TILANNEKUVA	15
VALTIO JA ME	16
TYÖMARKKINAPOLITIIKKA KUULUU LAINSÄÄTÄJÄLLE	51
EVÄSLEIPIÄ HALLITUSNEUVOTTELUIHIN	79
FAKTOJEN SUOMI	101
KANSANEDUSTAJAN VARUSTUS	131
LIKAISTEN TEMPPUJEN LISTA	132
TALOUSPOLITIIKAN 20 SUOSITUINTA MYYTTIÄ	163
KAMPANJOINNIN SALAT	197
LOPUKSI: MITEN TÄSTÄ ETEENPÄIN?	229
VIITTEET	234
KIRJALLISUUS	237

SUOMEN TILANNEKUVA

VALTIO JA ME	16
EKONOMISTIKONE – TARKISTA, MITÄ EKONOMISTIT SANOVAT!	23
ARVOPANKKI – EVAN ARVO- JA ASENNETUTKIMUSTEN TIETOKANTA	32
NELJÄ TIETÄ TULEVAISUUTEEN	37
TYÖMARKKINAPOLITIIKKA KUULUU LAINSÄÄTÄJÄLLE	51
MILLAISTA ON TYÖ SUOMESSA?	56
SUOMEN TYÖMARKKINOIDEN ERITYISPIIRTEET	60
EVÄSLEIPIÄ HALLITUSNEUVOTTELUIHIN	79
10 KONKREETTISTA EHDOTUSTA POLITIIKKATOIMIKSI	85

”Olisi silkkaa hupsuutta ajatella, että mikään hallinnon tapa turvaisi vapautta tai onnea ilman ihmisten omaa hyveellisyyttä.”

James Madison (1751–1836),
Yhdysvaltain neljäs presidentti

Politiikan vanha jako vasempaan ja oikeaan on ongelmallinen. Puolueiden ideologiat ovat lieventyneet ja liikkuneet. On tapahtunut sekoittumista; markkinatalousmyönteisiä ajatuksia voi löytyä vasemmistosta ja osa oikeistosta on voimakkaan tulontasauksen kannalla. Monissa asioissa puolueita on vaikea erottaa toisistaan. Esimerkiksi ilmasto- ja ympäristökysymyksissä huolipuhe kuulostaa lähes kaikista suunnista hyvin samankaltaiselta.

Oikeiston ja vasemmiston tilalle on muotoutunut uusia jakolinjoja. Yksi niistä voisi olla liberaali-konservatiivi-jaottelu, mutta ongelmaton ei ole sekään. Ilmiselvä arvo-konservatiivi saattaa olla talousliberaali ja vastaavasti arvo-liberaali saattaa puhua voimallisesti hyvin konservatiivisen ja julkista valtaa suosivan talouspolitiikan puolesta.

Mutta mitä voisi tarkoittaa ”liberaali” tai ”konservatiivi” taloudellisissa suhteissa?

VALTIO JA ME

Jokseenkin kaikki Suomessa tuntuvat kannattavan jonkinlaista markkinataloutta. Joitakin marginaaliryhmiä lukuun ottamatta puheet suunnitelmatalouden siuna-

uksista ovat vähäisiä. Mutta minkä lajin vaihdannasta puhumme, kun puhumme markkinataloudesta? Kilpailu lienee hyvä, mutta mitä todella ajattelemme kilpailun rajoista? Tarvitsemme julkisen sektorin, mutta mikä on sen oikea koko?

Valtiota tarvitaan, mutta annostelun kanssa on syytä olla tarkkana.

Toisin sanoen yksi ratkaiseva kysymys on kansalaisten ja valtion rajapinta. Valtiota tarvitaan, mutta annostelun kanssa on syytä olla tarkkana. Valtioton valtio on huono ja helposti terveyden päälle käyvä idea, kuten nähdään mistä tahansa romahtaneesta valtiosta. Ja kun valtiota on liikaa, lopputulos on jokseenkin sama, kuten on helppo havaita Pohjois-Koreasta.

Länsimainen hyvinvointivaltio turpoo nopeammin kuin vaurautemme kasvaa. Silloin on pakko kysyä tylppä peruskysymys: mihin valtiota todella tarvitaan? Perusturvallisuuteen? Vapauden takaamiseen? Jonkin laajemman hyvinvoinnin rakentamiseen?

Talouseliberaali ajattelu lähtee siitä, että mahdollisimman monet asiat on jätettävä markkinoiden hoidettavaksi

– ja muistuttaa, että yllättävän monet asiat *voidaan* jättää markkinoiden ratkaistavaksi.

Liberaali uskoo, että kun markkinatalous toimii, resurssit siirtyvät tehokkaasti kansantalouden kannalta tuottoisimpiin kohteisiin. Ihmiset kontrolloivat yrityksiä omilla ostopäätöksillään ja valinnoillaan. Niin kauan kuin kuluttaja ja veronmaksaja voivat äänestää lompakollaan tai jaloillaan, markkinat pysyvät tasapainossa.

Liberalismia esiintyy – kuten ajatukseen hyvin sopiikin – monissa muodoissa ja sävyissä.

Julkisessa keskustelussa sekoitetaan herkästi tai jopa tahallaan klassiset liberaalit, uusliberaalit ja libertaarit. ”Uusliberaali” on usein huonosti määritelty leimakirves, jolla tarkoitetaan mitä tahansa liberalismiin kiilunilmäistä lajia. Libertaari taas esitetään idealistina ja haihattelijana, joka näkee päiväunia minimaalisen pienestä valtiosta.

Pro market -ajattelussa olennaista on kilpailun vapaus.

Hallintotieteiden tohtori Jani Rajaniemen mukaan ongelmat yhteiskunnassa syntyvät silloin, kun liberalismien keskeisiä perusteita ei enää tunnista:

Väärinkäsityksiä on oikaistava, jotta meillä olisi mahdollisuus keskittyä yhteiskunnan keskeisten tukipilarien rakennustoimintaan niiden hajottamisen sijasta. Näitä pilareita ovat vapaus, demokratia, yksityisomaisuus, yrittäjyys, vapaa markkinatalous, kilpailu ja globalisaatio.

— —

Klassinen liberalismi ei tarjoa ihmisille nopeita voittoja, se ei tarjoa positiivista tai negatiivista diskriminointia houkutellakseen ihmisiä vapauden kunnioittajiksi. Monista muista aatteista poiketen liberalismi ei osta sieluja nopeiden voittojen toivossa.¹

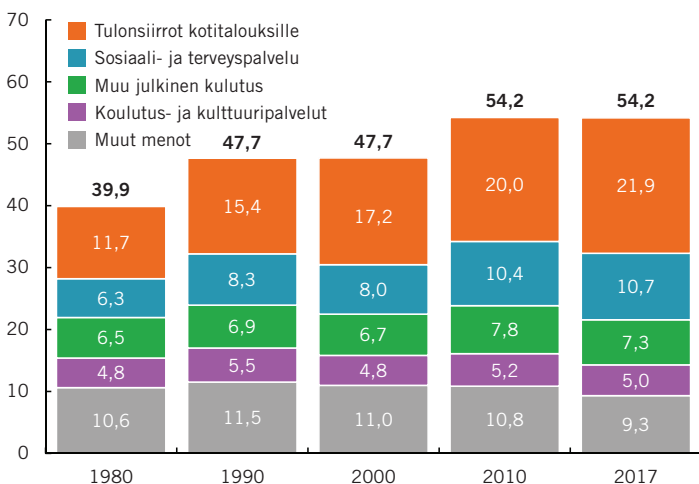
Talousliberalismin tärkeä rajalinja on jako niin sanottuun pro-market- ja pro-business-ajatteluun. Pro-market-ajattelussa olennaista on kilpailun vapaus ja häiriöttömyys; se, että valtio puuttuisi mahdollisimman vähän markkinoiden toimintaan. Pro-market-ajattelu ei hyväksy sitä, että valtio suosisi osaa toimijoista ja aiheuttaisi siten markkinahäiriöitä.

Pro-business-ajattelu lähtee kapeammasta bisnesintressistä. Siinä valtion rooli halutaan ohjata suoraan hyödyttämään tiettyä (omaa) liiketoiminnan alaa. Jos pro-market-ihminen pyrkii minimoimaan erilaiset veroetujärjestelyt ja valtiontuet, pro-business-ihminen katsoo, että epätäydellisessä maailmassa ne ovat välttämätön paha – esimerkiksi Suomen olisi järjetöntä luopua niistä niin kauan kun muutkaan eivät luovu.²

Kilpailu ja markkinat eivät ole koskaan täydelliset; markkinoita vetävät kieroon monopolit, kartellit, puutteellinen tieto ja sääntely. Valtio muovaa markkinoita valvonnalla, luvilla ja tuotevastuulla.

Markkinahäiriöt voivat tarkoittaa esimerkiksi sitä, että hyödykkeen tarjonta jää puutteelliseksi, hinta nousee tar-

Julkiset menot tehtävittäin 1980–2017 (prosenttia bruttokansantuotteesta)

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Julkisten menojen kasvu on ollut 2000-luvulla nopeaa. Vuonna 2017 julkisten menojen osuus bruttokansantuotteesta oli 54,2 prosenttia.

Vuosina 2000–2017 kasvu on ollut nopeinta tulonsiirroissa (esim. eläkkeet ja sosiaalivastukset), jotka kasvoivat käyvin hinnoin mitattuna keskimäärin 3,9 prosenttia vuodessa. Sosiaali- ja terveyspalvelut kasvoivat 2,6 prosenttia vuodessa.

Julkisten menojen rahoitus pohjan muodostaa kokonaistuotanto, joka kasvoi samana ajanjaksona keskimäärin 2,6 prosenttia vuodessa.

koituksettoman korkeaksi tai jonkun toiminnan haitat jäävät huomiotta.

Täydellinen ei ole myöskään poliittinen järjestelmä. Taloustieteen nobelistit Ronald Coase ja Ernest Williams Jr. ottivat jo 1960-luvulla käyttöön käsitteen politiikkaepäonnistuminen (*government failure*). Se tarkoittaa valtion väliintuloa markkinoilla. Julkisella hallinnolla on hyviä aikomuksia korjata markkinapuutteita veroin, säädöksin ja politiikkaohjelmin, mutta koska intervention vaikutuksia on vaikea ennakoida, tuloksena voi olla markkinahäiriön syveneminen tai kokonaan uuden häiriön syntyminen.

Tunnetuimpia tapauksia aiheesta on vuokrasääntely, jota aika ajoin vaaditaan ”kohtuuhintaisen asumisen” takaamiseksi. Toisin sanoen ihmiset odottavat valtion takaavan heille halvemman asunnon paraatipaikalta, mutta käytännössä vuokrasääntely on johtanut ei-toivottuihin lopputuloksiin (ks. s. 193).

Suomalaisten taloustieteilijöiden kantoja luotaava Ekonomistikone (ks. s. 23) kysyi vuokrasääntelystä syksyllä 2018. Peräti 95 prosenttia vastaajista torjui väitteen ”Vuokrasääntelyllä pitäisi pyrkiä hillitsemään vuokrien nousua, vaikka se tarkoittaisi vuokra-asuntotarjonnan pienenemistä.” Vain kaksi prosenttia vastaajista ilmoittautui sääntelyn kannattajaksi.

Vuoden 1929 pörssiromahduksen uskottiin romahduttaneen talouden ja aiheuttaneen 1930-luvun suuren laman, joka jatkui vuosikymmenen lopulle saakka. Myöhemmin selvisi, että syytä pitkään lamaan ei ollut niinkään itse pörssiromahdus. Ekonomistit Harold L. Cole

ja Lee E. Ohanian julkaisivat vuonna 2004 tutkimuksen, jossa he osoittivat, miten Yhdysvalloissa valtion väliintulot pidensivät lamaa useilla vuosilla. Myöhempi pörssiromahdus vuonna 1987 ei synnyttänyt kymmenen vuoden kurjuutta, vaan sitä seurasi lähes kahdenkymmenen vuoden kasvun kausi, jolloin työttömyys ja inflaatio olivat alhaisia.³

Valtio ei myöskään ole toimissaan täydellisen neutraali ja arvoista vapaa.

Kansan mahdollisuudet kontrolloida poliittista valtaa käyttäviä ovat usein kovin rajalliset. Tätä on tutkinut niin sanotun julkisen valinnan teorian koulukunta. Alan pioneeri James M. Buchanan palkittiin työstään taloustieteen Nobelilla vuonna 1986.

Buchananin mukaan julkisen valinnan teoria ”tutkii politiikkaa ilman romantiikkaa”, siis ilman toiveajattelua siitä, että poliitikot ja viranomaiset vain ajaisivat yleistä etua. Buchananin mukaan päätöksenteon takana ovat aina yksilöt, joita ohjaavat motiivit sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Toisin sanoen virkakoneisto sanoo edustavansa kansaa, mutta ”kansa” ei tee päätöksiä vaan yksittäiset ihmiset.

Perusajatus on yksinkertainen: julkisen sektorin työntekijöillä – poliitikoista puhumattakaan – on omat intressinsä. Toisin sanoen he eivät tee päätöksiään arvotyhjiössä, vaan päätöksenteossa painaa aina julkisen sektorin (ja sen työntekijöiden) oma etu. Koska veronmaksajat ovat virkamiehistä kaukana ja poliitikoistakin vaalien päässä, valtion roolia pönkittävät ratkaisut eivät ole usein kovin vaikeita.

EKONOMISTIKONE – TARKISTA, MITÄ EKONOMISTIT SANOVAT!

Onnistunut talouspolitiikka nojaa asiantuntemukseen ja tutkimustietoon. Siksi päätöksiä valmisteltaessa on syytä selvittää, mitä taloustiede sanoo kyseessä olevasta asiasta. Apua tähän tarjoaa suomalainen ekonomistipaneeli ja sen Ekonomistikone-verkkosivusto.

Talouden tiedon lähteille mentäessä ilmenee usein ongelma: taloustieteilijät eivät ole läheskään aina yksimielisiä. Vanhaa vitsiä mukailten: kysy samaa asiaa kahdelta taloustieteilijältä ja saat kolme erilaista vastausta.

Mutta entä jos asiaa kysyttäisiin kahden sijaan kymmeniltä?

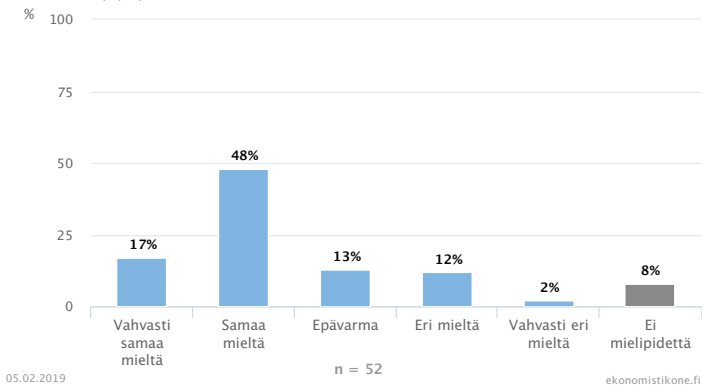
Näin tehdään suomalaisessa ekonomistipaneelissa, joka on vuonna 2017 käynnistynyt riippumaton, akateeminen asiantuntijapaneeli. Sen tarkoituksena on selvittää, mitä suomalaiset taloustieteilijät ajattelevat taloustieteen ja talouspolitiikan tärkeistä aiheista: Mistä kysymyksistä vallitsee yksimielisyys ja missä kysymyksissä käsitykset eroavat?

Paneelin esikuvana toimii yhdysvaltalainen IGM Economic Experts Panel, jonka jäseniä ovat monet johtavat Yhdysvalloissa toimivat taloustieteilijät. Suomen paneeliin on kutsuttu akateemisten meriittien perusteella 90 johtavaa suomalaista taloustieteilijää.

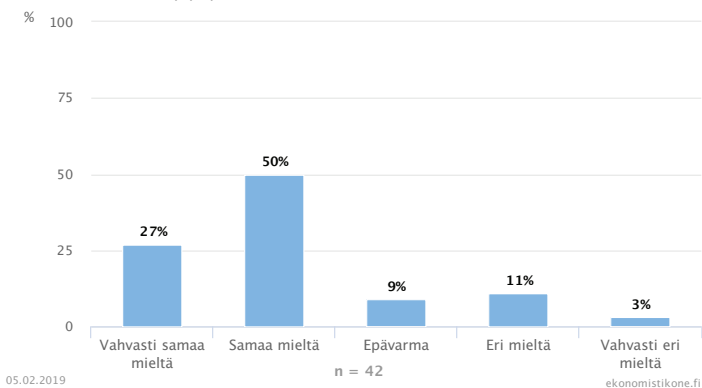
Mukaan on kutsuttu kaikki virassa olevat taloustieteen professorit ja apulaisprofessorit sekä RePEc-julkaisutietokannan kärkeen sijoittuneet tutkijat. Lisäksi mukaan on kutsuttu neljän taloudellisen tutkimuslaitoksen (VATT, ETLA, PT, PTT) sekä Suomen pankin rahapolitiikka- ja tutkimusosaston johtajat ja tutkimusjohtajat

Kysymys: Eurosta on tähän mennessä ollut Suomelle enemmän hyötyä kuin haittaa.

Vastaukset kysymykseen:

Painotetut vastaukset kysymykseen:

Paneeliin kutsutut päättävät itse osallistumisestaan ja vastaavat kysymyksiin omaan tahtiinsa. Ekonomistikoneessa panelistit ottavat kantaa väittämämuodossa esitettyihin kysymyksiin viisiportaisella asteikolla. Jokaisen vastauksen kohdalla he myös arvioivat mielipiteensä varmuutta asteikolla 1–10. Lisäksi panelistit voivat halutessaan täydentää vastaustaan kommentilla.

Varmuusarvioilla painotetut vastaukset tarjoavat tarkimman kuvan ekonomistikunnan mielipiteistä. Panelistien kantojen lisäksi ne sisältävät arviot myös mielipiteiden varmuudesta, joka yleensä pohjaa käsitykseen tutkimuskirjallisuuden asiasta tarjoaman näytön määrästä ja vahvuudesta.

Paneelissa ekonomistit ottavat kantaa sekä taloustieteen klassisiin aiheisiin että ajankohtaisiin talouspolitiikkaa koskeviin kysymyksiin. Paneelille esitettävät kysymykset valitsee taloustieteilijöistä koostuva ekonomistipaneelin raati. Sekä panelistit että yleisö voivat tehdä raadille esityksiä aiheiksi ja uusiksi kysymyksiksi.

Ekonomistipaneeliin on kertynyt mittava määrä asiantuntijatietoa veroista, työmarkkinoista, eurosta, asumisesta, ilmastopolitiikasta, finanssipolitiikasta, työllisyydestä ja monista muista asioista. Lisää tietoa kertyy koko ajan, sillä paneelille esitetään uusia kysymyksiä joka kuukausi. Kaikki vastaukset perustelluineen julkaistaan Ekonomistikoneessa ja ne ovat vapaasti hyödynnettävissä.

Ekonomistikone

Taloustieteilijöiden kannat talouden tärkeisiin aiheisiin

Markkinoilla sekä hyöty että kustannukset päätöksistä lankeavat päätöksentekijälle itselleen. Sopimuksia ei synny ilman molempien osapuolten – ostajan ja myyjän – hyväksyntää. Poliitikassa tilanne on toinen. Päätökset hyödyttävät eri ihmisiä eri tavoin.

Niin sanotun siltarumpupolitiikan ydin on rakentaa ylisuurilla kustannuksilla jotain alikäyttöistä vain äänestäjien miellyttämiseksi. Kansantalouden näkökulmasta yliimitoitettu silta syrjäisellä tiellä on järjetön, mutta poliittisen järjestelmän näkökulmasta sama rakennelma saattaa olla rationaalinen ratkaisu. Poliitikolle se varmistaa uudeleentalinnan.

Voi tapahtua niin sanottu virastovallankaappaus.

Poliittinen järjestelmä on luotu tuottamaan uudistuksia, mutta järjestelmän oma logiikka puskee sitä kohti muuttumattomuutta.

Selkeät edut tuovat ääniä poliitikolle, mutta vanhojen etujen leikkaukset saattavat syödä niitä vieläkin enemmän. Tanskalainen valtiotieteilijä Poul Erik Mouritzen on esitellyt nimeään kantavan Mouritzenin 1–3 -säännön:

”Jos hallitus ajaa läpi tietynkokoisen uudistuksen, se saa palkinnoksi esimerkiksi 1 000 uutta ääntä. Jos sittem-

min, esimerkiksi fiskaalisista syistä, hallitus on pakotettu peruuttamaan uudistuksen, 1–3 -säännön mukaan se kärsii 3 000 äänen tappion.”⁴

Uudistukset ovat vaikeita, koska usein hyödyt kohdistuvat pienelle ja haitat laajalle alueelle. Valtiosihteeri Raimo Sailas sanoi aikanaan, että tämä on politiikan muuttumattomuuden logiikka.

Usein etuudet kohdistuvat suhteellisen pieneen ryhmään. Tälle ryhmälle on taloudellisesti tärkeää, tuleeko etuus vai ei. Maksajat ovat veronmaksajia, siis valtavasti suurempi joukko. Ketään veronmaksajaa ei saa etuuden poistamisen taakse sanomalla, että sinun verosi vähän kevenee, koska tämä kevenyminen on niin olemattoman pientä, että sillä ei ole mitään vaikutusta, Sailas sanoi.⁵

Kun julkista ja yksityistä sektoria verrataan toisiinsa, joudutaan puhumaan tuottavuudesta. On arvioitu, että julkisen sektorin tuottavuus on kehittynyt erittäin huonosti. Samaan hengenvetoon ekonomistit tosin muistuttavat, että tämän asian arviointi on erittäin hankalaa.

Julkisen sektorin tehottomuuden syitä voi olla monia. Tulonsiirrot kasvavat, koska tarpeet muuttuvat ja tukea kaivataan yhä yksityiskohtaisempiin asioihin. Moraaliset normit muuttuvat. Elatusapu valtiolta ei ole enää samassa määrin häpeällistä kuin aikaisemmin.

Virkamiehet ovat sisäistäneet budjettilogiikan, jonka mukaan menosäästö (käyttämättä jääneet varat) palkitaan

seuraavana vuonna pienempänä määrärahana. Jotta virkakunta ei aiheuttaisi itselleen ongelmia seuraavana vuonna, budjettivarat on käytettävä ennen vuoden loppua.

Voi tapahtua niin sanottu *inside takeover*, virastovallankaappaus, veretön ja hiljainen tapahtuma, jossa virkakunta alkaa palvella enemmän itseään kuin asiakaskuntaansa.

Ulkoa tulevat aloitteet ja kehitysehdotukset torjutaan, koska ne horjuttavat vanhoja valtasuhteita. Tekoäly voi tehostaa myös viraston työtä, mutta se saattaa ajaa ihmisiä työttömyyteen ja riisua asiantuntijoita asiantuntijuudesta.

Useampi kuin neljä viidestä kansanedustajasta on myös kunnanvaltuutettu.

Professori Tim Wu kutsuu tätä vastarintaa ”Kronos-efektiksi” kreikkalaisen mytologian Kronos-jumalan mukaan. Kronos söi omat lapsensa, jotta ei olisi menettänyt valtaansa näille. Palveluntuottaja pelkää valtansa puolesta ja kaataa uudet toimintamallit. Perustelut vaihtelevat, yleisimmin vedotaan uuden innovaation turvattomuuteen (*Onko varmaa, että siitä ei aiheudu käyttäjille haittaa?*) tai tasa-arvoon (*Mutta eihän se ole kaikkien saatavilla!*).⁶ Selvyiden vuoksi: Kronokselle ei tietenkään käynyt hyvin.

Muuttumattomuuden logiikassa erityinen tapaus ovat kunnan työntekijät, jotka istuvat valtuustossa päättämässä omista työpaikoistaan.

Suomalaiset ekonomistit Ari Hyytinen, Jaakko Meriläinen, Tuukka Saarimaa, Otto Toivanen ja Janne Tukiainen julkaisivat äskettäin analyysin siitä, miten kuntatyöntekijöiden valinta valtuustoon vaikuttaa kunnan menoihin. Tulosten mukaan menot kasvavat. Ne kasvavat nimenomaan sillä sektorilla, jolla nämä kuntatyöntekijät toimivat.

Yhden valtuustopaikan lisäksi kunnan työntekijöille kasvattaa kunnan vuosittaisia menoja keskimäärin yhden prosentin. Terveysthuollon kuntatyöntekijöiden valtuustopaikat kasvattavat terveydenhuoltomenoja, mutta eivät kunnan muita menoja. Vastaavasti muiden toimialojen kuntatyöntekijöiden valtuustopaikat kasvattavat muita menoja, eikä niillä ole vaikutusta terveydenhuollon menoihin. Tutkimuksen mukaan vuosina 1996–2012 valituissa kunnanvaltuustoissa kuntatyöntekijöiden paikkaosuus oli keskimäärin 26 prosenttia.⁷

Eikä tässä kaikki.

Eduskunnassa lakeja säätää 200 kansanedustajaa. Tällä hetkellä heistä 163 eli useampi kuin neljä viidestä kansanedustajasta (82 %) on myös kunnanvaltuutettu. (Ks. kuntapuoluekuva ss. 94–95.) Osuus on vaali vaalilta kasvanut 20 vuoden ajan. Kansanedustajista 29 toimii kuntien tärkeimmillä vastuupaikoilla valtuustojen tai kunnanhallitusten puheenjohtajina. Lisäksi lukuisat kansanedustajat toimivat kunnanhallituksissa, kuntayhtymien valtuustoissa ja

hallituksissa sekä muissa kuntien, kuntayhtymien, kuntien yhtiöiden ja säätiöiden luottamuselimissä.

Vain 37 kansanedustajaa ei ole samanaikaisesti kunnanvaltuutettuja. Heistäkin suurin osa on ollut kansanedustajan ja kunnanvaltuutetun kaksoisroolissa. Lisäksi muutama kansanedustaja ilmoitti keväällä 2017 jättävänsä kuntavaalit väliin tavoitellakseen uutta kaksoisroolia: he toivovat tulevansa valituksi eduskunnan lisäksi uusiin maakuntavaltuustoihin.

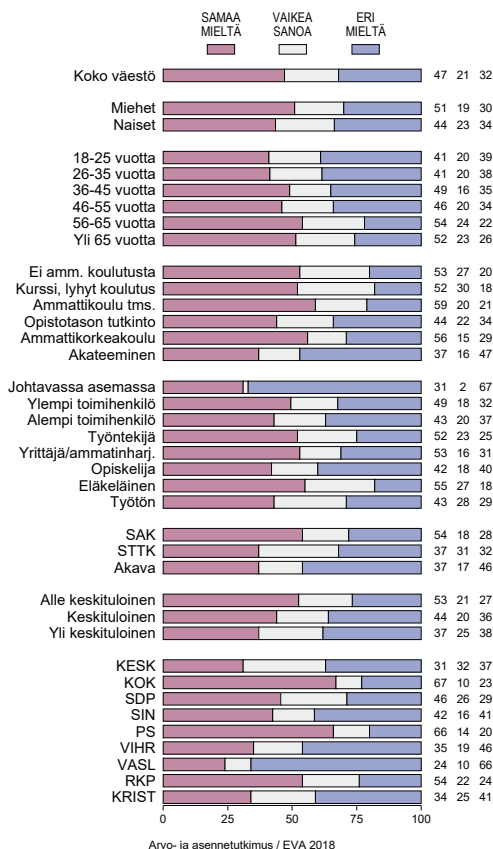
Kansanedustajien määrällä mitattuna kuntapuolue on eduskunnan ylivoimaisesti suurin poliittinen voimaktekijä. Kuntapuolueen kansanedustajia yhdistää julkilausumaton velvollisuus ajaa kuntien asioita. Heidän on vaikeaa asetta vastahankaan silloin, kun jokin uudistus olisi kuntien intressejä vastaan.⁸

Julkisen sektorin osallistuminen markkinoille on tietenkin mahdollista ja toivottavaa, jos se tapahtuu tasavertaisista lähtökohdista. Valitettavan usein kuitenkin julkinen toimija nauttii erityiseduista, jotka vääristävät kilpailua. Kyse on markkinahäiriöistä (*market failure*).

Markkinahäiriöitä tuottavat yhteiskunta (lainsäädännön kautta), julkisen sektorin toimijat (paikallinen päätöksenteko) ja yritykset itse (esimerkiksi kartellit). Pahimmillaan markkinahäiriö tarkoittaa perustelematonta monopolia ja monopoli tarkoittaa nopeasti tehottomuutta.

Hiukan lievemässä muodossa markkinahäiriö tarkoittaa kiltajärjestelmää, jossa jonkin ammattialan ydin pääsee vaikuttamaan siihen, kuinka paljon alalle tulee uusia toimijoita. Jos lääkärit saavat päättää, paljonko Suomeen

Valtio säätelee liikaa yksityisen ihmisen elämää (%)

Lähes joka toinen suomalainen (47 %) ajattelee, että valtio säätelee liikaa yksityisen ihmisen elämää. Toista mieltä asiasta on 32 prosenttia kansalaisista. Käsitykset eivät ole juuri muuttuneet vuodesta 1985, jolloin näin ajatteli 52 prosenttia kansasta. Ammattiryhmistä voimakkaimmin ylisääntelyä kritisoivat eläkeläiset, yrittäjät ja työntekijät. Puolueiden kannattajaryhmissä liiallisena sääntelyä pitävät selvimmin kokoomusta, perussuomalaisia sekä RKP:tä äänestävät.

Enemmistö torjuu ajatuksen valtion liiallisesta puuttumisesta suomalaisten arkeen kahdessa – johtavassa asemassa olevien sekä vasemmistoliittoa kannattavien – väestöryhmissä.

ARVOPANKKI – EVAN ARVO- JA ASENNETUTKIMUSTEN TIETOKANTA

Perustuslain mukaan kansanedustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta, totuutta ja perustuslakia, eivätkä häntä sido muut määräykset. Tämän lisäksi fiksulla kansanedustajalla on tietenkin käsi kansan valtimolla: Hän tietää mitä kansalaiset tuntevat ja ajattelevat.

Julkisessa keskustelussa esitetään usein arvioita kansalaisten mielialojen heilahduksista suuntaan tai toiseen. Usein arviot osuvat harhaan, sillä kansalaismielipide on useimmissa asioissa vakaa. Luulo ei ole tiedon väärä.

EVAn Arvo- ja asennetutkimus on ainoa suomalainen laajasti eri yhteiskunnan ja politiikan aiheisiin keskittynyt pysyvä tutkimussarja, joka on kartoittanut suomalaisten arvoja ja asenteita säännöllisesti vuodesta 1984. Kyselytutkimuksista on yli 30 vuoden aikana kertynyt laaja ja vertailukelpoinen aineisto yhteiskunnallisesta arvo- ja asenneilmastostamme ja sen muutoksista.

Arvo- ja asennetutkimusten kaikki tulokset ovat julkisia ja jokaisen hyödynnettävissä EVAn Arvopankki-sivustolla. Arvopankissa pääset tutustumaan tutkimusten tuloksiin, hakemaan tietoja sekä lataamaan niitä omaan käyttöösi.

Arvopankista löytyvät suomalaisten vastaukset yli neljäntuhanteen kysymykseen. Osasta kysymyksissä asenteiden ja arvojen muutosta voidaan tarkastella 1980-luvulta tähän päivään asti.

Tutkimuksissa on selvitetty suomalaisten suhtautumista muun muassa politiikkaan ja demokratiaan, hyvinvointiin, markkinatalouteen, maahanmuuttoon, yrittäjyyteen, veroihin, ympäris-

tönsuojeluun ja työelämän kysymyksiin. Kansallisten teemojen ohella tutkimukset ulottuvat myös lukuisiin kansanvälisiin aiheisiin Euroopan unionista globalisaatioon sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Arvo- ja asennetutkimuksen tulokset edustavat koko Suomen aikuisväestöä ja aineistojen keskeiset demografiset, sosiaaliset ja alueelliset tekijät vastaavat väestörakennetta. Tutkimukset on toteutettu metodologisesti yhdenmukaisella tavalla siten, että tulokset ovat luotettavasti vertailukelpoisia vuodesta toiseen.

Arvo- ja asennetutkimuksen aineistoja käytetään paljon myös yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Arvopankin ohella kaikki EVA-aineistot on arkistoitu myös Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon (FSD, Tampereen yliopisto), joka luovuttaa aineistoja edelleen tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön.

eva
ELINKEINOELÄMÄN
VALTUUSKUNTA

ARVOPANKIN ETUSIVU HAKUSIVU RAPORTIT TAIS-TIETOJA TUTKIMUKSISTA OHJEET

EVAn Arvopankki

Arvopankki

EVAn Arvo- ja asennetutkimusten tietokanta

Talous	Työelämä	Poliittika
EU	Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	Maahanmuutto
Hyvinvointivaltio	Onnellisuus	Suomalaisuus
Ympäristö	Tulevaisuus	Muut

Haku tutkimuksista:

tarvitaan uusia lääkäreitä, he todennäköisesti arvioivat uusien lääkärien tarpeen eri tavalla kuin jokin muu taho.

Yleisimmillään markkinahäiriö tarkoittaa sitä, että jokin toimija saa katteettomia kilpailuetuja. Kunta tai valtio saattavat suojella omaa toimintaansa. Yksityinen yritys voi onnistua tekemään sopimuksen, jossa kunta suojaa sitä ulkopuoliselta kilpailulta. Kunnalliset toimijat ovat yleensä suojassa konkurssilta. Kuntakonsernien sisällä yhtiöiden voittojen osoittamista ja sitä kautta siis veronmaksua voidaan manipuloida sisäisillä, ylikorkoisilla lainoilla.

Ainoastaan yksityiset sote-palvelut edellyttävät valvontaviranomaisen lupaa.

Tällä hetkellä yksityistä sosiaali- ja terveystalouden tuottajaa säännellään ja valvotaan tiukemmin kuin vastaavaa tehtävää hoitavaa julkista toimijaa. Ainoastaan yksityiset sote-palvelut edellyttävät valvontaviranomaisen lupaa. Julkisia palveluntuottajia ei nykyisin edes rekisteröidä. Tosin asiaan olisi luvassa korjaus, mikäli palveluntuottajalaki hyväksyttäisiin eduskunnassa.

Valmisteilla olevan sote-ratkaisun mukaan yksityisten valinnanvapauspalveluita tuottavien yritysten pitäisi

raportoida yksityiskohtaisia tietoja yrityksen taloudesta tavanomaisten tilinpäätöstietojen lisäksi. Raportointivollisuus koettelee jo liikesalaisuuden rajoja. Vastaavat vaateet eivät koskisi julkisia tuottajia.

Uudessa tietosuojalaissa julkinen sektori jäi vaille uhkaa hallinnollisesta sakosta. Yksityistä sektoria sakko koskee. Ja niin edelleen.

Yksinkertainen tapa suojata omaa toimintaa kilpailulta on olla altistamatta sitä julkiselle vertailulle. Jos esimerkiksi terveysalan yritys ilmoittaa, ettei sen ole mahdollista laskea yksittäisen hoitosuorituksen hintaa, aito kilpailu on vaikeaa. Tällaisessa tapauksessa emme tiedä tehokkuudesta mitään, ja laskun hoitavia veronmaksajia pyydetään vain uskomaan palveluntuottajan hyväntahtoisuuteen.⁹

Toisaalta vertailevaa tutkimustietoa tästäkin asiasta on olemassa, jos sitä jaksaa kaivaa esiin.

Vuodesta 2013 lähtien Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on tehnyt seurantatutkimusta ikäihmisten palveluista, joka perustuu toimipaikoissa tehtyihin kyselyihin. Kun tarkastellaan, miten yksikön henkilöstön määrä, koulutus ja tehtävä rakenne vastaavat ikäihmisten määrää ja palvelutarvetta, havaitaan, että yksityinen pärjää paremmin kuin julkinen.

Yksityisistä toimipaikoista 89 prosentissa henkilöstön määrä, koulutus ja tehtävä rakenne arvioitiin hyväksi suhteessa vanhusten määrään ja palvelutarpeeseen. Julkisissa toimintayksiköissä nämä arvioitiin hyväksi 70 prosentissa yksiköistä. Huonoksi nämä arvioitiin 4,6 prosentissa julkisista toimintayksiköistä ja 0,7 prosentissa yksityisistä toimipaikoista.

Myös muilla indikaattoreilla yksityiset palveluntuottajat pärjäävät paremmin suhteessa julkisiin. THL:n Koettu hoidon laatu asiakkaan näkökulmasta -tutkimuksessa (ASLA) kysyttiin vanhuspalveluiden asiakkaiden, omaisten ja omaishoitajien kokemuksia hoidon laadusta. Tutkimuksessa yksityisten palveluntuottajien hoidon laatu arvioitiin säännönmukaisesti hieman laadukkaammaksi kuin julkisten palveluntuottajien hoidon laatu.¹⁰

NELJÄ TIETÄ TULEVAISUUTEEN

Mutta voiko vaikeita asioita varmasti jättää markkinoiden hoitoon? Osaavatko houkutuksille alttiit ihmiset tehdä ”oikeita” valintoja monimutkaisissa valintatilanteissa?

Ihmiset, jotka ovat vakuuttuneita evoluutiosta biologiassa, uskovat julkisen hallinnon kohdalla luomiskertomukseen. Toisin sanoen he uskovat, että maailmankaikkeus ja kaikki sen lajit ovat kehittyneet spontaanisti, mutta että talous on liian monimutkainen juttu, jotta se voisi toimia ilman poliitikkojen suoraa ohjausta, kirjoittaa amerikkalainen ekonomisti Thomas Sowell.¹¹

Ilman valtiota emme voi elää.

Valtio yksin ei voi olla ratkaisu, mutta ilman valtiotaakaan emme voi elää. Miten meidän siis olisi järjestettävä valtion, kuntien ja yksityisen sektorin suhteet tavalla, joka vastaisi nykyajan olennaisiin kysymyksiin?

Vastaus on kulttuuri, jossa puramme tiilimuuria julkisen ja yksityisen sektorin väliltä. Sen ratkaisuja ovat *avoimet arkkitehtuurit, normien purku, kilpailuneutraliteetti ja politiikan läheisyysperiaate.*

1. AVOIMET ARKKITEHTUURIT

Henry Ford oli aikanaan vakuuttunut siitä, että Fordin tehtaiden oli pidettävä kaikki autontuotannon komponentit omissa käsissä. Tästä syystä Ford omisti huomattavan määrän lampaita, joiden villasta valmistettiin pehmusteita autojen penkkeihin. Jossain vaiheessa yhtiön johto alkoi kuitenkin pohdiskella, onko lampaitten tarhaus kuitenkaan Ford Motor Companyn ydinosamisaluetta.

Valtiot elävät edelleen osittain tässä samassa harhassa. Teemme kaiken itse, osaamme ja tiedämme kaiken paremmin kuin markkinat. Thomas Sowellin sanoin:

Eliitin edustajat ovat aivan liian taipuvaisia yliarviomaan sitä, että he tietävät keskimäärin enemmän kuin tavallinen ihminen. Samalla he aliarvioivat sen tosiasian, että eliitin yhteenlaskettu tietomäärä on aina kovin paljon alhaisempi kuin muun väestön. He yliarvioivat sen, mitä eliitin piireissä voidaan tietää etukäteen ja aliarvioivat sen, mitä saadaan selville miljoonien tavallisten ihmisten kanssakäymisessä.¹²

Jälkitekollinen valtio on luottanut ja nojannut asiantuntijaeliittiin, joka on hahmotellut kaikille sopivia ratkaisuja. Kun ratkaisut suunnitellaan ja sommitellaan keskusjohdoisesta, mittakaavahyötyjen rooli korostuu niissä suhteetomasti. Ajatellaan, että saman periaatteen levittäminen kaikkialle maahan poistaa paljon liikkeellelähtövaiheen kitkaa. Vähemmälle huomiolle jää se, että olosuhteet eri

puolilla maata ovat niin erilaiset, että *one size fits all* -ajattelu istuukin hetkittäin varsin huonosti.

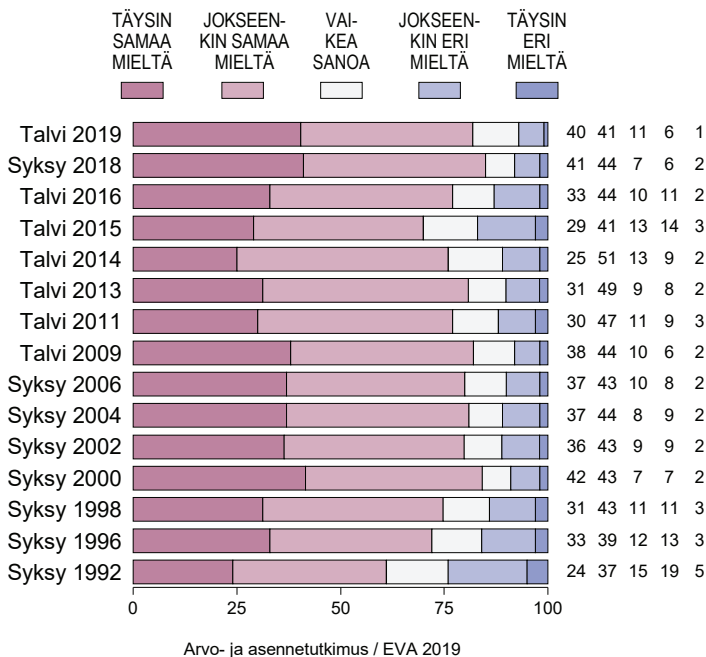
Hiukan karrikoiden voisi siis sanoa, että maata hallitsee eliitti, jonka hallussa on vaikkapa yksi prosentti tiedosta. Nyt pyydämme uskomaan, että tämä yksi prosentti pystyy hyvin hallitsemaan loppuja 99 prosenttia. Markkina-
lähtöinen ajattelu kysyy, miten tämän 99 prosentin mielihope saataisiin paremmin esille. Lars Tvede vertaa kirjasan *The Creative Society* keskusjohtoista taloutta vanhaan mainframe-tietokoneeseen ja markkinataloutta internet-pohjaiseen pilvipalveluun ja joukkoistamiseen.

Paras idea voi hyvin olla julkisen virastonkin tuottama.

Miksi valtioilla on kilpailuviranomainen valvomassa, ettei synny kartelleja tai monopoleja? Tietenkin siksi, että monopolit tuottavat palveluita, jotka ovat kalliita ja huonoja. Miksi valtiot olisivat erilaisia?, Tvede kysyy.¹³

Mutta jos uskomme, että markkinoilla – ihmisten keskinäisissä puuhissa – asuu viisautta, mikä olisi hallinnon sovellus joukkoistamisesta? Torikokoukset ovat tunnetusti usein levottomia ja tehottomia.

"Vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palvelujen ylläpitäminen maksaa paljon, suomalainen hyvinvointivaltio on aina hintansa arvoinen" (%)

Hyvinvointivaltio on suomalaisille rakas. Neljä viidestä (81 %) ilmoittaa, että vaikka se maksaa paljon, on se silti hintansa väärti. Hyvinvointivaltio on aina ollut kansalaisten suosiossa, mutta sen suosiossa ollut myös hienoisia laskukausia, jotka ajoittuvat erityisesti talouden matalasuhdanteisiin, 1990-luvun alun lamaan sekä 2010-luvun pitkään taantumaan.

Suomalaisten selvä periaatteellinen tuki hyvinvointivaltiolle merkitsee laajaa yleistä arvostusta julkisten palveluiden ja tulonsiirtojen järjestelmälle. EVAn kyselyissä kansalaiset kohdistavat kuitenkin järjestelmän eri osiin paikoin voimakastakin kriittisyyttä. Myös verotukseen kohdistuu vuodesta toiseen keventämistoiveita.

Yhden koon ajattelun tuoreutettu versio voisi olla niin sanottu avointen arkkitehtuurien idea. Siinä julkinen toimija ei yritäkään ratkaista kaikkia ongelmia itse, vaan ainoastaan määrittelee ongelman ja pyytää markkinoilta ratkaisuja sen toteuttamiseksi. Paras idea voittakoon. Paras idea voi hyvin olla julkisen virastonkin tuottama.

Kaikkien palvelut, myös kunnan ja valtion tuottamat, tarvitsevat sparrausta ja kilpailua. Julkisten palveluiden toimintatavoissa ei saada aikaan tarvittavia muutoksia pelkillä ”rakenneuudistuksilla”, jotka valitettavan usein tarkoittavat sisäistä laatikkoleikkiä. Kilpailu parantaa todistetusti sekä palveluiden tuottavuutta että niiden laatua.

Uudistuksia pitää tehdä kuntien asukkaiden näkökulmasta. Tähän asti uudistuksissa on kerta toisensa jälkeen korostunut kuntaorganisaatioiden, kuntien työntekijöiden ja muiden sisäpiiriläisten intressi. Uudistusten valmisteluun tarvitaan monipuolisemmin yritysmaailman, tutkimuksen ja juridiikan asiantuntemusta.

2. KILPAILUNEUTRALITEETTI JA ULKOISTUSREFORMI

Kilpailuneutraliteetti tarkoittaa sitä, että esimerkiksi palvelutuotannossa julkinen taho, yksityinen yritys ja kolmannen sektorin toimija voivat toimia niin sanotusti samalta viivalta, ilman että kilpailu on valmiiksi vinoutunut kenenkään eduksi. Pelisäännöt ovat samat.

Kuten aiemmin todettiin, julkisomisteisella tuotannolla on Suomessa monenlaisia kilpailuetuja yksityisiin kilpailijoihinsa nähden. Käytännössä kilpailuetu voi muodostua

esimerkiksi erilaisesta verokohtelusta (tulovero, arvonlisävero, kiinteistövero, verohuojennukset), muista taloudellisista tuista (konkurssisuoja, markkinaehtoista edullisemmat tuotannon tekijät, alhaiset tai olemattomat tuottoväestöt) ja kilpailusuojaus aseman tai kilpailusuojaus asemassa saavutetun markkina-aseman tai mittakaavaedun hyödyntämisestä.

Kilpailuneutraliteetin toteutuminen on veronmaksajien etu.

Kilpailuneutraliteetin toteutuminen on tärkeää ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin se on veronmaksajien etu ja koko kansantalouden hyöty. Kilpailu ei voi toimia kunnolla, jos sen lopputuloksen sanelevat muut tekijät kuin toimijoiden osaaminen, toiminnan tehokkuus sekä laatu. Kilpailuneutraliteetin toimimattomuuden laskua maksamme julkisten varojen käytön tehottomuutena, vähempinä ja huonompina palveluina, korkeampina veroina sekä hitaampana tuottavuuden ja talouden kasvuna.

Toiseksi kyse on myös oikeudenmukaisuudesta ja reiludesta, elinkeinovapaudesta, yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta eri toimijoiden ja näiden työntekijöiden

välillä. Jos samoilla markkinoilla toimivista toimijoista yksi maksaa veroa, mutta toinen ei, se on myös moraalisesti väärin. Kilpailuneutraliteetin rikkominen onkin koko Euroopan unionissa pääsääntöisesti lainvastaista.

Yksi tapa varmistaa kilpailuneutraliteetin toteutumisen on niin sanottu palvelualoite. Muun muassa EVA on esittänyt jo useiden vuosien ajan Suomeen Ruotsin mallin mukaista palvelualoitetta, jolla annettaisiin yksityisen ja kolmannen sektorin palveluntuottajille sekä julkisten palveluiden sidosryhmille oikeus tehdä palvelualoitteita julkisten palveluiden järjestämiseksi.

Ulkoistamisen maine on viime vuosina kärsinyt, koska voittomotiivin epäillään väistämättä ajavan palvelun laadun yli. Kyse on ostamisen ammattitaidosta, siitä miten ulkoistus yksityiskohdissaan hoidetaan ja mikä paino laitetaan laatutekijöille.

Tanskalainen sijoittaja-kirjailija Lars Tvede kuvaa mahdollisia tapoja hoitaa esimerkiksi palvelun tai sosiaalisen toiminnan ulkoistus.

ENSIMMÄINEN MALLI on yksinkertainen tarjouskilpailu, jossa määritellään haluttu palvelu ja yritykset lähettävät tarjouksensa kilpailuun. Päättäjä valitsee mielestään parhaan ja tekee palvelusopimuksen esimerkiksi viideksi vuodeksi. Tämän mallin ongelmana on se, että laatumittareita on vaikea mahduttaa mukaan ja taitamattoman sopimuksen tuloksena on usein huonoa palvelua, joka vaatii paljon paikkaamista.

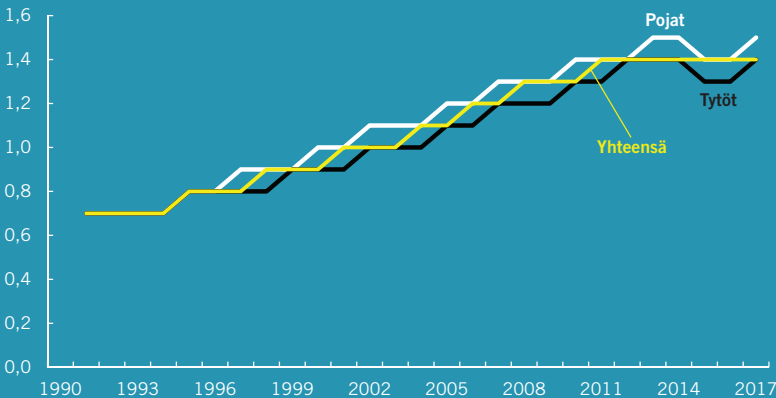
TOINEN MALLI on periaate ”ei tulosta, ei maksua”. Julkinen päättäjä tekee sopimuksen yksityisen yhtiön kanssa,

joka ottaa hallinnoitavaksi laajemman kokonaisuuden (IT-palvelut, help deskit jne.) lupauksella, että toiminnallaan yritys pystyy tuottamaan säästöjä. Yritys saa osan näistä palkkiona.

KOLMAS MALLI ovat niin sanotut tulosperustaiset rahoitussopimukset (Social Impact Bonds, SIB), joissa sijoittaja kantaa taloudellisen riskin ja julkinen sektori maksaa vain tuloksista. Sijoituksin kerätyt varat käytetään asetetun tavoitteen edistämiseen. SIB-sopimukset sopivat hyvin edistävään ja ennaltaehkäisevään toimintaan.¹⁴

Sitran Petri Hilli kuvaa SIB:n mekaniikka esimerkkita-pauksella, joka koskee lasten huostaanottoa. Jokaisesta huostaan otetusta lapsesta koituu yhteiskunnalle lasken-nalliset 130 000 euron kustannukset.

TIESITKÖ? Lasten huostaanotto on kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana
*Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat 1991–2017,
prosenttia vastaavanikäisestä väestöstä*

Kuvaan astuu järjestö, joka uudella toimintamallillaan pystyy ehkäisemään huostaanottoja. Malli maksaa 500 000 euroa vuodessa, ja sijoittaja uskoo malliin ja sijoittaa siihen 500 000 euroa. Tuloksena on kymmenen huostaanottoa vähemmän, siis 1,3 miljoonan euron säästö. Lapset hyötyvät, yhteiskunta hyöttyy ja sijoittaja hyöttyy, koska sopimuksen mukaan yhteiskunta palauttaa laskennallisesta säästöstä osan sijoittajalle.¹⁵

3. NORMIEN PURKU

Suomalaiset rakastavat lakeja enemmän kuin Euroopassa pidetään terveenä.

Professori Matti Wiberg laski, että Suomen säädöskokoelmassa oli (2014) peräti 182 000 sivua. Wibergin mukaan Suomessa on sotien jälkeen julkaistu yli 73 000 säädöstä, ja tietävästi missään muussa Euroopan maassa ei säädetä enempää lakeja kuin meillä.

Tätä ei voi selittää EU:n vaikutuksella, sillä laeistamme vain 12 prosenttia on EU-vaikutteisia. Parempi selittäjä on Suomen virkavaltainen historiallinen perinne ja pitkälle viety oikeusvaltioajattelu. Oikeusvaltioperiaatteen mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Tätä ohjetta Suomessa noudatetaan tarkoin. Säädöstulvaa lisää se, että keskeneräiset ja viimeistelemättömät lait valuvat eduskuntaan ja niitä joudutaan myöhemmin paikkaamaan. Vuosina 1945–2002 peräti 41 prosenttia laeista oli yhden pykälän mittaisia.

Oikeusvaltioperiaate on meillä viety hyvin pitkälle, sillä säädämme laeilla sellaisistakin asioista, jotka muissa EU-maissa on jätetty alemman sääntelyn piiriin. Meillä säädellään myös asioista laeilla yksityiskohtaisemmin kuin monissa muissa viite-ryhmämme maissa. – – Lainsäädännön valmistelu on meillä heikkoa, mittasipa sitä millä tavantomaisella tavalla tahansa. Virkamiehet kirjoittavat kiireessä pohjapaperit ja eri etutahot lausuvat luonnoksista tiukassa määräajassa näkemyksensä. Aikaa ja harkintaa käytetään yksinkertaisesti liian vähän, Wiberg kirjoittaa.

Tuloksena on ”lainsäädäntöinflaatio”, joka tarkoittaa sitä, että kaiken julkisen vallan normituotannon laatu heikkenee.

*Ensinnäkin ihmisille tulee aiempaa vaikeammaksi olla perillä heitä välittömästi koskevista oikeuksista ja velvollisuuksista. Jopa oikeudellisilla asiantuntijoilla on vaikeuksia suunnistaa lainsäädäntömas-
sassa. Oikeudellisten palveluiden hinta kallistuu entisestään, ja laajenevalle väestönosalle, erityisesti alemmalle keskiluokalle, joka ei ole oikeutettu kunnalliseen oikeusapuun, tulee entistä vaikeammaksi valvoa oikeudellisia etujaan.¹⁶*

Toisin sanoen aina kun valitamme, että valtio ei toimi, vastaamme tarjoamalla ihmisille lisää valtiota.

500-luvulla Rooman keisari Justinianus määräsi suoritettavaksi mittavan lakiviidakon karsimisen. Napoleon teki saman 1 300 vuotta myöhemmin. Naapurimme Tanska puhdisti omat lakinsa 1980-luvulla.

Lars Tvede ehdottaa otettavaksi käyttöön niin sanottua auringonlaskupykälää (*sunset clause*). Sen mukaan laeilla olisi eräänlainen parasta ennen -päivämäärä. Ennen kuin laki saa jatkoajan, sille tehdään rutiininomainen kustannus-hyötyanalyysi, aivan kuten yrityksissä tehdään.

4. PÄÄTÖKSENTEON LÄHEISYYSERIAATE

Yksi suomalaisen yhteiskunnan massiivisimmista ja tutuimmista päätöksentekokoneistoista on nimeltään taloyhtiö. Kerros- tai rivitalon omistajina toimivat asukkaat ovat järjestäytyneet yhtiöksi, joka hoitaa taloa ja päättää sen korjaustarpeista ja valvoo kustannuksia. Omistaja-asukkaat tietävät itse parhaiten, mihin heillä on juuri nyt varaa ja voivat päättää, mihin yhtiö- ja rahoitusvastikkeen tuotot suunnataan.

Toinen vaihtoehto olisi Keskuskiinteistökomitea, joka kiertäisi valvomassa kiinteistöjen kuntoa ja priorisoisi remonttitarpeet. Se tarkoittaisi varmasti hyvää työllisyydelle, koska Komitea tarvitsisi suuren joukon tarkastajia kiertämään kymmeniä tuhansia kiinteistöjä. Asukkaiden tyytyväisyys tarkastajien päätöksiin onkin jo paljon epävarmempi juttu.

Vaikka omistaja-asukkaiden kohdalla on kyse omistuksesta, sama periaate pätee myös demokraattiseen päätöksentekoon yhteisistä asioista. Taloyhtiö on likeinen

esimerkki läheisyysperiaatteesta, jonka mukaan päätöksenteko pitäisi ohjata aina sellaiselle pienimmälle, alhaisimmalle tai vähiten keskittyneelle taholle, joka pystyy käsittelemään asian järjestelmällisesti.

Britannian hallituksen White Paper vuodelta 2011 hahmottelee ”avoimien julkisten palveluiden” periaatteen. Sen mukaan julkisten palveluiden kontrolli pitää olla mahdollisimman lähellä ihmisiä itseään. Vallankäyttöä olisi hajautettava aina kun mahdollista alimmalla mahdolliselle (asialliselle) tasolle.

Sveitsiläisen hallintomallin idea on paikallisuus ja kilpailu.

Monien palveluiden tapauksessa tämä tarkoittaa, että päätösvalta annetaan yhteisön valitsemille ryhmille tai paikallisille viranomaisille. Palvelut voidaan hajauttaa suoraan (esimerkiksi seurakunta ottaa hoitaakseen kirjaston) tai paikalliselle valtuustolle annetaan oikeus palkita yhteiskunnallinen yritys, joka on menestyksekkäästi tehnyt työtä vaikkapa ylipaino-ongelman kanssa.

Läheisyysperiaate on kirjattu monin paikoin lakiin. EU:n ja Sveitsin perustuslait tuntevat periaatteen, vaikkakin toteutuksen taso vaihtelee. Sveitsissä on valtava määrä kuntia (2 222 kpl!) ja suomalaisen näkemyksen mukaan

runsaslukuinen joukko aluehallinnon yksiköitä eli kanto-
neita – 26 kappaletta.

Suomalainen hallintoasiantuntija todennäköisesti tuo-
mitsee nämä luvut mahdolltomina ja epärationaalisen
suurina. Tästä huolimatta tyytyväisyys poliittiseen jär-
jestelmään on Sveitsissä hyvällä tasolla. Kansainvälisissä
tyytyväisyys- ja toimivuusvertailuissa Sveitsi menestyy
johdonmukaisesti huikean hyvin.

Where-to-be-born Index (2013): Sveitsi on sijalla yksi.
Country Strength Index (2014): Sijoitus n:o 1. Environ-
mental Performance Index (2014): n:o 1. Human Deve-
lopment Index (2014): n:o 3. World Happiness Report
(2013): n:o 3. Näissä vertailuissa Suomi esiintyy vain ker-
ran kymmenen parhaan joukossa: onnellisuusvertailussa
sijoitumme seitsemänneksi.

Sveitsiläisen hallintomallin idea on paikallisuus ja kilpailu.
Alueet kilpailevat keskenään maakuntaverolla ja kehittävät
omaa elinkeino- ja koulutuspolitiikkaansa, siis houkuttelevat
alueelleen yrityksiä ja veronmaksajia. Kantonit päättävät laa-
jalti omista asioistaan ja verottavat asukkaitaan. Veronmaksajille
tämä kilpailu on todellista ja vaikuttaa asuinpaikan valin-
taan. Toisaalta he voivat tehdä maakunnassaan aitoja valin-
toja ja panostaa halutessaan vaikkapa terveydenhuoltoon
– ymmärtäen, että tämä panostus on jostain muusta pois.

Mittakaavahyötyihin jumiutuneessa Suomessa ajau-
dumme toistuvasti poliittisiin umpikujiiin ja uudistusten läpi-
vienti on vaivalloista ja mielettömän hidasta. Sveitsin menes-
tys panee miettimään: olemmeko ymmärtäneet nykyaikai-
sen valtion mahdollisuudet perustavanlaatuisesti väärin?

**TYÖMARKKINA-
POLITIikka
KUULUU
LAINSÄÄTÄJÄLLE**

Kyymmenen pisteen kysymys: Miksi jokaisen kansanedustajan pitäisi olla kiinnostunut työmarkkinoista? Eivätkö työmarkkinakysymykset lopulta kuulu työmarkkinajärjestöille?

Suomalaisen yhteiskunnan erityispiirre on se, että työmarkkinaosapuolille on aikojen saatossa kasaantunut kansainvälisesti vertaillen paljon valtaa työmarkkina-asioiden lisäksi myös eläkepolitikassa, sosiaaliturvassa, perhepolitiikassa, koulutuksessa ja monissa muissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Niiden vallankäyttö on korporatismia eli järjestöjen vallankäyttöä. Juhana Vartiainen sanoin Suomessa on ”ulkoparlamentaarin kabinettien ylähuone”, joka ei sijaitse Arkadianmäellä vaan Hakaniemessä.¹⁷

Lainsäätäjän kuitenkin pitäisi olla kiinnostunut työmarkkinoiden toimivuudesta, jos se on kiinnostunut säilyttämään suomalaisen hyvinvointimallin. Sen säilyttäminen nimittäin edellyttää ”työlinjaa”, eli politiikkaa, jossa kaikki kynnelle kykenevät tekevät töitä ja maksavat veroja. Julkisen vallan pitää huolehtia, että työlinja toteutuu.

Jotta lainsäätäjä voisi pitää huolta ”työlinjan” toteutumisesta, sen pitäisi myös pystyä päättämään työmarkkinoihin liittyvistä asioista. Silloin lainsäädäntövaltaa ei voi työmarkkina-asioissa täysin luovuttaa työmarkkinaosapuolille.

Sixten Korkman kirjoittaa, että korporatismi ei saisi astua parlamentaarisen demokratian varpaille:

Suomessa työmarkkinajärjestöt ovat kuitenkin aika ajoin taipuvaisia katsomaan, että heillä on päte-

vyyttä ja legitimitettä tehdä laajasti yhteiskuntaa koskevia päätöksiä, joita eduskunnan tulisi lähinnä vain hyväksyä ja allekirjoittaa. Kolmikanta sopii sekä työmarkkinakysymyksistä että laajasti myös verotuksesta ja eläkkeistä, mikä on kansainvälisesti varsin poikkeuksellista. Parlamentaarinen demokratia edellyttää selkeää rajaa toisaalta julkisen vallan sekä toisaalta etujärjestöjen toiminnan ja vallankäytön välillä; etujärjestöjen asema ei saa muodostua liian vahvaksi kansalaisten yleistä etua edustaviin valtioelimiin nähden.¹⁸

Työmarkkinoiden murros on rasittava fraasi, ja samalla totista totta.

Digitalisaatio, robotisaatio ja tekoäly muokkaavat ammattien sisältöjä. Mutta vaikka teknologia kehittyy, työ ei ole kansantaloudessa menettämässä merkitystään. Suomessa hyvinvointimallin kestävä ylläpitäminen vaatii nykyistä korkeamman työllisyysasteen.

Työllistäminen edellyttää sitä, että yritykset ovat halukkaita investoimaan Suomeen. Kansainvälinen pääoma hakee parasta tuottoa kautta maailman – kuinka vahvasti Suomi on mukana tässä kilpajuoksussa?

EVA:n laajassa tutkimuksessa ja analyysissä *Tulehduksen oireet* (2014) yli tuhat suomalaista yritysjohtajaa nimesi suomalaisen kilpailukyvyyn suurimmaksi ongelmaksi työelämän työmarkkinoiden jäykkyyden työntekijöiden palkkauksessa. Palkat eivät jousta riittävästi tuottavuuden tai markkinatilanteen mukaan. Kysely toistettiin loppuvuo-

desta 2018 (julkistamaton) ja tulokset eivät tältä osin olleet olennaisesti muuttuneet.

Muita koettuja heikkouksia olivat työmarkkinajärjestelmä, verojärjestelmä ja yrittäjyyden olosuhteet. Vastaajat arvelivat myös, että näissä asioissa Suomi menettää tulevina vuosina vielä asemiaan, toisin sanoen nämä ovat suhteellisesti heikkeneviä heikkouksia.

Työttömyys pysyy siedettävänä, jos työmarkkinat joustavat.

Suomalaisen yhteiskunnan suurimpana vahvuutena nähtiin koulutusjärjestelmä, tosin senkin arveltiin heikkenevän lähitulevaisuudessa. Muita kilpailukykyä edistäviä tekijöitä ovat omaisuuden suoja ja liikkeenjohdon menetelmät.¹⁹

Suomen vajaatyöllisyys alkoi 1990-luvun suhdanneluonteisesta työllisyyden heikkenemisestä, josta se on muuttunut rakenteelliseksi ongelmaksi. Sen syyt löytyvät palkanmuodostuksesta ja kannustimista ja osaamisen puutteista. Puutteelliset kannusteet koskevat sekä työn tarjontaa (työntekijät) että työn kysyntää (työnantajat).

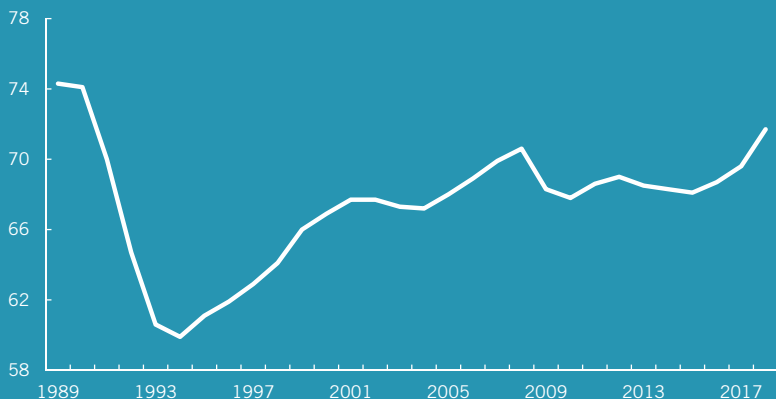
Siksi työmarkkinapolitiikan pitää lähteä siitä, että joustot työmarkkinoilla lisääntyvät. Samalla palkkapolitiikan on oltava maltillista, jotta osaamisedut eivät katoa korkeisiin kustannuksiin ja sitä kautta heikkoon kilpailuky-

kyyn. Kun työttömyys on korkealla tasolla, palkkakehityksen pitää olla kilpailijamaita hitaampaa.

Palkkakustannusten sopeutuminen on kuitenkin ollut hidasta. Esimerkiksi vuonna 2016 neuvoteltu kilpailukyky sopimus merkitsi muutosta parempaan, mutta kyseessä oli kertaluonteinen kilpailukyvyyn parantuminen. Se ei tuonut työmarkkinoille lisää pysyviä jouston mahdollisuuksia. Joustavuuden kannalta erityisen tärkeää olisi paikallisen sopimisen yleistyminen. Se antaisi mahdollisuuksia vastata tehtävä- ja yritystason sokkeihin.

Työmarkkinakysymykset ovat olennaisia siksikin, että Suomi on Euroopan talous- ja rahaliiton jäsen, mikä tarkoittaa, että me emme voi harjoittaa itsenäistä raha- tai valuuttakurssipolitiikkaa. EMU-jäsenyys ja euro tuovat meille monia etuja, mutta etenkin talouskriisin oloissa

TIESITKÖ? Työllisyysaste on parantunut nykyisen hallituskauden aikana
15–64-vuotiaiden työllisyysasteen vuosikeskiarvo 1989–2018, prosenttia

Suomen kilpailukyky säilyy ja työttömyys pysyy siedettävänä vain, jos työmarkkinat joustavat. Finanssikriisin 2008–2009 jälkeisenä aikana jousto jäi huonoksi, kilpailukykyä menetettiin, työttömyys kasvoi ja valtio velkaantui nopeasti.

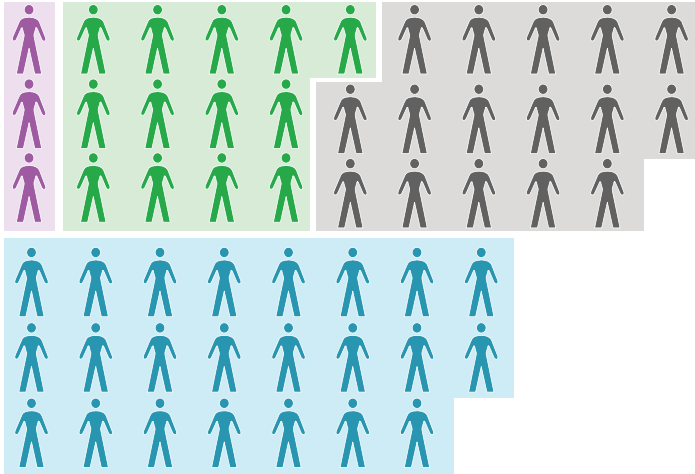
MILLAISTA ON TYÖ SUOMESSA?

Työnteon muodot eivät ole juuri muuttuneet tällä vuosikymmenellä. Työllisistä 85 prosenttia työskentelee kokopäiväisesti. Työsuhteesta olevista 84 prosenttia on vakinaisessa työsuhteessa. Kokopäiväisyys on siis pysynyt palkkatyön vallitsevana muotona eivätkä osa-aikaisuus tai patkätööt ole ”räjähtäneet käsiin”. Vuodesta 1955 kokopäiväisten määrä on kasvanut vain neljä prosenttiyksikköä hitaammin kuin työllisten määrä.²⁰

Työllisistä osapäiväisiä on 15 prosenttia, palkansaajista määräaikaista 16 prosenttia ja työllisistä yrittäjiä 14 prosenttia. Suomessa 73 prosenttia osa-aikatyötä tekevästä tekee osapäivätyötä omasta tahdostaan. Vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien määrä (27 %) on Ruotsin tasoa ja hiukan eurooppalaisen keskiarvon alapuolella.

Suomalainen tekee yksityisellä sektorilla koko työuransa aikana noin 70 000 työtuntia. Vuonna 2000 eläkkeelle siirtynyt työntekijä teki työuransa aikana 4 600 tuntia enemmän töitä kuin henkilö, joka eläköityy noin vuonna 2020. Jo eläkkeelle jäänyt, työnteon vuonna 1960 aloittanut koko-aikatyötä tehnyt työntekijä teki työuransa aikana noin 74 400 työtuntia. Vielä työelämässä olevan, työnteon vuonna 1980

Väestö pääasiallisen toiminnan mukaan 2017
(yksi hahmo = 100 000 henkilöä)

	milj. henk.	%
 Työttömät	0,30	5,38
 Lapset, opiskelijat	1,29	23,24
 Eläkeläiset, muut	1,61	29,21
 Työlliset	2,32	42,07
Väestö yht.	5,51	100,00

Lähde: Tilastokeskus.

Suomen väkiluku oli 5,51 miljoonaa vuonna 2017. Koko väestöstä 42 % oli töissä. Heistä 90 % oli palkansaajia ja 10 % yrittäjiä.

Työttömänä oli koko väestöstä 5,4 % ja työvoimaan kuuluvista 11 %. Sataa työllistä kohden oli peräti 138 ei-työllistä henkilöä (taloudellinen huoltosuhte).

aloittaneen työntekijän kokonaistuntimäärä jäänee noin 69 800:aan.

Työuran tuntimäärän lasku selittyy muun muassa viikkotyöajan lyhenemisellä ja vuosilomien pidentymisellä. Tutkimuksen mukaan yksityisen alan palkansaajan viikoittaiset työtunnit ovat vuosina 1960–2010 pudonneet viidenneksellä.

Samaan aikaan suomalaisen työuran pituus on pysynyt melko vakaasti 40-vuotisena. Vuonna 1980 työelämään tultiin kuitenkin kolme vuotta myöhemmin kuin vuonna 1960. Vastaavasti myös eläkkeelle jääminen on siirtynyt myöhemmäksi.²¹

Lyhyt työaika on kilpailukykyhaitta.

Kokoaikatyötä tekevän suomalaisen todellinen työviikko on EU-maiden lyhyin, alle 39 tuntia. Eurostatin tilastojen mukaan vain Norjassa kokoaikaisten työntekijöiden tehdyt työtunnit jäävät alemmiksi.

Keskimäärin EU-maissa kokoaikaiset työntekijät tekevät melkein kaksi tuntia enemmän töitä viikossa kuin suomalaiset. Kilpailijamaista esimerkiksi Saksassa kokoaikaisten tehdyt työtunnit nousevat lähes kaksi ja puoli tuntia korkeammiksi kuin Suomessa.

Myös osa-aikaisten työllisten tekemä työviikko Suomessa on lyhyt eurooppalaisessa vertailussa. Ero EU-maiden keskiarvoon on tunti viikossa.

Lomat, arkivapaat ja muut poissaolot lyhentävät meillä työaikaa enemmän kuin muissa EU-maissa. Tilastoissa näkyy se, että säännöllisten viikkotyötuntien ja tehtyjen viikkotyötuntien erotus on Suomessa Euroopan suurimpien joukossa.

Lyhyt työaika on kilpailukykyhaitta. Teollisuudessa suomalaisten työntekijöiden viikkotyöaika jää euroalueen keskiarvosta hieman alle tunnin viikossa. Vain Norjassa kokoaikaiset työntekijät tekevät suomalaisia lyhyempää viikkoa.

Ero suomalaisen teollisuuden pahimpiin kilpailijamaihin on selvä: Ruotsiin noin puoli tuntia ja Saksaan noin 2,5 tuntia. Lyhyen työajan aiheuttama kilpailukykyhaitta suomalaiselle tuotannolle on ilmeinen.

Myös säännöllisten viikkotyötuntien ja tehtyjen viikkotyötuntien erotus on Suomessa huomattava, hieman alle puolitoista tuntia. Ilman runsaita poissaolojaan Suomi päihittäisi Norjan ja Tanskan, mutta jäisi silti kolmanneksi viimeiseksi.²²

Entistä harvempi vastaaja kokee, että suomalaisilla työpaikoilla työskennellään sellaisilla ylikierroksilla, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksen mukaan täysin tätä mieltä oli 26 prosenttia vastaajista vuonna 2014. Vuonna 1996 luku oli jopa 69 prosenttia, ja se on pienentynyt tasaisesti. Myös Tilastokeskuksen työolotutkimuksessa koettu kiireen hait-

taavuus vähentyi vuodesta 1997 vuoteen 2013 (28 % koki että ”kiire haittaa erittäin tai melko paljon”).²³

Aiemmin kiire haittasi yleisimmin teollisuuden ammateissa työskenteleviä, sittemmin aikataulupaineita on koettu enemmän terveydenhuoltoalan ja opetusalan töissä.

SUOMEN TYÖMARKKINOIDEN ERITYISPIIRTEET

Muuhun Eurooppaan verrattuna suomalainen työmarkkinajärjestelmä sisältää muutamia erityispiirteitä. Ne ovat tulkinta työehtosopimusten yleisstovuudesta, mahdollisuudet paikalliseen sopimiseen sekä erittäin laeva tulkinta lakko-oikeudesta.

Yleisittövuus

Suomessa on pari sataa alakohtaista työehtosopimusta, joista runsaat 150 on niin sanotusti yleisittövia. Yleisittövuus velvoittaa työnantajan noudattamaan työnantaja- ja työntekijäliittojen tekemää valtakunnallista työehtosopimusta silloinkin, kun työnantaja ei ole järjestäytynyt, toisin sanoen ei kuulu työnantajaliittoon.

Sixten Korkman kirjoittaa:

Kilpailutalouden näkökulmasta katsottuna ay-liike pyrkii (monopolivoimaa omaavan) työvoiman myyntikartellin luomiseksi nostaakseen jäsentensä palkkatasoa. Tähän se pyrkii neuvottelemalla työnanta-

jien kanssa sekä varmistamalla, että kaikki työntekijät sitoutuvat samojen työehtojen noudattamiseen. Suomessa (ja monessa muussa maassa) voimassa oleva yleissitovuus tähtää kartellin asemaa uhkaavan palkkakilpailun estämiseen. Maksimoidessaan jäsentensä palkkasummaa (ja lyhentäessään työaikoja) ammattiyhdistykset kuitenkin nostavat yritysten työvoimakustannuksia tasolle, joka aiheuttaa työttömyyttä ja heikentää työttömien ja työmarkkinoille pyrkivien mahdollisuuksia työllistyä.

— —

Lisäksi se painostusjärjestönä pyrkii lainsäädäntöön, joka työntekijöiden ja työpaikkojen suojaamisen nimissä estää kilpailua työmarkkinoilla sekä vaikeuttaa yritysten ja työmarkkinoiden toimintaa. Melko tavallinen on käsitys, että Euroopan talousongelmat johtuvat osaltaan voimakkaasta ay-liikkeestä. Euroopan työttömyysongelmaan voidaan tämän näkemyksen mukaan löytää ratkaisu vain työmarkkinoiden rakenteellisista uudistuksista, mikä käytännössä voisi tarkoittaa työsuhdeturvan ja työttömyyskorvausten heikennyksiä sekä yleissitovuudesta luopumista ja ay-liikkeen vaikutusvallan vähenemistä.²⁴

Sama asia toisesta näkökulmasta: Työehtosopimusten yleissitovuus marssittaa työehtosopimusten piiriin neljännesmiljoona yksityisen sektorin palkansaajaa, joiden työnantajat eivät ole olleet mukana asiasta sopimassa.

Suomessa työehtosopimusten yleissitovuus on muihin EU-maihin verrattuna käytössä poikkeuksellisen kattavasti ja usein. Meillä yleissitovuus koskee kaikkia työehtosopimuksessa määriteltyjä työehtoja, kun muissa EU-maissa se kattaa yleensä vain palkan ja työajan minimiehdot.

Yleissitovuus on yleisesti käytössä Suomen lisäksi viidessä EU-maassa.

Suomessa yleissitovuus kattaa myös työehtosopimusten määräykset yleiskorotuksista, työajasta, vuosilomasta, lomautus- ja irtisanomissuojasta, luottamusmieskorvauksesta, ryhmähenkivakuutuksesta ja erinäisistä työoloista. Esimerkiksi yleiskorotukset voivat tulla maksettaviksi silloinkin, kun työehtosopimuksen mukaiset palkat entuudestaan jo ylittäisivät yleissitovan työehtosopimuksen mukaiset palkat.

Yleissitovuus on yleisesti käytössä Suomen lisäksi viidessä EU-maassa, muun muassa Ranskassa ja Espanjassa. Esimerkiksi Ruotsissa, Tanskassa ja Isossa-Britanniassa ei ole lainkaan yleissitovuuteen johtavaa juridista menettelyä.

Ylivoimaisesti tavallisin kombinaatio EU:ssa on yleissitovuus KYLLÄ ja minimipalkka KYLLÄ. EI ja EI ovat sanoneet neljä maata: Ruotsi, Tanska, Italia ja Kypros. Meillä yleissitovuus ja minimipalkka on nähty toistensa vaihtoehtoina.

Itsenäinen saksalainen työmarkkinoiden tutkimuslaitos Institute of Labour Economics (IZA) kiteyttää yleissitovuuden ongelmat näin:

Toimialakohtaiset vähimmäispalkat lisäävät työvoimakustannuksia ja estävät siten työllisyyden kasvua. Yleissitovuus nostaa yrityksen perustamisen kynnyistä ja haittaa siten kilpailua. Palkkajousto vähenee, mikä vaikeuttaa yritysten sopeutumista taloussokkeihin.

Toisin sanoen yleissitovuus jäykistää työmarkkinoita ja vie joustoja esimerkiksi palkoista, työajoista ja lomista. Yleissitovuuden oloissa työttömyys nousee korkeammaksi kuin työmarkkinoilla, joilla palkoista ja työehdoista sovi-taan paikallisesti yritystasolla.

Joustavampi palkkaus lisää työn kysyntää ja synnyttää työpaikkoja etenkin matalapalkkaisiin tehtäviin.

Tätä ei kiistä juuri kukaan. Sitä vastoin monet pelkäävät, että matalapalkkatyön lisääntyminen ja palkkojen joustaminen alaspäin johtaisivat työehtojen runttaamiskierteseen ja ”töissä käyvän köyhälistön” syntymiseen. Yleissitovuuden puolestapuhujat argumentoivat, että palkkataso-arvo lisääntyy aloittain ja sukupuolittain, etenkin palkkahaitarin alapäässä.

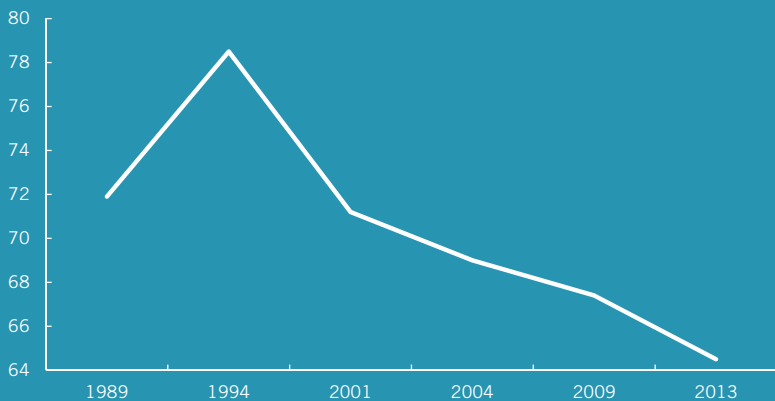
Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen Etlan tutkimusjohtaja Antti Kauhanen pitää pelkoja liioiteltuina. Kil-

pailun takia yksittäisen yrityksen olisi hankala poiketa merkittävästi alan muiden yritysten työehdoista, ainakaan pitkään. Markkinoilla ja lainsäädännössä olisi joka tapauksessa paljon sopimista käytännössä rajoittavia asioita. Sen lisäksi on muistettava, että sopimuksia ei tehdä tyhjiössä vaan historiallisessa jatkumossa. Sopimukseen vaikuttaa aina se, miten ennen on tehty, miten muut alalla tekevät, miten muilla paikkakunnilla tehdään ja niin edelleen.

Ilman yleissitovuutta palkkojen taso määräytyisi työntekijöiden tuottavuuden mukaan. Ei ole mitään syytä, miksi siinä tapauksessa matalapalkkaisempien työpaikkojen syntyminen laskisi jo töissä olevien palkkoja. Työehdoiltaan kohtuuttoman huonoihin töihin ei yksinkertaisesti saataisi tarpeeksi työntekijöitä maassa, jossa sosiaaliturva on luultavasti jatkossakin tasokas.

TIESITKÖ? Suomalaisen palkansaajien järjestäytymisaste on laskenut tasaisesti vuodesta 1994

Palkansaajien ja työttömien järjestäytyminen 1989–2013, prosenttia

Yleissitovuus vie jouston myös työajoista, vuosilomista ja erilaisista poissaolo-oikeuksia koskevista määräyksistä, jotka vaikuttavat halukkuuteen vaihtaa työpaikkaa ja joiden ehdot vaihtelevat paljon yleissitovissa työehtosopimuksissa.

On esitetty myös näkemyksiä, joiden mukaan yleissitovuus on perustuslain vastainen, sillä sen voidaan tulkita loukkaavan oikeutta olla järjestäytymättä. Esimerkiksi työoikeuden emeritus-professori Seppo Koskinen sanoo, että yleissitovuus rajoittaa työnantajien vapauksia ja on siten perustuslain vastainen. Työntekijän suojaksi voisi riittää nykyinen normaalisidonnaisuus, tai yleissitovuuden tilalle voitaisiin luoda minimipalkkajärjestelmä. Yleissitovuus säädettiin aikanaan tavallisena lakina ja voidaan sellaisella myös muuttaa.²⁵

Paikallinen sopiminen

Paikallinen sopiminen on suomalaisten työmarkkinoiden suuri erimielisyyskysymys, jossa ei aina ole saatu yhteisymmärrystä edes siitä, mikä on paikallisen sopimisen nykytila. Euroopassa paikallinen sopiminen on jälleen laajemmin hyväksytty lähtökohta.

Tällä haavaa paikallinen sopiminen on merkittävältä osin mahdollista vain niissä yrityksissä, jotka kuuluvat johonkin työnantajaliittoon. Maamme 90 000 työntajayrityksestä liittoihin kuuluu noin 20 000.

Palkantarkistus on vuosikymmenet perustunut valtakunnallisiin keskitettyihin tai liittokohtaisiin sopimuk-

siin, joiden mukaan palkantarkistukset on maksettava kaikissa yrityksissä samalla tavalla minimiehtojen osalta. Yksittäisen yrityksen liiketoiminnallinen tilanne ei kuitenkaan välttämättä ole lainkaan samankaltainen kuin valtakunnallinen tai edes toimialakohtainen tilanne.

Yleisillä palkkaratkaisuilla on pyritty esimerkiksi siihen, että heikomman tuottavuuden ja matalan palkkatason yritykset karsiutuisivat ja matalan tuottavuuden työpaikat korvautuisivat korkeamman osaamistason ja palkkatason työpaikoilla. Näin ei ole enää vuosiin tapahtunut, vaan ainoastaan työttömyys on kasvanut.

Paikallisen sopimisen idea on yksinkertainen: työehdoista on järkevintä sopia yritystasolla eli siellä, missä liiketoiminnan ylä- ja alamäet käytännössä kohdataan. Paikallista sopimista tarvitaan lisää, koska työmarkkinat ovat muuttuneet.

Suomalaisten asenteet paikalliseen sopimiseen ovat selkeitä. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa (2016) suomalaiset ilmaisivat halunsa sopia laajasti työehdoista paikallisella tasolla. Enemmistö kansasta sopisi työpaikkatasolla palkan alentamisesta poikkeustilanteessa, työaikajärjestelyistä ja kannustinpalkkiosta.

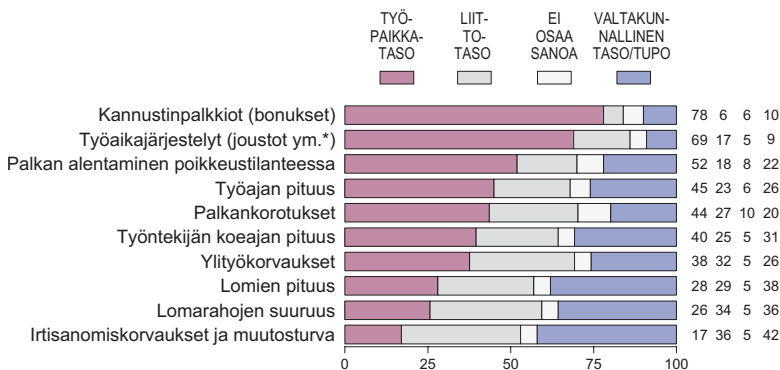
Paikallista sopimista tapahtuu jo nyt, mutta nykyinen, yksittäisiin määräyksiin perustuva paikallinen sopiminen jää yritysten kilpailukyvyn kannalta vaikutuksiltaan vähäiseksi.

Suomen Yrittäjien selvityksen mukaan keskimäärin sata-sivuisissa työehtosopimuksissa on vain 10–20 paikallisen sopimisen mahdollistavaa määräystä. Selvityksessä käytiin

läpi kuuden eri alan työehtosopimukset: teknologiateollisuuden, kaupan alan, matkailu- ja ravintola-alan, rakennusalan, elintarviketeollisuuden ja kiinteistöpalvelualan.

Paikallisesti voidaan sopia esimerkiksi säännöllisen työajan määrittämisestä, päivittäisen ruokatunnin kestosta, palkanmaksupäivästä, lomarahain muuttamisesta vapaaksi tai työvuoroluettelon pitämisestä. Sen sijaan esimerkiksi vähimmäispalkoista ei voida missään tilanteessa paikallisesti poiketa. Myös lomaltapaluurahat ja niin sanotut pek-

Suhtautuminen paikalliseen sopimiseen: Mikä olisi oikea taso eri asioista sopimiseen (%)

Arvo- ja asennetutkimus / EVA 2016

*Kysymyksessä ollut selvenne täydellisenä: "joustot, työaikapankit ym."

Suomalaisista 52 prosenttia pitää paikallista sopimista oikeana, kun päätettävänä on palkan alentaminen poikkeustilanteessa. Työaikajärjestelyistä, kuten joustoista ja työaikapankeista, päättäisi työpaikkatasolla 69 prosenttia. Edelleen kannustinpalkkioista, kuten bonuksista, sopisi työpaikkatasolla 78 prosenttia suomalaisista.

kasvapaat ovat sopimismahdollisuuden ulkopuolella teknologiateollisuutta lukuun ottamatta.

Yksi keskeinen paikallisen sopimisen kohde ovat kriisitilanteet, joissa yrityksen tulevaisuus on vaakalaudalla. Voiko työntekijöillä silloin olla mahdollisuus yrittää yrityksen pelastamista esimerkiksi omien työehtojensa kautta?

Oikeustieteen maisteri Eveliina Hokkanen tutki 149 työehtosopimusta Suomen noin 200 työehtosopimuksesta. Yli kolmasosa sopimuksista sisältää selviytymislausekkeen, jonka mukaan työehdoista voidaan sopia toisin yrityksen kriisitilanteessa. Tosin se, mitä siinäkin tilanteessa voidaan sopia, vaihtelee suuresti.

Selviytymislausekkeiden laajuus ja niiden sallimat työehtojen joustot vaihtelevat aloittain. Yleisiä kriisitilanteen joustokeinoja ovat mahdollisuus leikata palkasta ja lomarahosta, pidättäytyä sovitusta palkankorotuksista ja jakaa vuosilomaa lyhyisiin jaksoihin.

Suurimmat selviytymissopimuksen mahdollistavat alat ovat teknologia-ala, kaupan ala sekä kunta-ala ja valtio. Selviytymislauseketta ei löydy esimerkiksi paperiteollisuuden, rahoitus- ja vakuutusalojen sekä logistiikka- ja kuljetusalojen työehtosopimuksista.

Paikallisen sopimisen lisääminen siirtää työehdoista sopimisen koko maan tasolta yritystasolle. Valtakunnallinen tai alakohtainen sopiminen sopii entistä harvemmälle yritykselle, koska yrityskenttä on viime vuosikymmeninä hajautunut.

Työnantajayritysten määrä on viime vuosikymmeninä kasvanut ja toimialojen kirjo on lisääntynyt. Samalla yrityskoko on pienentynyt.

Niiden yritysten määrä, jotka työllistävät palkansaajia vähintään puolitoista henkilötyövuotta, on miltei kaksinkertaistunut vuodesta 1972 noin 74 000:een. Yksityisen sektorin palkansaajien määrä on samalla aikavälillä pysynyt noin 1,4 miljoonassa.

Työehtosopimuslakia pitäisi muuttaa.

Yritysten liiketoimintaympäristö ja ansiotyö ylipäättään ovat viime vuosikymmeninä olleet isossa muutoksessa. Globaali liiketoimintaympäristö on lisännyt yritysten välistä kilpailua, ja digitalisaatio vaikuttaa yhä enemmän työn sisältöihin ja työn jakautumiseen. Vuoden 2017 kilpailukyky sopimus ja sen jälkeinen työehtosopimuskierron eivät olennaisesti lisänneet mahdollisuuksia paikalliseen sopimiseen.

Jotta paikallinen sopiminen olisi mahdollista myös kymmenissä tuhansissa työnantajaliittoon kuulumattomassa eli järjestäytymättömässä yrityksessä, pitäisi myös työehtosopimuslakia muuttaa.

Laajassa paikallisessa sopimisessa työlainsäädäntö pysyisi työntekijää turvaavana vähimmäistasona, sillä se on pitkälti pakottavaa lainsäädäntöä. Työlainsäädännön pakottavuutta olisi tarpeen lieventää lähinnä niin, että työ-

paikan osapuolet voivat päättää esimerkiksi vuosiloman ajankohdasta, ylityö- ja sunnuntaityökorvauksista ja työntekijän takaisinottovelvollisuudesta.

Työehtosopimukset toimisivat laajennetussa paikallisessa sopimisessa perälautana. Työehtosopimusten määräykset pysyisivät voimassa, jos yritystasolla ei tehdä paikallista sopimusta. Jos paikallinen sopimus poikkeaisi työehtosopimuksesta vain joiltain osin, työehtosopimus pysyisi voimassa muilta osin.

Paikallisen sopimisen pitää olla aina vapaaehtoista sekä työnantajalle että työntekijälle. Kumpikaan osapuoli ei voisi pakottaa toista paikalliseen sopimiseen tai sanella sopimuksen ehtoja.

Eurooppalaisilla työmarkkinoilla työehdoista sovitaan toimialakohtaisesti tai yrityskohtaisesti tai hyödyntäen näitä molempia. Pohjoismaisista hyvinvointivaltioista Ruotsissa ja Tanskassa hajautettu sopiminen on ollut käytössä jo pitkään. Ruotsissa esimerkiksi palkankorotukset ovat vain harvoin yleiskorotuksia. Tanskassakin liittotason neuvotteluissa sovittu palkanmuodostus on koskenut vain noin 17 prosenttia yksityisen sektorin palkansaajista.

Valtiovarainministeriön raportissa vuonna 2014 Saksan talouden menestymisen keskeisimpänä tekijänä pidettiin palkanmuodostuksen hajautumista toimialatasolta yritystasolle.^{26, 27}

Lakot ja poliittiset lakot

Suomessa järjestetään laittomia lakkoja huomattavasti enemmän kuin naapurimaassa Ruotsissa. Vuosina 2000–2015 laittomia lakkoja tapahtui Suomessa yli 1 600, mutta Ruotsissa vain 31.

Suomessa poliittisiin lakkoihin suhtaudutaan sallivasti.

Suomen suurta laittomien lakkojen määrää selittävät keskitetty palkkamalli, työnantajien ja työntekijöiden vanhat vastakkainasettelut ja heikko lainkuuliaisuus. Laitonta lakkoilua ovat lisänneet ammattiyhdistysliikkeen sisäiset valtataistelut ja kauna maan hallitusta kohtaan. Ruotsissa laittomat lakot pystyttiin kitkemään miltei kokonaan 1990-luvulla, kun palkkamalli uudistettiin niin sanotuksi teollisuussopimukseksi, jossa vientiteollisuus määrittelee palkankorotusnormin.

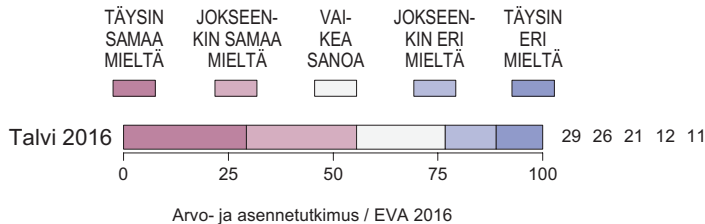
Lakkojen erityinen alatyyppejä ovat poliittiset lakot, joihin Suomessa suhtaudutaan poikkeuksellisen sallivasti. Muualla Euroopassa poliittiset lakot on yleensä kielletty, sillä poliittisen protestoinnin katsotaan kuuluvan vapaa-ajalle.

Työoikeudellisesti poliittinen työtaistelu on toimi, joka kohdistetaan työmarkkinavastapuolen sijasta johonkin

poliittiseen elimeen ja toteutetaan lopettamalla työnteko työpaikalla. Yleensä poliittisilla lakoilla pyritään vaikuttamaan eduskuntaan, valtioneuvostoon, kunnanvaltuustoon tai muihin poliittisiin toimijoihin.

Tästä syystä niitä myös arvostellaan: jos esimerkiksi hallitusta vastaan osoitetaan mieltä työaikana, haitalliset vaikutukset kohdistuvatkin ensisijaisesti työnantajiin, jotka eivät voi vaikuttaa mielenilmauksen taustalla oleviin syihin. Työntekijöillä on kuitenkin normaalit demokraattiset oikeudet ilmaista poliittiset mielipiteensä työajan ulkopuolella. Työtaistelun tulee aina jotenkin liittyä työsuhteisiin.

"Laittomista lakoista maksettavia vahingonkorvauksia tulisi nostaa tuntuvasti siten, että ne vastaisivat lakon aiheuttamia taloudellisia vahinkoja" (%)

EVA:n Arvo- ja asennetutkimuksessa (2016) suomalaiset pitivät nykyistä lakkokäytäntöä vahingollisena. Vastaaajista 55 prosenttia oli vahingonkorvausten nostamista koskevan väitteen kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Eri mieltä oli vain 23 prosenttia.

Suomalaisista 48 prosenttia olisi valmis kieltämään kokonaan lakot, joista aiheutuu suurta haittaa ulkopuolisille (A&A, 2016). Näin ajattelevien osuus on noussut selvästi vuodesta 2009. Vuonna 2016 eri mieltä väitteen kanssa oli 39 prosenttia vastaajista.

Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa on pidetty hyväksyttävänä kestoaltaan korkeintaan muutaman tunnin spontaaneja protestilakkoja. Saksassa ja Britanniassa poliittiset lakot ovat lähtökohtaisesti kiellettyjä, koska työnantaja ei voi vastata niiden vaatimuksiin.

Kansainvälisten sopimusten suoja ei kata poliittisia lakkoja.

Myöskään kansainvälisten sopimusten suoja lakko-oikeudelle ei kata poliittisia lakkoja. Kansainvälisissä sopimuksissa lakko-oikeus suojataan vain eturistiriitantilanteissa ja oman edun puolustamiseksi. Poliittiset lakot jäävät Kansainvälisen työjärjestön ILO:n tunnustaman lakko-oikeuden ulkopuolelle. Poliittisten lakkojen rajoittaminen ei tarkoittaisi koko lakko-oikeuden rajoittamista.

Poliittisten lakkojen käsittely työtuomioistuimissa on lisääntynyt merkittävästi 2010-luvulla. Kaikkiaan työtuo-
mioistuin on 1970-luvulta nykypäivään käsitellyt 38 ratkaisussa työtaistelua, joka siihen ryhtyneen työntekijäjärjestön mielestä on ollut poliittinen. Näistä tapauksista valtaosa eli 28 on käsitelty 2000-luvulla ja peräti 16 vuosina 2010–2017.^{28, 29}

Poliittista lakkoilua voitaisiin Suomessa vähentää muuttamalla joko nykyistä yksioikoista oikeustulkintaa tai tiu-

kentamalla lainsäädäntöä. Työtuomioistuin voisi poliittisia lakkoja tulkitessaan painottaa sitä, menettääkö työehtosopimus merkityksensä työrauhan turvaajana. Poliittinen lakko olisi kielletty, jos se kohdistuu työehtosopimukseen kokonaisuudessaan. Tällöin myös poliittisen lakon osapuoleksi ilman omaa syytään joutunut työnantaja voisi hakea yleisestä tuomioistuimesta korvausta kärsimistään vahingoista.

Työelämän tasa-arvo

Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa naiset osallistuvat hyvin työmarkkinoille, mutta he etenevät edelleen urillaan hitaasti. Suomessa naisten osallistumisaste työelämään on vain 3,8 prosenttiyksikköä pienempi kuin miehillä.

Kuitenkin esimerkiksi Baltian maissa ja Yhdysvalloissa johtajatasen tehtävissä työskentelee suhteellisesti selvästi enemmän naisia kuin Pohjoismaissa. Suomessa naisjohtajien osuus kaikista johtajista on 32 prosenttia, Pohjoismaista ainoastaan Tanskassa naisten osuus on pienempi. Euroopan maista eniten naisjohtajia on Latviassa (44 %).

Suomessa ja Tanskassa naisjohtajien osuus on OECD-maiden keskiarvoa pienempi. Ruotsi, joka on sallinut yksityisen sektorin kilpailun naisvaltaisella julkisella sektorilla, sijoittuu selvästi OECD-maiden keskiarvoa korkeammalle.

Pohjoismainen malli perustuu suureen hyvinvointivaltioon, joka rohkaisee naisia osallistumaan työmarkkinoille. Korkeat verot ja avokätiset etuudet kannustavat monia naisia tekemään työtä osa-aikaisesti tai kokopäiväisesti,

mutta niin, että heillä on keskimäärin vähemmän työtunteja kuin kokopäiväisesti työskentelevillä miehillä. Yhdysvaltain kaltaisissa maissa perheet, joissa molemmat vanhemmat uhraavat paljon aikaa uransa eteen, voivat ostaa lukuisia erilaisia kodinhoitopalveluja. Se vapauttaa aikaa muulle elämälle.

Pohjoismaiden korkeat verokiilat hankaloittavat tätä. Verokiilalla tarkoitetaan työsuoritukseen kohdistuvien verojen ja veroluonteisten maksujen summaa.

Suomessa on poikkeuksellisen korkea verokiila (ks. faktaosio s. 117). Suomen pitäisi tähdätä vastaaviin uudistuksiin esimerkiksi laajentamalla kotitalousvähennysjärjestelmää ja alentamalla kokonaisveroastetta.

Pohjoismaat ovat omaksuneet suuret hyvinvointisektorit, jotka kattavat koulutuksen, terveydenhuollon ja vanhustenhoidon. Ruotsissa ja muissa Pohjoismaissa naisvaltaiset alat, kuten terveydenhuolto ja koulutus, ovat lähes täysin julkisen sektorin rahoittamia. Jo jonkin aikaa on ollut tiedossa, että järjestelmä hankaloittaa naisten urakehitystä. Pohjoismainen innovaatiokeskus (Nordic Innovation Centre) toteaa, että julkisissa monopoleissa työskentelevien naisten korkea prosenttimäärä on osasyy sukupuolten väliseen eroon yrittäjien lukumäärässä.

Ruotsin elinkeinoelämän keskusliiton (Svenskt Näringsliv) tutkimuksessa tarkasteltiin tulokehitystä henkilöillä, jotka olivat julkisen sektorin työnantajien palveluksessa hyvinvointialalla ja joiden työpaikat yksityistettiin vuonna 2002.

Yksityistäminen nosti palkkoja. Tämä ilmenee siitä, että nämä henkilöt saivat viisi prosenttiyksikköä korkeampaa

palkkaa kuin työntekijät, joiden työpaikkoja ei ollut yksityistetty. Kiristynyt kilpailu yksityisyritysten kanssa nostaa palkkoja myös julkisella sektorilla, kun entisten julkisen sektorin monopolien on pakko ryhtyä kilpailemaan osaavista työntekijöistä. Kiintiöistä ei seuraa merkittäviä muutoksia. Hyvistä tavoitteista huolimatta ne eivät kykene parantamaan pohjoismaisten naisten ammatillisia saavutuksia mitä tulee johtajuuteen, palkkaan tai uratavoitteisiin.

Norjalaiset sukupuolikiintiöt ovat innoittaneet kokeilemaan samankaltaisia käytäntöjä ympäri maailmaa. Harva niitä ihasteleva tuntuu kuitenkaan olevan tietoinen norjalaisista tutkimuksista, joiden mukaan kiintiöillä on ollut vain vähän tai ei lainkaan myönteisiä vaikutuksia naisten työuriin.

Vuosisatojen ajan Pohjoismaiden naiset ovat edistyneet yhteiskunnissa ilman valtion määräämiä käytäntöjä. Perinne rikkoutui, kun Norja sääti sukupuolikiintiötä koskevan lain vuoden 2003 lopulla. Laki edellytti sitä, että 40 prosenttia julkisesti omistettujen yhtiöiden ja pörssiyhtiöiden hallitusten jäsenistä on naisia. Säädöksestä tuli sitova vuoden 2006 alussa, ja lainkuuliaisessa Norjassa lain kirjainta noudatettiin tarkasti.

Useimmat yritykset turvautuivat positiiviseen syrjintään muuttaakseen hallitustensa sukupuolijakaumaa. Osa valitsi toisen, hankalan, mutta laillisen strategian: noin 100 yritystä niistä noin 500 yrityksestä, joita laki koski, muutti omistusrakennettaan vapautuakseen lain asettamista velvoitteista.³⁰

SUOMALAINEN JOHTAMINEN ON HUIPPUA

Suomalaisen teollisuuden johtamismenetelmät ovat eurooppalaista huippua ja lähellä Yhdysvaltain tasoa. Suomessa johtamisen laatu on parasta tuotannon ja toiminnan seuraamisessa. Suhteelliset heikkouktemme liittyvät kannusteiden käyttöön ja tavoitteiden asettamiseen.

Näin kertoo professorien Mika Maliranta ja Roope Ohlsbom tutkimus Johtamiskäytäntöjen laatu Suomen tehdasteollisuuden toimipaikoilla (2017). Tuloksissa Suomen arvioitu pistemäärä on vertailujoukon toiseksi paras. Se on vain hiukan heikompi kuin Yhdysvalloilla, jota on pidetty yleisesti jonkinlaisena mittatikkuna, kun puhutaan johtamismenetelmien laadusta.

Kansainvälisten WMS- ja MOPS-tutkimusten mukaan johtaminen paranee, kun yrityksen tai toimipaikan koko kasvaa. Hyvät johtamismenetelmät näkyvät yritysten parempana innovatiivisuutena, tuottavuutena, kannattavuutena, työllisyyden kasvuna ja jopa parempana työhyvinvointina.

Myös Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiön Eurofoundin tutkimuksen mukaan Suomen johtamiskäytännöt ovat laadukkaita. Siinä tarkasteltiin esimiesten toimintaa, mutta asiaa kysyttiin työntekijöiltä.

Tilastokeskuksen Työolotutkimuksen mukaan palkansaajien näkemykset esimiesten toiminnasta ovat kohentuneet. Erityisesti ovat lisääntyneet esimieheltä saatu tuki ja rohkaisu. Sen lisäksi esimiehet ovat oppineet antamaan palautetta onnistumisista. Esimiestyön ytimessä oleva ”kyky jakaa järkevällä tavalla vastuuta” on saanut palkansaajilta vakaat arviot 2000-luvulla (noin 21 % ”täysin samaa mieltä”), mutta toisaalta tämä arvio on ainoa joka ei ole kehittynyt myönteisesti.

Samaa viestiä kertoo EVAn Arvo- ja asennetutkimus. Vuonna 2014 suomalaisista 62 prosenttia ilmoitti yhtyvänsä väitteeseen ”olen tyytyväinen nykyisen työnantajani palveluksessa” ja vain 13 prosenttia torjui sen.

Mihin Suomen menestys perustuu?

Mika Malirannan ja Roope Ohlsbomin mukaan kansainvälinen kauppa on altistanut merkittävän osan Suomen teollisuudesta kovalle kilpailulle. Aikaisemmat tutkimukset kertovat, että kilpailulla on merkittävä positiivinen vaikutus johtamiskäytäntöjen laatuun.

Toisekseen merkittävä osa Suomen teollisuuden toimipaikoista on monikansallisten yritysten omistamia. Aikaisemmat tutkimukset kertovat, että monikansalliset yritykset käyttävät laadukkaita johtamiskäytäntöjä toimipaikoillaan kaikkialla maailmassa.

**EVÄSLEIPIÄ
HALLITUS-
NEUVOTTELUIHIN**

Kun poliitikko saavuttaa tavoitteensa ja tulee valituksi eduskuntaan, hänen on melko pian vastattava Johannes Virolaisen tyhjentävään kysymykseen: ”Mitä sie meinaat tehdä siun voitollais?”

Jokainen uusi kansanedustaja ei pääse Säätytalolle tai Smolnaan fyysisesti neuvottelemaan siitä, mitä tulevan hallituksen ohjelmaan kirjataan. Jokaisen kansanedustajaksi aikovan pitäisi kuitenkin olla kiinnostunut siitä, minkä näköiseksi hallitusohjelma muodostuu. Se nimittäin määrittää suurilta osin kaiken sen, mitä politiikkaa seuraavan neljän vuoden aikana tehdään.

Mitkä ovat Suomen talouden akuutit ongelmat, joihin eduskunnan ja virkamiesten on tartuttava? Mitkä ovat ne asiat, jotka on annettava eväinä seuraavalle hallitukselle?

Seuraavassa on eritelty talouspolitiikan kriittisiä kysymyksiä. Niitä seuraavat 12 yksityiskohtaisempaa politiikkasuosituksia, jotka perustuvat Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen Etlan ekonomistiryhmän analyysiin *Muistioita seuraavalle hallitukselle* (2019).

Työllisyysaste on nostettava 75 prosenttiin vuoteen 2023 mennessä.

Työttömyys on riskialtista ja kallista. Siksi työllistyminen ja korkea työllisyysaste ovat tulevaisuuden avainkysymyksiä. Työttömyyden vähentäminen on sellaisenaan kansalaisten hyvinvoinnin kannalta tärkeää. Korkea työllisyys ja vähäinen työttömyys tasaavat tuloeroja. Samalla korkea työllisyysaste parantaa julkisen talouden kestävyttä.

On ilmeistä, että lähivuosina ei ole odotettavissa kansainvälistä nousukautta, joka hoitaisi asiaa puolestamme. Siksi tarvitsemme jo lähitulevaisuudessa kunnianhimoista rakennepolitiikkaa.

Syntyvyys laskee ennakoitua nopeammin ja huoltosuhteemme heikkenee.

Julkinen talous joutuu syveneviin vaikeuksiin.

Reilu sukupolvien välinen tulonjako edellyttää, että nyt elävät sukupolvet ottavat vastuun jo toteutuneen matalan syntyvyyden aiheuttamista ongelmista. Pari seuraavaa vuosikymmentä eletään aikaa, jolloin pieni lapsiluku vähentää sekä kotitalouksien että julkisen talouden menoja. Sen jälkeen julkinen talous joutuu vähitellen syveneviin vaikeuksiin, kun työikäisten määrä vähentyy, jollei syntyvydessä tai maahanmuutossa tapahdu äkkinäistä muutosta.

Rakenteelliset uudistukset ovat välttämättömiä, koska julkisia menoja emme voi lisätä.

Julkisen talouden kestävyysvaje on suurempi kuin aiemmin arvioitiin, ja lisäksi kokonaisveroasteemme on korkea. Tästä seuraa tarve tehostaa edelleen julkisesti rahoitettua palvelutuotantoa.

Työllisyysasteen nostamiseksi tarvitaan työvoiman tarjonnan lisäämistä.

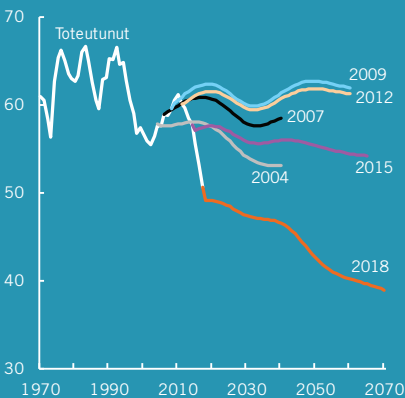
Kun verrataan Suomea läheisesti meitä muistuttaviin maihin, nähdään että työttömyys on suurempi kaikissa ikäryhmissä, sekä miehillä että naisilla. Kansainvälisen vertailun perusteella työvoimareserviä näyttäisi olevan eniten 55 vuotta täyttäneiden miesten, 60 vuotta täyttäneiden naisten sekä 25–39-vuotiaiden naisten joukossa.

Työikäisen väestön kannustimia osallistua työmarkkinoille ja ottaa työtä vastaan on vahvistettava.

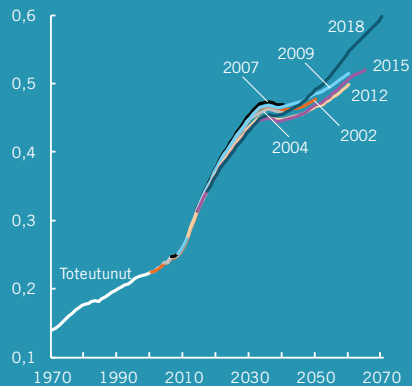
Meillä on edelleen tarve tehostaa työttömille suunnattuja aktiivitoimenpiteitä. Voimavarat olisi pyrittävä kes-

TIESITKÖ? Tilastokeskus on korjannut ennusteitaan ikääntyneiden suhteesta työikäiseen väestöön ylöspäin ja syntyvyydenennusteita alaspäin

Alle 1-vuotiaiden lukumäärä Tilastokeskuksen eri vuosina julkaisemissa ennusteissa (1 000 henkilöä)

Yli 65-vuotiaiden ja 15–64-vuotiaiden lukumäärien suhde Tilastokeskuksen ennusteissa

kittämään vaikeimpien työllistymisongelmien käsittelyyn. Mahdollisuudet tähän paranevat, jos työtarjousten ja työntekijöiden yhteen saattamisessa hyödynnetään nykyistä enemmän muun muassa tekoälyn antamia mahdollisuuksia.

Työperäistä maahanmuuttoa on edistettävä.

Työmarkkinoille osallistumisen tukemisessa suurimmat hyödyt ovat todennäköisesti saatavissa yli 55-vuotiaiden kannustimien parantamisessa. Työttömyysturvan lisäpäivistä olisi syytä päästä eroon. Myös vuorotteluvapaa olisi syytä poistaa; sillä ei ole todettu olevan tavoiteltuja hyötyjä, vaan se pikemminkin vähentää työssä olemista.

Kun toimeentulotuki ja asumistuki takaavat monille varsinaista työttömyysturvaa paremman toimeentulon, ja näihin liittyy hyvin korkea työllistymisveroaste, sosiaaliturvan kannustinvaikutuksia on tarkasteltava kokonaisuutena. Valmisteilla oleva hanke sosiaaliturvan kokonaisuudistukseksi tarjoaa tähän hyvän mahdollisuuden.

Työperäistä maahanmuuttoa on edistettävä. Se tapahtuu purkamalla esteitä ja houkuttelemalla osaajia aktiivisesti Suomeen.

Sosiaaliturvan kokonaisuusudistuksen lähtökohdaksi tulisi ottaa elinkaariajattelu.

Perusturva on mahdollista tehdä kattavammaksi ja samalla parantaa työn teon kannustimia. Vastikkeeton perustulo työkykyisille ei ole järkevä eikä realistinen vaihtoehto.

Työttömyysturvaan liittyviä kannustinongelmia voitaisiin lieventää sovittamalla työttömyysturva ja eläketurva yhteen niin, että ansiosidonnaiset työttömyysetuudet vähentäisivät tulevaa eläkettä jonkin eläketason yläpuolella. Vaihtoehtoja tällaisen ”tilimallin” toteuttamiseksi olisi selvitettävä pikaisesti.

Tuottavuuden parantamisessa avainasemassa on osamisen, tutkimuksen ja kehitystoiminnan vahvistaminen sekä kilpailun edistäminen.

Koulutuspolitiikassa on erityistä painoa pantava toisen asteen koulutuksen varmistamiseen kaikille nuorille. Toisen asteen koulutuksessa on oltava tarjolla opintolinjoja ja opiskelun tapoja, jotka kiinnostavat niitäkin, joiden mielestä koulun penkillä istuminen ei ole kiinnostavaa.

Elinkeinotukien painopistettä on asteittain siirrettävä säilyttäivistä tuista uudistaviin tukiin. Yrityksille suunnattavan t&k&i-tuen lisäys tulee kytkeä tiiviisti Suomessa sijaitsevilla korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa tapahtuvan tutkimuksen kehittämiseen.

Julkista rahoitusta tarvitaan eniten sellaisiin toimintoihin, joissa yritysten välitön intressi on vähäinen. Tutkimuksen ja kehittämistoimien rahoitusta on lisättävä.

10 KONKREETTISTA EHDOTUSTA POLITIIKKATOIMIKSI

1. PAIKALLISTA SOPIMISTA ON EDISTETTÄVÄ LAILLA

Kansainvälisesti vertailukelpoinen tutkimustieto palkkajäykkyyksistä kertoo, että nimellispalkat ja erityisesti reaalipalkat ovat Suomessa kansainvälisesti vertaillen jäykkiä. Palkkajäykkyyksiä Suomessa voisi vähentää uudistamalla tapoja, joilla palkoista neuvotellaan. Paikallisen sopimisen lisääminen olisi hyvä keino palkkajäykkyyksien vähentämiseen.

Työmarkkinaosapuolet voisivat sopia siitä, että palkan-
korotuksista sovitaan pääosin paikallisella tasolla.

Paikallinen sopiminen mahdollistaisi esimerkiksi palkkojen sopeuttamisen tilanteessa, jossa yritys kohtaa tilapäisen shokin. Tätä mahdollisuutta käytetään jo jonkin verran, mutta siitä pitäisi tehdä yleisempi. Poikkeuslausekkeen sovellusalue on nyt varsin vaihteleva. Se pitäisi yhdenmukaistaa.

Vuonna 2016 solmittu kilpailukyky sopimus ja vuonna 2017 tehdyt vientisektoreiden kilpailukykyyn määrittämät liittokohtaisten sopimusten palkkaratkaisut ovat olleet askel eteenpäin. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etna arvioi syksyllä 2018, että kiky-sopimuksen ja muiden rakennetoimien (työttömyysturvan keston lyhentäminen, päivähoitomaksujen alennus, työn verotuksen keventäminen, työttömien haastattelut ja aktiivimalli) vaikutus uusien työpaikkojen syntyn on ollut tuntuva.

Etna arvioi, että kiky on synnyttänyt 15 000–25 000 uutta työpaikkaa ja rakennetoimien vaikutus on ollut 19 000–

31 000 työpaikkaa. Näiden yhteisvaikutus on siis 34 000–56 000 eli keskiarvoksi tiivistettynä 45 000 työpaikkaa.³¹

Lisää aiheesta ➤ Janne Makkula: *Ratkaisun avaimet*

2. YLEISSITOVUUTTA ON KEVENNETTÄVÄ

Kansainvälinen vertailu osoittaa, että työehtosopimusten yleissitovuus rajoittaa Suomessa poikkeuksellisen paljon sopimusvapautta.

Toisin sanoen yleissitovuus jäykistää työmarkkinoita ja vie joustoa esimerkiksi palkoista, työajoista ja lomista. Yleissitovuuden oloissa työttömyys nousee korkeammaksi kuin työmarkkinoilla, joilla on enemmän paikallista sopimista.

Yleissitovuuden keventäminen mahdollistaisi vapaamman paikallisen sopimisen niissä yrityksissä, jotka eivät ole järjestäytyneet. Kilpailun kautta tällaisella muutoksella voi olla vaikutusta myös järjestäytyneiden työnantajien ja työntekijöiden neuvottelukäytäntöihin.

Lisää aiheesta ➤ Marko Erola: *Sidotut kädet*

3. YRITYSVEROTUKSELLE ON LUOTAVA TIEKARTTA

Suomi pudotti yhteisöveronsa 20 prosenttiin vuonna 2014. Lienee turvallista olettaa, että kansainvälisen verokilpailun puristuksessa tämä ei ole viimeinen kerta, kun Suomi joutuu tarkistamaan yhteisöveronsa tasoa. Olennaista on

se, miten tämä tarkistus tehdään ja miten siihen voisi parhaiten valmistautua.

Suomi tarvitsee pitkäjänteisen suunnitelman yhteisöveron tasosta, jotta pysymme kilpailukykyisenä kansainvälisessä verokilpailussa. Tämä tarkoittaa, että Suomen pitäisi olla valmis reagoimaan muutoksiin ympäristössä. Jos kansainvälisesti yhteisöverokannat ovat laskussa, Suomen pitää olla valmis reagoimaan asiaan ilman viiden vuoden valmistelua.

”Sinällään Suomen kansainvälinen kilpailukyky on oikean suuntaisesti jo pidempään rakentunut suhteellisen matalaan yhtiöverokantaan, eikä monimutkaisiin veropohjahuojennuksiin. Verokantaan perustuva kilpailuetu on ennustettavampi kuin teknisesti monimutkaiset veropohjakannusteet, jotka ovat erityisen alttiita lainsäädäntömuutoksille,” kirjoittaa apulaisprofessori Tomi Viitala analyysissään *Yhteisöveron uusi diili* (2017).

Yhteisöveropolitiikan pitäisi olla pitkäjänteistä ja kasvuhakuista. Esimerkiksi vuoteen 2027 asti ulottuva yritysverotuksen kehittämisohjelma lisäisi lainsäädännön ennustettavuutta ja varmistaisi kilpailukyvyn kannalta välttämättömät veromuutokset. Ennustettavuus on yritysten näkökulmasta verotuksen ehkäpä tärkein ominaisuus.

Yli hallituskausien ulottuva verolupaus mahdollistaisi myös yhteisöveron laskun ilman verotulojen menetystä, mikäli samalla tiivistettäisiin veropohjaa ja luovuttaisiin tehottomista verovähennyksistä.

Lisää aiheesta ➤ Tomi Viitala: *Yhteisöveron uusi diili*

4. VALTION OMISTUKSIA ON KEVENNETTÄVÄ

Suomen valtiolla on edelleen poikkeuksellisen mittavia omistuksia.

Hannu Leinonen laskee analyysissään ”Laiska jättiläinen”, että valtio voisi saada jopa 20 miljardin euron tulot yksityistämällä valtionyhtiöitä ja myymällä kaupallista toimintaa harjoittavia yhtiöitään. Suurin osa myyntituloista, yli 11 miljardia euroa, tulisi valtion omistuksista pörssiyrityksissä, joilla ei enää ole strategista merkitystä.

Valtio-omistus on politisoitunutta.

Sytä yksityistämislle on, sillä valtio on Leinosen mukaan laiska omistaja. Valtio-omistus on politisoitunutta ja siirtää liiketoimintariskejä turhaan veronmaksajille.

”Modernissa markkinataloudessa valtion omistus pitäisi aina perustella erikseen. Sen tulisi olla tarkkaan harkittua ja väliaikaista, eikä itseisarvo,” Leinonen sanoo.

Suomalaisten ekonomistien Ekonomistikone kysyi: ”Koska on epätodennäköistä, että valtionyhtiöt voisivat jatkuvasti pärjätä yksityisesti omistettuja yhtiöitä paremmin, on niiden myynti perusteltua (ei koske huoltovarmuuden kannalta elintärkeitä yhtiöitä)?”

Kysymykseen vastanneista ekonomisteista enemmistö asettui myynnin kannalle. 51 prosenttia (52 kpl) vastaa- jista oli väitteen kanssa samaa mieltä tai vahvasti samaa mieltä. Eri mieltä tai vahvasti eri mieltä oli 35 prosenttia.

Lisää aiheesta ➤ Hannu Leinonen: *Laiska jättiläinen*

5. TILIMALLEJA ON KEHITETTÄVÄ

Suomen sosiaaliturvan uudistamiseen on löydettävä uusi malli, koska perustulon poliittinen suosio ei edelleenkään ole laajaa.

Perustulo on myös kansalaisille vaikea ratkaisu, koska niukat elinkustannukset kattava perustulo olisi erittäin kallis. Vastaavasti toimeentulorajan alle jäävä perustulo olisi erittäin epäsuosittu, ja nykyinen syyperustainen sosiaaliturva jäisi todennäköisesti paikkaamaan perustulon toimeentuloaukkoja. Perustulon keskeinen idea, sosiaaliturvan yksinkertaistaminen, ei siis todennäköisesti onnistu.

Mielenkiintoinen ja koeteltukin ratkaisu olisi niin sanotun tilimallin käyttöönotto. Tilimallilla tarkoitetaan järjestelmää, jossa hyvinvointivaltion maksamat etuudet kustannetaan henkilön omalta, lakisääteiseltä tililtä, johon osa palkasta ja muista tuloista ohjataan verotuksen sijaan. Se mahdollistaa esimerkiksi sairauksien kustannusten tai työttömyysetuuksien maksamisen itseltä itselle. Työssä käytössä tilille taas kertyy varoja. Tili voi mennä myös miinukselle, joten tulottomuus ei estä tulonsiirtoja tai palveluita.

Tilimallien sovelluksia on käytössä useissa paikoissa maailmalla. Tunnetuimpia esimerkkejä ovat Singaporen terveystilimalli ja Chilen työttömyysturvan tilimalli.

Työttömät rahoittaisivat turvansa ainakin osittain itse.

Suomessa yksi mahdollisuus olisi Etlan esittämä malli. Siinä ansiosidonnainen työttömyysturva ja työeläkejärjestelmän yhdistetään siten, että ansiosidonnaiset työttömyyskorvaukset vähennettäisiin henkilön omasta työeläkekertymästä. Työttömät siis rahoittaisivat työttömyysturvansa ainakin osittain itse tinkimällä tulevasta eläkkeestään. Lopullista eläkettä leikattaisiin vain johonkin tiettyyn rajaan asti.

Koska työeläkekertymä kasvaa suoraan elinkaaritulojen myötä, tällainen järjestelmä tarkoittaisi, että elinkaarituloilla mitattuna hyvätuloiset maksaisivat nostamansa ansiosidonnaiset työttömyyskorvaukset pienempänä eläkkeenä. Samalla heidän kannustimensa etsiä uutta työtä työttömänä paranisivat.

Työttömyyskorvaukset hyödyttäisivät silti edelleen heitäkin helpottamalla kulutuksen tasaamista yli ajan. Heidän kannaltaan työttömyyskorvaus toimisi kulutuslainana, joka maksetaan takaisin vasta eläkkeellä.

Elinkaarituloilla mitattuna pienituloiset ihmiset puolestaan saisivat työttömyyskorvaukset edelleen täysimääräisesti. Nykyjärjestelmään verrattuna tällainen malli parantaisi taloudellisia kannustimia etsiä ja ottaa vastaan työtä. Samalla se säästäisi julkisia menoja kohdistamalla ansiosidonnaiset työttömyyskorvaukset niille ihmisille, jotka ovat elinkaarituloilla mitattuina pienituloisia.

Ylipäänsä sosiaaliturvauudistuksen lähtökohdaksi on otettava nykyistä vahvemmin elinkaarinäkökulma. Toisin sanoen ihmisen tulonsiirtoja olisi arvioitava ihmisen elämässä pidemmällä jäniteellä eikä vain tässä hetkessä. Elinkaariajattelu vähentäisi kannustinongelmia, tehostaisi verovarojen käyttöä ja lisäisi oikeudenmukaisuutta sosiaaliturvaan. Esimerkiksi juuri nyt tukea tarvitseva korkeakouluopiskelija on elinkaarensa mitassa hyvin todennäköisesti hyvätuloinen.

Lisää aiheesta ➤ Niku Määttänen: *Tilimallissa on ideaa*

6. REILU KILPAILU ON VARMISTETTAVA

Kilpailuneutraliteetti tarkoittaa julkisten ja yksityisten yritysten tasavertaisia mahdollisuuksia toimia palveluiden tarjoajana. Tällä hetkellä julkisten palveluiden järjestämisessä on paljon puutteita ja vääristymiä, jotka suosivat julkisen sektorin toimijaa.

Kuntayhtiöiden kilpailuasemaa parantaa se, että ne saattavat nauttia konkurssisuojusta ja muista EU:n kieltämistä valtiontuista. Niiden hallinnollinen taakka on pienempi,

koska yksityisen sektorin yrityksiltä vaaditaan tarkempaa raportointia ja esimerkiksi tietosuojan laiminlyönteihin liittyvät hallinnolliset sakot eivät koske julkista sektoria.

Sekin on nähty, että hallitus on antanut kuntayhtiöille suoraa veroneuvontaa ja kertoo hallituksen esityksen perusteluissa, minkä suuruista ylikorkoa kunta ja sen yhtiöt voivat periä sisäisissä lainajärjestelyissään tuloksen peittämiseksi ja siitä aiheutuvien verojen välttämiseksi.³²

Saatavilla on hyviä kilpailuneutraliteettia edistäviä ideoita, kuten niin sanottu palvelualoite. Palvelualoitteessa kuka tahansa yksityishenkilö tai yritys voi haastaa kunnan palveluntuotannossa, jos uskoo, että pystyy tuottamaan kunnan tarjoaman palvelun edullisemmin tai paremmin kuin kunta itse. Kunta olisi velvollinen ottamaan haasteen vastaan ja vertaamaan julkisesti omaa palveluaan haastajan esittämään vaihtoehtoon.

Menettelyn hyvinä puolina pidetään julkisten palvelujen kehittymistä, hintojen laskua ja toiminnan läpinäkyvyyttä. Se kannustaisi perustamaan yhtiöitä ja yhteenliittymiä, jotka kehittäisivät julkisia palveluita. Palvelualoite myös pakottaisi kunnat selvittämään palvelutuotantonsa hinnan ja laadun. Se lisäisi päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja tehostaisi kuntien toimintaa.

Demokratian näkökulmasta oma ongelmansa on se, että vuoden 2019 alussa 200 kansanedustajasta 163 (82 %) on myös kunnanvaltuutettuja. Näiden tuplasti valtuutettujen osuus on vaali vaalilta kasvanut 20 vuoden ajan. (Ks. kuva seuraavalla aukeamalla.)

Kansanedustajista 29 toimii kuntien tärkeimmillä vastuupaikoilla valtuustojen tai kunnanhallitusten puheenjohtajina. Lisäksi lukuisat kansanedustajat toimivat kunnanhallituksissa, kuntayhtymien valtuustoissa ja hallituksissa sekä muissa kuntien, kuntayhtymien, kuntien yhtiöiden ja säätiöiden luottamuselimissä.

Ongelmallisimmiksi muodostuvat tilanteet, joissa vastakkain ovat yhtäällä kuntaorganisaatioiden ja toisaalla kansalaisten sekä yksityisten yhteisöjen edut. Tällöin julkisen vallan monoliitti – valtio ja kunnat – saattaa kääntää selkänsä kansalaisille.

Tapauksia, joissa eduskunta on päättänyt kuntien toiveiden mukaisesti, on kertynyt viime vuosina paljon. Kaikkein kipeimmin ongelma on näkynyt yrityksissä korjata Suomen julkisen terveydenhuollon tilaa. Vaikka Suomessa on runsaasti yksityisen terveydenhuollon tarjontaa, ovat kunnat pitäneet kynsin hampain kiinni yksinoikeudestaan julkisen terveydenhuollon palveluiden tuottamiseen.

Puolueet voisivat keskenään sopia, että kansanedustajia ei enää jatkossa aseteta ehdolle kuntavaaleissa. Ehdokkaat voisivat valita, kummissa vaaleissa he haluavat pyytää kansalaisilta valtakirjaa.

Ruotsissa puolueet huolehtivat siitä, ettei sama henkilö pyri sekä valtiopäiville että valtuustoihin. Kunnan- ja maakärjävaltuustoissa sitä vastoin on samoja henkilöitä.

Lisää aiheesta ➤ Ilkka Haavisto, Heini Larros, Sami Metelinen: *Soten sokeat pisteet*

7. ULKOMAISIA OSAAJIA ON HAETTAVA

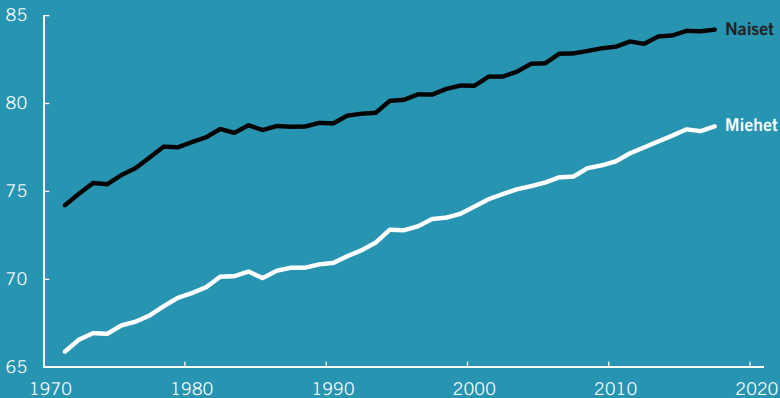
Suomi tarvitsee kipeästi ulkomaisia osaajia, varsinkin kriittisille teknologia-aloille. EVAn *Nollaksi vai ykköseksi*-analyysissä Timo Ahopelto arvioi, että Suomi voisi työllistää välittömästi 7 000–9 000 koodaajaa ja että tämä vaje voi kasvaa jopa 40 000 vuoteen 2025 mennessä.

Meidän on lisättävä ohjelmisto-osaajien koulutusta, mutta sen lisäksi rekrytoitava valmiita osaajia kansainvälisiltä työmarkkinoilta. Uusi-Seelanti käynnisti määrätietoisen kampanjan ulkomaisten ohjelmisto-osaajien rekrytoimiseksi. Kampanja oli suuri menestys ja ylitti järjestäjän odotukset.

Uusi-Seelanti lupasi ennakkoluulottomasti hakemusten perusteella lennättää maahan omalla kustannuksellaan 100 koodaria ja tutustuttaa heidät maahan ja tarjota matkan päätteeksi työpaikkaa. Uuden-Seelannin tavoite

TIESITKÖ? Naisten elinajanodote on 84 vuotta ja miesten 79 vuotta

Vastasyntyneiden elinajanodote 1971–2017, vuotta

oli saada 2 500 hakemusta, mutta niitä tuli 19-kertainen määrä eli 48 000.

Suomessa tutkinnon suorittaville ulkomaalaisille tulisi turvata automaattinen oleskelu- ja työlupa määräajaksi valmistumisen jälkeen. Työvoiman tarveharkinnasta olisi luovuttava.

Lisää aiheesta ➤ Timo Ahopelto: *Nollaksi vai ykköseksi*

8. IHMISTEN ON PÄÄSTÄVÄ LIIKKEELLE

Työvoiman saatavuusongelmissa on myös alueellinen ulottuvuus: toisilla alueilla tietyssä ammatissa saattaa esiintyä työvoimapulaa samaan aikaan kun toisaalla samassa ammatissa on ylitarjontaa.

Suomessa on jo käytössä liikkuvuusavustus, jonka tarkoitus on auttaa työttömiä muuttamaan työn perässä tai helpottaa pitkistä työmatkoista aiheutuvia kustannuksia. Avustusta on kuitenkin vielä käytetty melko vähän, osin siksi että se tunnetaan huonosti. Saksalainen tutkimus on osoittanut tämän kaltaisen avustuksen parantavan työttömien uusien työsuhteiden laatua palkalla tai sen kestolla mitattuna. Liikkuvuusavustuksen kehittämistä Suomessa on syytä harkita.

Asuntojen varainsiirtovero on ihmisten liikkuvuutta rajoittava tekijä, josta syystä siitä tulisi luopua.

Lisää aiheesta ➤ Caliendo M., Künn S, Mahlstedt R.: *The return to labour market mobility*

9. OPPISOPIMUSJÄRJESTELMÄÄ ON VIETÄVÄ ETEENPÄIN

Suomalaista oppisopimusjärjestelmää on kehitettävä ja laajennettava. Hyvät kokemukset Itävallasta ja Saksasta osoittavat, että oppisopimuksilla voidaan torjua nuoriso-työttömyyttä, joka on Suomen akuutti ongelma.

Ammattikoulutuksen ja työelämän yhteyksien jo meneillään oleva tiivistäminen on oikea suunta. Samalla on kuitenkin varmistettava, että kaikki opiskelijat saavat riittävästi ohjausta.

10. KORKEAKOULUIHIN ON SAATAVA LUKUKAUSIMAKSUT

Lukukausimaksut ovat erinomainen keino paikata korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitusvajetta. Lisäksi yksityisen rahoituksen lisäys korkeakouluopetuksessa sallii

MARTTI HETEMÄEN LISTA

Valtiovarainministeriön kansliapäällikkö Martti Hetemäki julkaisi tammikuussa 2019 listan Suomen talouden tärkeimmistä ongelmista. Tässä poimintoja Hetemäen listalta:

- Vuoteen 2040 mennessä 80 vuotta täyttäneiden määrä kaksinkertaistuu. Lapsia syntyy lähes 200 000 vähemmän kuin vuoden 2015 väestöennusteessa arvioitiin.
- Suomen on varauduttava kouluttamaan miljoona ihmistä uuteen työhön vuoteen 2030 mennessä.
- Kotitalouksien velkaantuminen on noussut 60 prosentista 120 prosenttiin 2000-luvulla.
- Parhaassa työiässä olevien 25–34-vuotiaitten miesten työllisyysaste on OECD-maiden neljänneksi matalin. 20 prosenttia näistä miehistä ei ollut töissä vuonna 2017.
- Suomen julkinen velka suhteessa BKT:hen oli 60 prosenttia vuonna 2018. Ruotsissa se on 37 prosenttia ja Tanskassa 35 prosenttia.
- Vaihtotaseemme oli 0,5 prosenttia alijäämäinen, Ruotsissa 2,5 prosenttia ja Tanskassa 5,5 prosenttia ylijäämäinen.

julkisen rahoituksen suuremman painottumisen aiempiin koulutusvaiheisiin.

Korkeakoulujen maksuton opiskelu on merkittävä tulonsiirto hyväosaisille. Korkeakoulutetut ansaitsevat elinkaaren aikana huomattavasti enemmän kuin korkeakouluja käymättömät. Jälkimmäiset osallistuvat kuitenkin verojen muodoissa korkeakoulujen kustannuksiin, vaikka eivät siitä suoraan hyödykään.

Vähävaraisia opiskelijoita voidaan tukea stipendijärjestelmällä. Niille, jotka eivät koulutuksesta huolimatta työllisty hyväpalkkaisein tehtäviin, voidaan suunnitella lukukausimaksujen kompensatiojärjestelmää.

”Korkeakouluopetuksen maksuttomuutta on pidetty tärkeänä tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien edistäjänä ja edelleen yhteiskunnan henkisten voimavarojen mobilisoijana. Emme kiistä tätä näkökulmaa. Väitämme kuitenkin, että korkeakoulutuksen täydellisen maksuttomuuden merkitystä koulutuksellisen tasa-arvon edistäjänä usein liioitellaan ja toisaalta maksullisuuden hyötyjä ali-arvioidaan. Lukukausimaksuihin liittyviä tasa-arvo-ongelmia voidaan myös oleellisesti lievittää hyvin suunnitellun opintotukijärjestelmän avulla,” kirjoittavat Etlan toimitusjohtaja Vesa Vihriälä ja tutkimusjohtaja Niku Määttänen.

Lisää aiheesta ➤ *Etla Muistio Kolme keinoa turvata tutkimuksen ja koulutuksen rahoitus*

1/2% 3% 7% 3 1/2% 156

7800 456,23 0,2

72% 2 1/4%

50 000 000 8 000 000 4.8%

4% 12% 62%

450

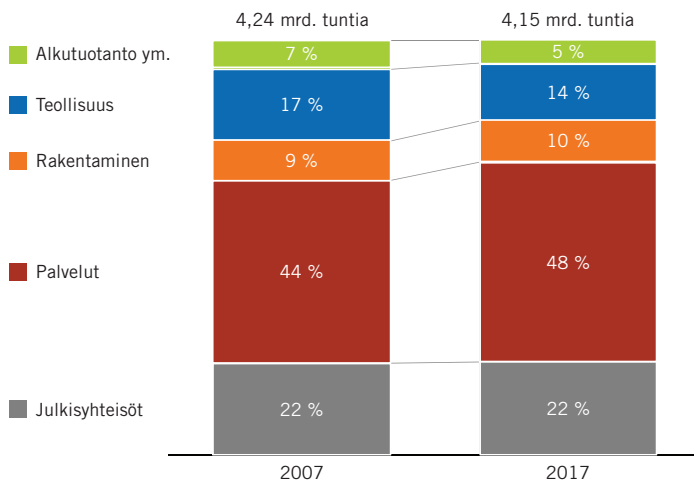
FAKTOJEN SUOMI

EVAn pyrkimyksenä on tarjota ihmisille faktatietoa suomalaisesta yhteiskunnasta päätöksenteon tueksi. Mielestämme päätöksenteon laatu paranee, mitä paremmin päätöksentekijöillä on käytössään tutkittua tietoa.

EVA on vuodesta 1984 alkaen tehnyt omaa Arvo- ja asennetutkimusta, jossa suomalaisilta kysytään näkemyksiä eri yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Lisäksi EVA on julkaissut vuodesta 2011 lähtien EVA Fakta -julkaisuja, joihin se on kasannut tilastotietoa esimerkiksi verotuksesta, julkisen talouden tuloista ja menoista sekä keskiluokan koostumuksesta.

Olemme kasanneet tähän faktaliitteeseen uuden kansanedustajan päätöksenteon tueksi läpileikkauksen suomalaista yhteiskuntaa kuvaavista mittareista sekä Arvo- ja asennetutkimuksen tuloksia. Kuvaajien luvut on päivitetty viimeisimmillä tiedoilla alkuvuodesta 2019.

Tehty työ pääsektoreittain 2007 ja 2017 (työtunnit yhteensä ja sektoreiden prosenttiosuudet)

Lähde: Tilastokeskus.

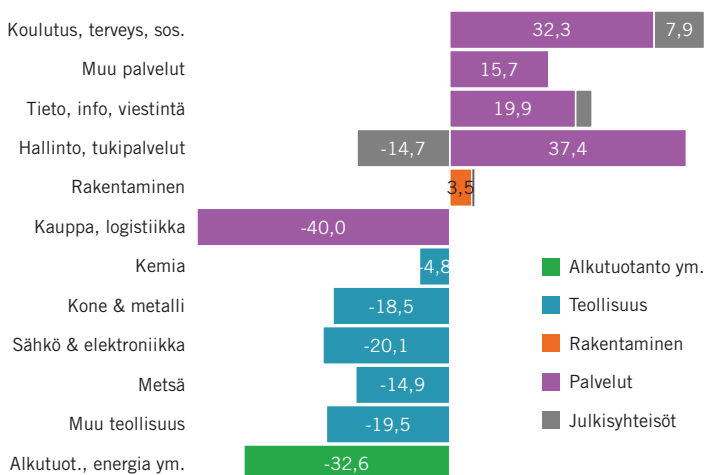
Työlliset (2,3 miljoonaa henkilöä) tekivät 4,15 miljardia työtuntia vuonna 2017.

Tehtyjen työtuntien määrä on laskenut kaksi prosenttia vuodesta 2007. Erityisesti teollisuustyön määrä ja osuus ovat laskeneet. Vastaavasti palvelutyötä tehdään selvästi enemmän kuin vuonna 2007.

Julkisyhteisöjen osuus kaikista työtunneista on hieman kasvanut. Julkisen sektorin merkityksen kasvu on tapahtunut myös ulkoistamisten ja alihankintojen kautta, eli muutoin kuin suoran oman työn lisääntymisenä.

Yksityisen ja julkisen sektorin työn muutos toimialoittain 2007–2017

(tuhatta henkilötyövuotta kohden laskettuna siten, että työtuntien erotus on jaettu 2 000:lla)

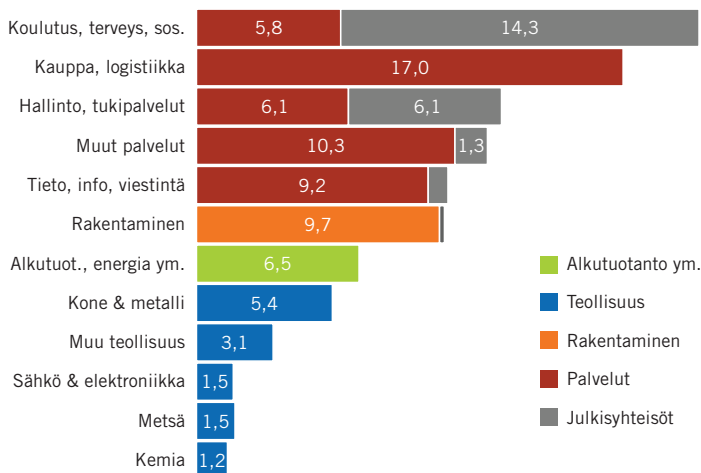
Lähde: Tilastokeskus.

Palvelutyö lisääntyy, teollisuustyö vähenee. Koulutuksessa ja sosiaali- ja terveyspalveluissa henkilötyövuosien määrä on lisääntynyt peräti 40 000:lla vuodesta 2007. Neljä viidesosaa lisäyksestä oli yksityisellä puolella.

Teollisuustoimialojen työn vähenemistä selittää paitsi vuosien 2008–2015 taantuma, myös se, että yritykset ovat ulkoistaneet palvelujaan palveluyrityksille.

Eniten supistuivat alkutuotannon sekä energia-, vesi- ja jätehuollon työn määrät, mikä kertoo varsin voimakkaasta tuotantorakenteen muutoksesta.

Yksityisen ja julkisen sektorin työ toimialoittain 2017 (osuus työtunneista, prosenttia)

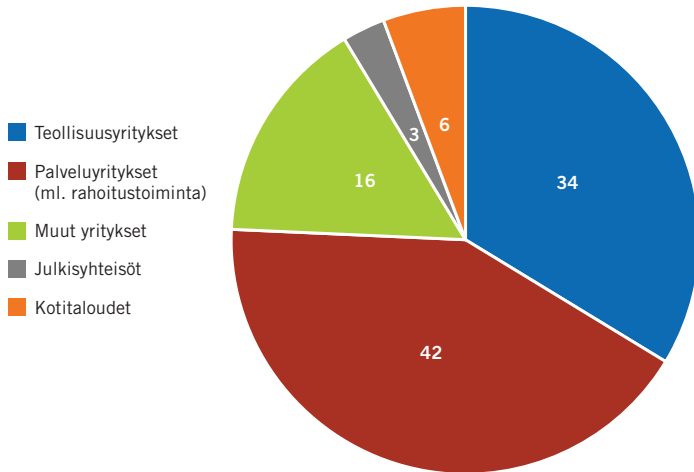

Lähde: Tilastokeskus.

Koulutuksessa ja terveys- ja sosiaalipalveluissa tehdään joka viides kaikista työtunneista. Kolme neljäsosaa tästä työstä tehdään julkisyhteisöissä. Toiseksi tärkein työllistäjä on kauppa ja logistiikka. Myös yksityiset ja julkiset hallinto- ja tukipalvelut työllistävät paljon.

Teollisuustoimialat ovat usein pääomavaltaisia mutta eivät työvoimavaltaisia, joten niiden osuudet tehdystä työstä ovat palvelualoja pienempiä.

Pääsektoreiden osuudet markkinatuotannosta 2017 (prosenttia)

Lähde: Tilastokeskus.

Yritykset vastaavat 90 prosentista markkinatuotantoa. Palveluyritysten osuus tästä ”myynnistä” on 8 prosenttiyksikköä suurempi kuin teollisuusyritysten. Vielä vuonna 2007 teollisuusyritysten osuus oli selvästi palveluyrityksiä suurempi.

Julkisyhteisöjen ja kotitalouksien osuus yhteensä jää alle kymmenesosaan. Kotitalouksilla tarkoitetaan kotitalouksien harjoittamaa liiketoimintaa, ei kotityötä.

Markkinatuotantoa on niiden tavaroiden ja palveluiden tarjonta, jotka joko myydään tai on tarkoitettu myytäväksi vähintään kustannukset kattavaan hintaan.

Suomen tärkeimmät vientituotteet 2017 (prosenttia)

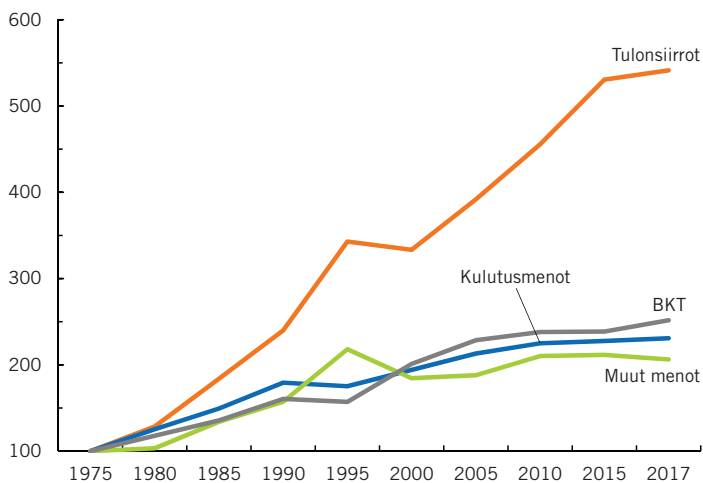
Osuus Suomen tavaraviennistä, %	Vientituote
11,5	Paperi ja pahvi
7,5	Kivennäist tuotteet (öljyt), raffinoit
4,5	Levyvalmisteet, seostettua terästä
4,1	Moottoriajoneuvot henkilökuljetukseen
3,3	Paperimassa
3,1	Sahattu ja höylätty puutavara
2,5	Laivat, veneet ja muut uivat rakenteet
2,4	Sähkögeneraattorit ja -moottorit
2	Maansiirto-, kaivuu- yms. koneet
2	Erittelemätön

Lähteet: Tilastokeskus, UN Commodity Trade Statistics Database.

Paperi ja pahvi on Suomen tärkein yksittäinen vientiluokka. Sen osuus on 11,5 prosenttia koko bruttoarvoisesta tavaraviennistä. Paperissa ja pahvissa Suomen osuus myös koko maailman viennistä on lähellä 10 prosenttia.

Öljyjalosteiden osuus Suomen viennistä on 7,5 prosenttia ja teräslevyjen osuus 4,5 prosenttia. Viime vuosina erityisesti moottoriajoneuvojen, paperimassan ja puutavaran osuudet tavaraviennistä ovat kasvaneet. Sitä vastoin elektroniikkateollisuuden vientiluokat ovat kadonneet kärkisijoilta.

Julkiset menot pääerittäin 1975–2017 (indeksi, 1975=100)

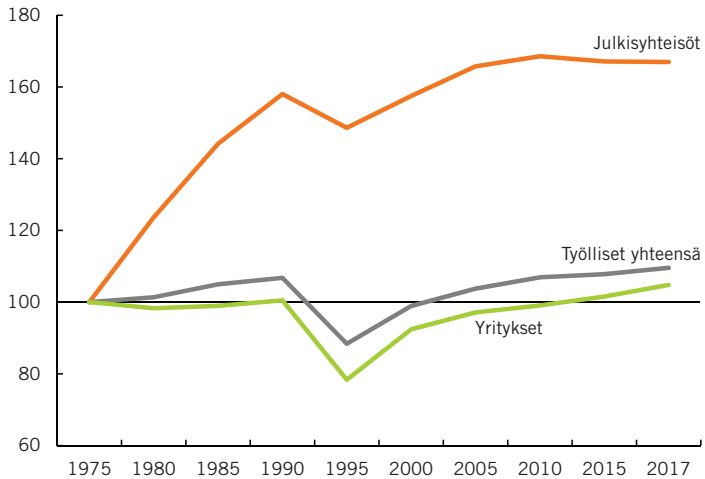

Lähde: Tilastokeskus.

Tulonsiirrot eli kotitalouksille maksetut sosiaaliturvaetuudet ovat kiintein hinnoin laskettuna yli viisinkertaistuneet vuodesta 1975. Julkisyhteisöjen tuottamien terveys-, koulutus- ja hallintopalveluiden kulutusmenot taas ovat yli kaksinkertaistuneet.

Muihin menoihin kuuluvat mm. valtion korkomenot, kehitysapu ja EU-jäsenmaksut.

Työvoima julkisyhteisöissä ja yrityksissä 1975–2017 (indeksi, 1975=100)

Lähde: Tilastokeskus.

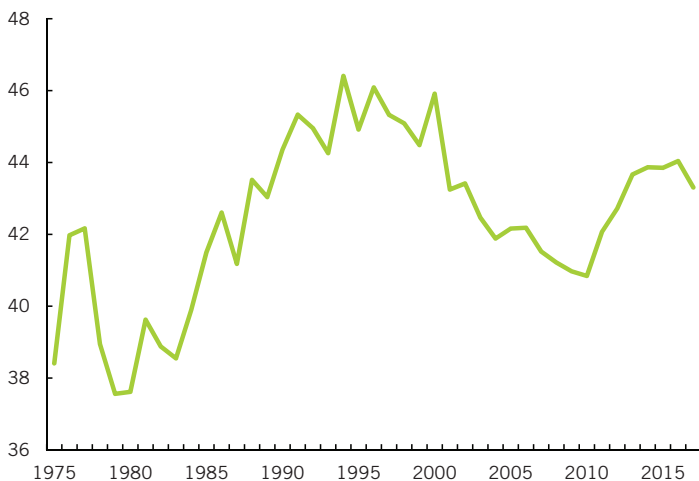
Vuonna 1975 yrityksissä työskenteli 3,9 työntekijää jokaista julkisen sektorin palveluksessa olevaa kohti, mutta vuonna 2017 suhdeluku oli 2,5. Julkisyhteisöjen henkilöstömäärä on kasvanut 67 prosenttia, mutta yritysten henkilöstömäärä on pysynyt ennallaan.

Muihin työnantajiin luetaan kotitaloudet, yhdistykset ja säätiöt, vakuutus- ja rahoituslaitokset sekä asuntoyhteisöt.

Työllisiä vuonna 2017 (hlöä)

Yritykset	1 553 600
Julkisyhteisöt	618 300
Muut	393 300
Yhteensä	2 545 200

Kokonaisveroaste 1975–2017 (prosenttia bruttokansantuotteesta)

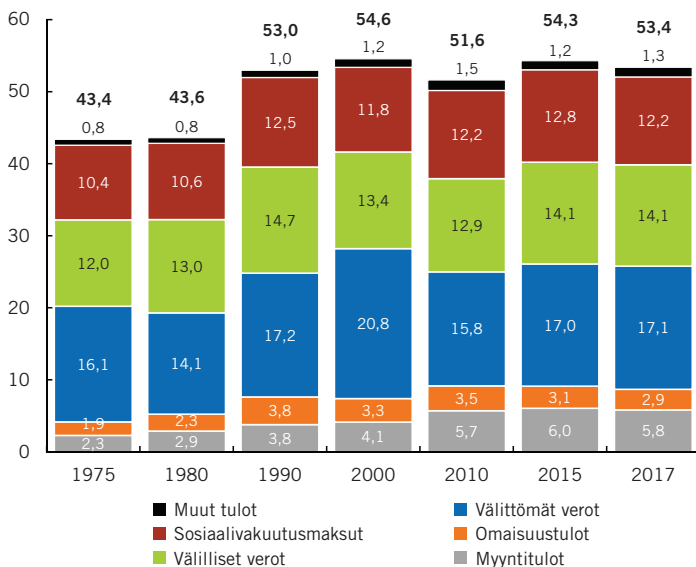
Lähde: Tilastokeskus.

Kokonaisveroaste nousi lähes 1990-luvun lamavuosien huipputasolle viime vuonna. Vuonna 2017 veroaste oli yli 43 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Etenkin kotitalouksien tuloverotusta ja arvonlisäverotusta on viime vuosina kiristetty. Yhteisöveroa on alennettu, mutta sosiaalivakuutusmaksut ovat nousseet.

Kokonaisveroaste kuvaa maksettujen verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen suhdetta bruttokansantuotteeseen, mutta siinä ei ole mukana esimerkiksi palvelumaksuja.

Julkisyhteisöjen tulojen lähteet 1975–2017 (prosenttia bruttokansantuotteesta)

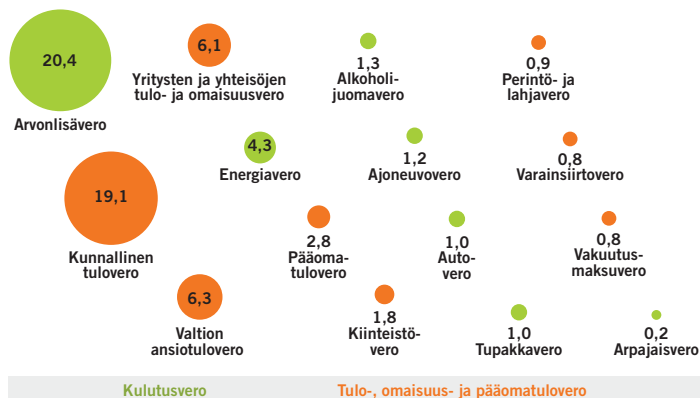
Lähde: Tilastokeskus.

Julkisyhteisöjen tulojen suhde bruttokansantuotteeseen oli 53,4 prosenttia vuonna 2017. Verojen ja veroluonteisten maksujen lisäksi julkisyhteisöt saavat myyntituloja liiketoiminnastaan ja omaisuustuloja sijoituksistaan.

Taantuma (2008–2015) nosti etenkin välittömien ja väiillisten verojen osuutta bruttokansantuotteesta.

Vuosina 1980–1990 julkisyhteisöjen tuloja kasvatettiin voimakkaasti, kun julkisia palveluja ja sosiaaliturvaa laajennettiin.

15 merkittävintä verotulojen* lähdettä 2017 (mrd. euroa)

* pl. sosiaalivakuutusmaksut ja rahapelien tuotot.

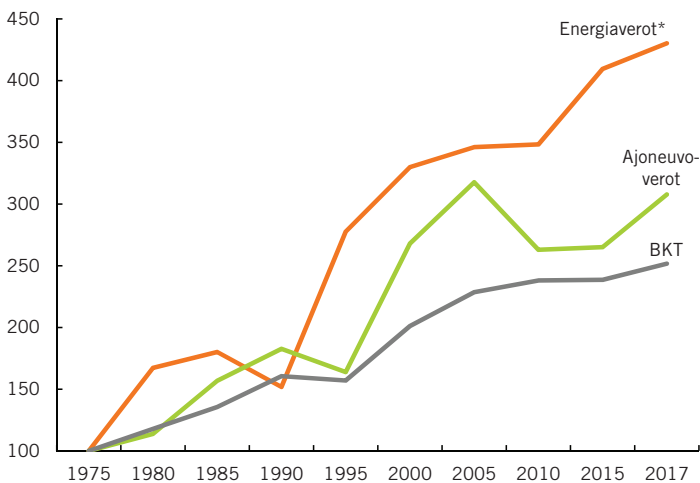
Lähde: Tilastokeskus.

Arvonlisävero ja kunnallisvero ovat yksittäisistä veroista merkittävimmät julkisyhteisöjen tulonlähteet. Arvonlisäveroa perittiin yli 20 miljardia euroa vuonna 2017. Kunnat kantoivat kunnallisveroja yli 19 miljardia.

Valtion ansiotuloveron kertymä oli noin 6,3 miljardia euroa sekä yritysten ja yhteisöjen maksaman yhteisöveron noin 6,1 miljardia. Polttoaineista ja sähköstä perittyjen energiaverojen tuotto oli 4,3 miljardia euroa.

Kotitaloudet maksoivat pääomatuloveroa lähes 3 miljardia euroa. Yli miljardi euroa kerättiin myös ajo-neuvoveroilla, kiinteistöveroilla ja alkoholiveroilla.

Energia- ja ajoneuvoverojen kehitys 1975–2017 (indeksi, 1975=100)

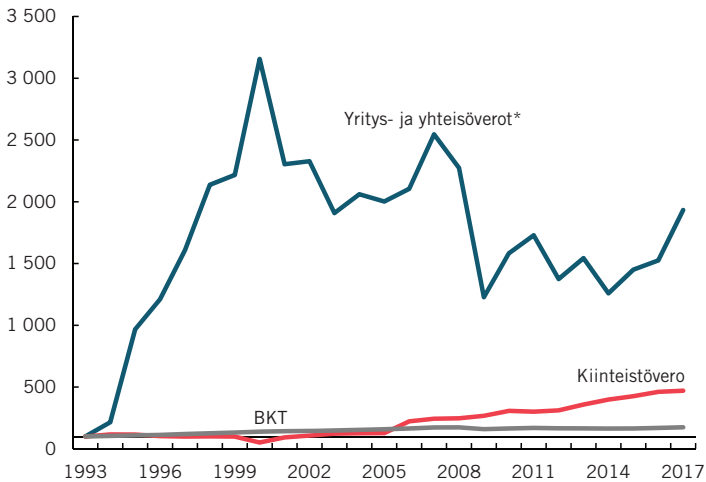
* Mukana ei ole valtion päästökauppatuloja.

Lähde: Tilastokeskus.

Energian valmisteverotus on viime vuosina kiristynyt. Veronkorotuksilla on paikattu valtion kassavajeita sekä pyritty vähentämään ilmastolle haitallista kulutusta ja tuotantoa. Vuonna 2017 energiaveroja kerättiin yhteensä 4,3 miljardia euroa.

Ajoneuvoveroja tuloutettiin 2,2 miljardia euroa. Ajoneuvoverot kattavat sekä hankintavaiheen autoveron että vuotuisen ajoneuvoveron.

Yritysten ja yhteisöjen välittömien verojen kehitys 1993–2017 (indeksi, 1993=100)

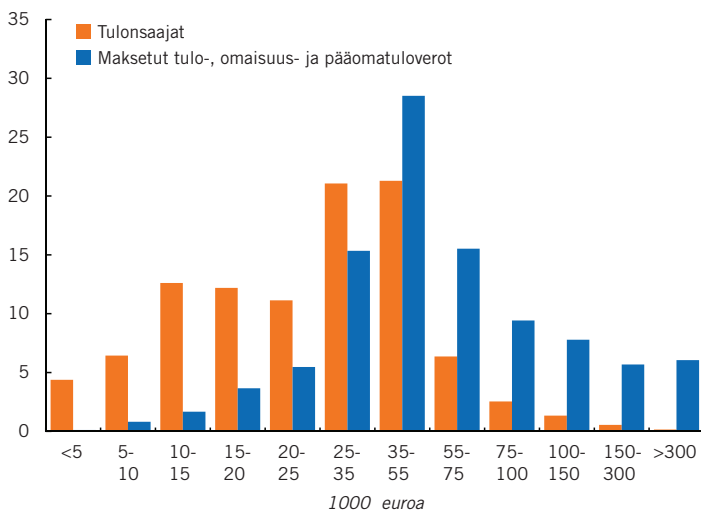
* Sisältää myös kirkon saaman yhteisöveron.

Lähde: Tilastokeskus.

Taluskriisi (2008–2015) leikkasi yritysten maksaman yhteisöveron tuottoa, kun yritysten kannattavuus heikentyi ja yrityskehittä muuttui. Taluskriisin aikana yhteisöverokantaa alennettiin kaksi kertaa. Ensin vuonna 2012 24,5 prosenttiin ja vuonna 2014 edelleen 20 prosenttiin. Molempien alennusten jälkeen yhteisöveron tuotto on seuraavana vuonna lähtenyt kasvuun. Viime vuosina yhteisöveron tuotto on talouden elvyttyä kasvanut nopeasti.

1990-luvun lamavuosien jälkeen yhteisöveron tuotto kasvoi nopeasti. Tuolloin verokanta puolitettiin ja yritysten tulokset alkoivat kohentua. Verokannan alentaminen kannusti yrityksiä näyttämään voittoa ja jakamaan sitä omistajilleen.

Kotitalouksien maksamat verot tuloluokittain 2017 (prosenttia)

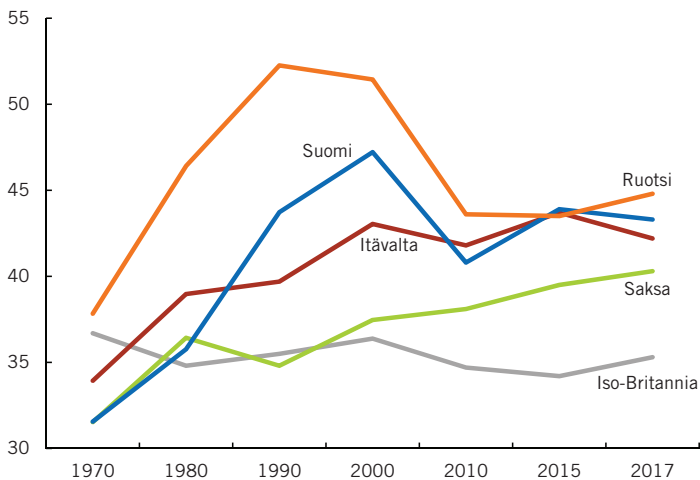
Lähde: Verohallinto.

Kotitaloudet maksoivat ansiotulo-, omaisuus- ja pääomatuloveroja noin 30,1 miljardia euroa vuonna 2017. Valtion tuloverotus on progressiivista eli mitä suuremmat ansiotulot, sitä korkeampi veroprosentti.

Yli 100 000 euroa vuodessa tienanneet maksoivat kaikista henkilöiden maksamista tuloveroista 19,5 prosenttia (5,9 miljardia euroa). Heitä oli 86 600 eli 2 prosenttia tulonsaajista.

Kolme keskimmäistä ryhmää (keskituloiset) maksoivat tuloveroista 59,4 prosenttia (17,9 miljardia euroa). Keskituloisten vuositulot olivat 25 000–75 000 euroa, ja heitä oli 2,1 miljoonaa eli 48,7 prosenttia tulonsaajista.

Kansantalouden veroaste eräissä EU-maissa 1970–2017 (prosenttia bruttokansantuotteesta)

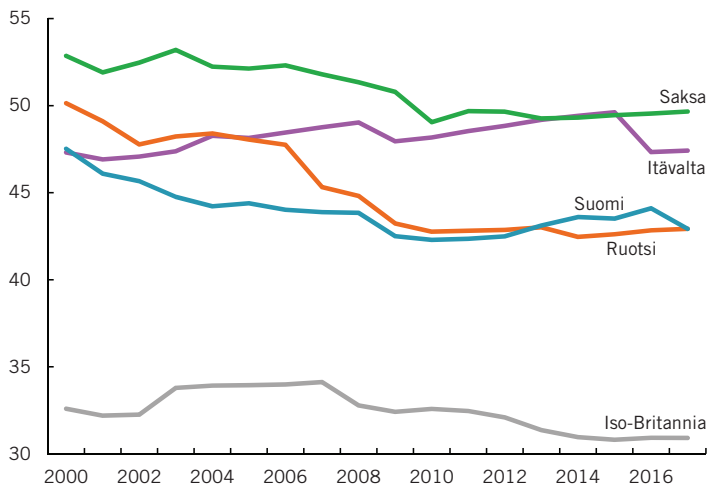
Lähde: Eurostat.

Kokonaisveroaste eli verojen ja veronluontoisten maksujen osuus BKT:sta on Suomessa korkea. Vuonna 2017 veroasteemme oli 43 prosenttia. Keskeisistä kilpailijamaistamme korkeampi veroaste on vain Ruotsissa. Eurokriisin alettua (2010–) veroaste kääntyi nousuun kaikissa EU-maissa paitsi Britanniassa ja Ruotsissa. 2000-luvulla veroasteen laskua kiihdytti kansainvälinen verokilpailu.

Kokonaisveroaste v. 2017 (prosenttia)

Saksa	40,3
Suomi	43,3
Ruotsi	44,8
Itävalta	42,2
Iso-Britannia	35,3

Palkansaajan verokiila eräissä EU-maissa 2000–2017 (prosenttia työvoimakustannuksista)

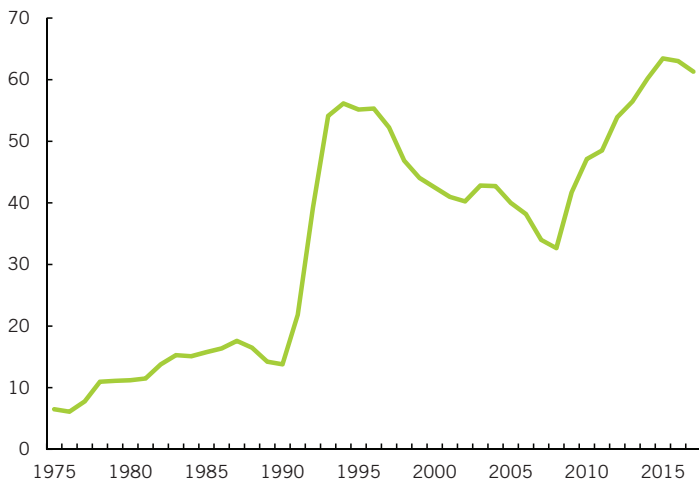
Lähde: OECD.

Palkansaajan verokiila eli tuloverojen ja sosiaalivakuutusmaksujen osuus työvoimakustannuksista on Suomessa jotakuinkin eurooppalaisella keskitasolla. Suomessa verokiilan aleneva trendi katkesi vuoden 2008 jälkeen talouskriisin alettua, ja verokiila alkoi kasvaa. Vuonna 2017 verokiila kuitenkin kaventui.

Keskituloisen verokiila v. 2017 (prosenttia)

Saksa	49,7
Suomi	42,9
Ruotsi	42,9
Itävalta	47,4
Iso-Britannia	30,9

Julkisyhteisöjen velka 1975–2017 (prosenttia bruttokansantuotteesta)

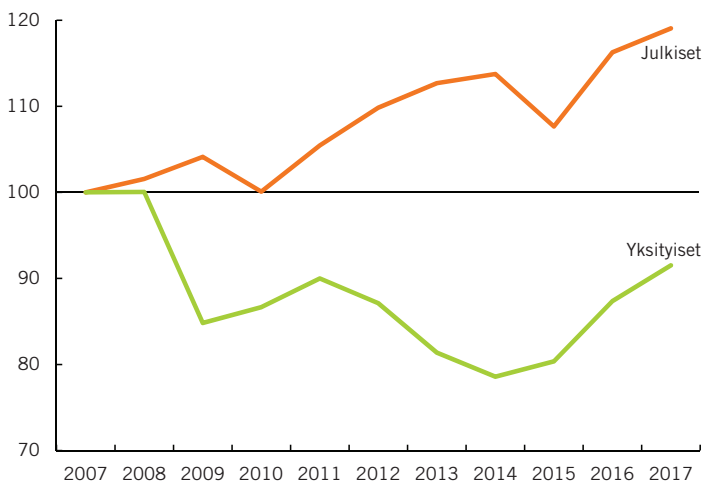

Lähde: Tilastokeskus.

Velkasuhde alkoi kasvaa nopeasti talouskriisin alettua vuonna 2009 ja ohitti lama-
vuosien tason kahdessa vuodessa. Vuonna 2017 julkista velkaa oli yli 61 prosent-
tia bruttokansantuotteesta. Julkinen sektori on ottanut velkaa rahoitusaliijäämiensä
kattamiseksi, koska sen menot ovat kasvaneet tuloja nopeammin.

Velkasuhde kuvaa julkisyhteisöjen velan suhdetta bruttokansantuotteeseen. Julki-
nen velka kasvoi edelleen vuonna 2017 yli 137 miljardiin euroon. Velkasuhde kui-
tenkin kääntyi lievään laskuun jo vuonna 2016 bruttokansantuotteen kasvun myö-
tä.

Yksityisen ja julkisen sektorin investoinnit 2007–2017 (indeksi, 2007=100)

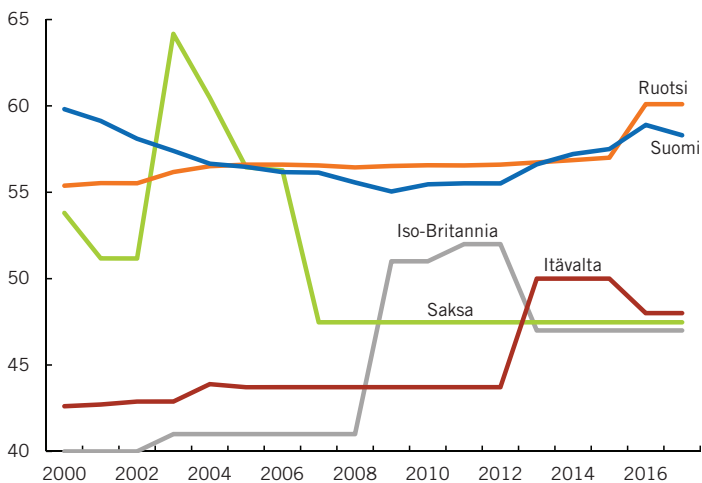

Lähde: Tilastokeskus.

Yksityisen sektorin investoinnit romahtivat talouskriisin alun jälkeen vuonna 2009. Ne ovat elpyneet hieman viime vuosina, mutta ovat edelleen kaukana talouskriisiä edeltäneestä tasosta. Julkisen sektorin investoinnit ovat kasvaneet ja ovat nyt 20 prosenttia korkeammalla tasolla kuin ennen talouskriisiä.

Investoinnit ovat tärkeitä talouskasvulle, sillä ne kasvattavat tuotantokapasiteettia ja lisäävät työllisyyttä myös pidemmällä aikavälillä.

Palkansaajan korkein rajaveroaste eräissä EU-maissa 2000–2017 (prosenttia lisätulosta)

Lähde: OECD.

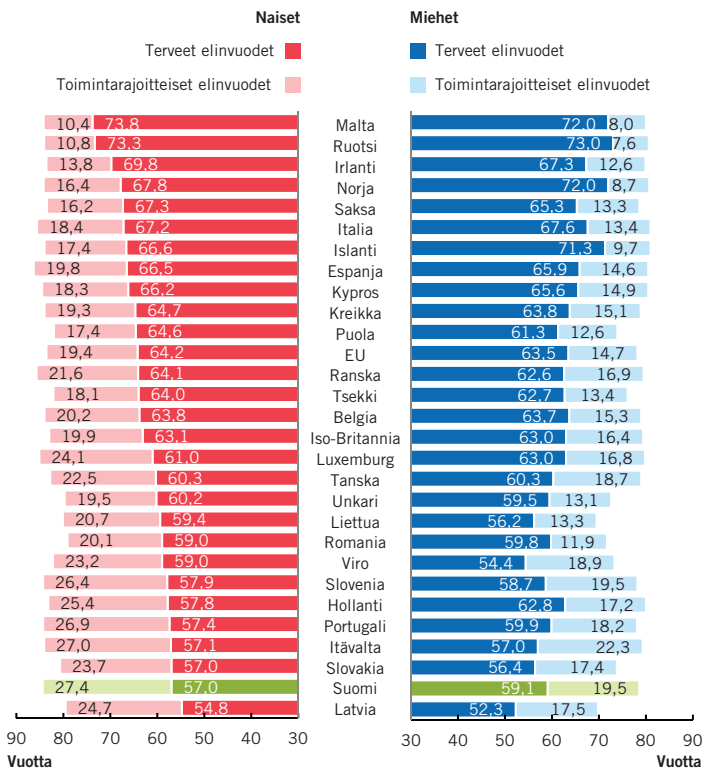
Palkansaajan rajaveroaste on Suomessa EU-maiden korkeimpia. Vuonna 2017 palkansaaja maksoi 100 euron palkankorotuksesta veroja ja sosiaalivakuutusmaksuja automaattisten vähennysten jälkeen korkeimmillaan 58,30 euroa, kun vuositulot ylittävät 82 000 euroa.

Saksassa korkein rajaveroaste on 47,5 prosenttia, ja sitä sovelletaan vasta yli 270 000 euron tuloihin.

Rajaveroaste v. 2017 (prosenttia)

Saksa	47,5
Suomi	58,3
Ruotsi	60,1
Itävalta	48,0
Iso-Britannia	47,0

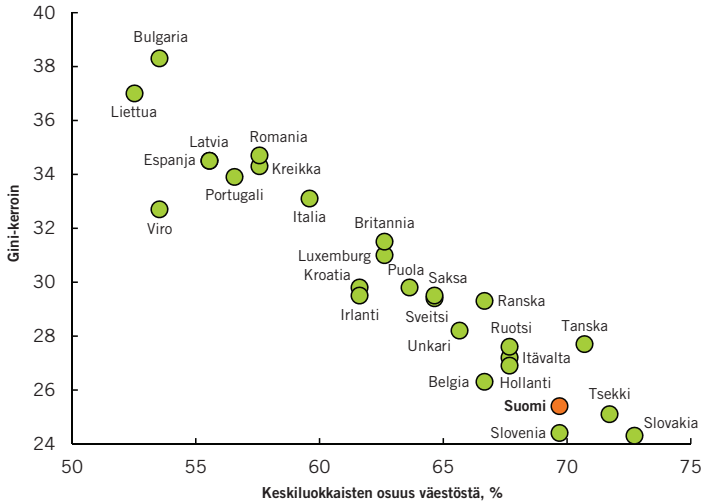
Terveiden ja toimintarajoitteisten elinvuosien odote sekä elinajanodote vastasyntyneillä 2014–2016

Lähde: OECD (2018): Health at a Glance 2018, OECD Publishing.

Vaikka suomalaisten elinajanodote syntymässä on sekä miehillä että naisilla Euroopan kärkikastia, elävät suomalaiset verrokkimaidensa kansalaisiin verrattuna lähes dramaattisesti sairaamman elämän: mitattuna terveiden elinvuosien odotteella, Suomi sijoittuu 29 Euroopan maan listalla sijoille 28 (naiset) ja 22 (miehet). Pohjoismaisilla veljillämme ja sisarillamme (Ruotsi, Norja, Tanska & Islanti) on edessään keskimäärin kymmenen tervettä elinvuotta enemmän kuin meillä.

Keskiluokan osuus ja tulojaon tasaisuus EU-maissa 2016

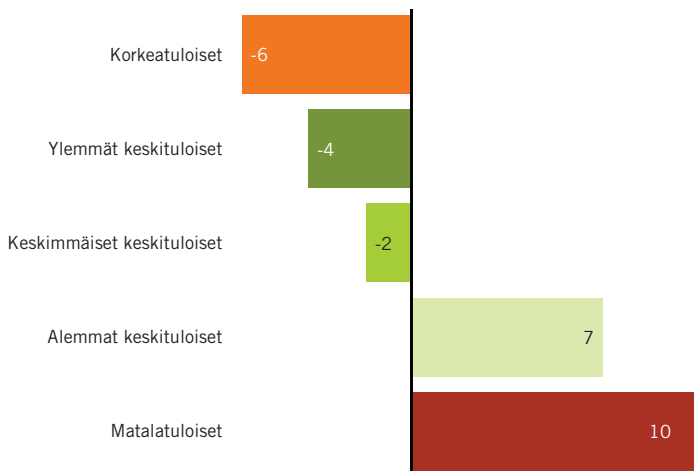

Lähde: Eurostat.

Mitä pienemmät tuloerot, sitä suurempi keskiluokka. Kun keskiluokka määritellään suhteessa mediaanituloon, tasaisen tulojaon maissa keskituloisiin kuuluu suurempi osuus väestöstä kuin suurten tuloerojen maissa.

Suomessa tuloeroja kuvaava Gini-kerroin on vain 25,4 ja Ruotsissakin 27,6 prosenttia, ja keskiluokkaan kuuluu yli kaksi kolmasosaa väestöstä. Espanjassa Gini-kerroin on 34,5 ja Virossakin 33,7, ja keskiluokan osuus jää alle 60 prosenttiin väestöstä.

Saatujen ja maksettujen tulonsiirtojen erotus tuloluokittain 2016 (miljardia euroa)

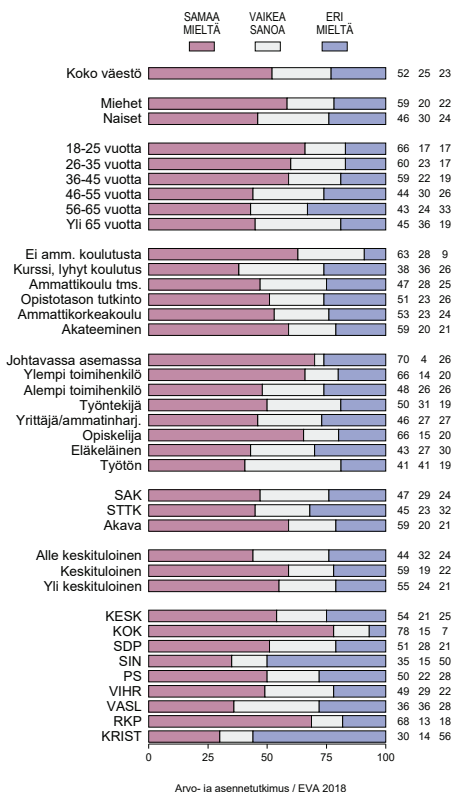

Lähde: Tilastokeskus.

Matalatuloiset ja alemmat keskituloiset saavat enemmän tulonsiirtoja kuin maksavat niitä esimerkiksi veroina. Muut tuloryhmät ovat tulonsiirroissa nettomaksajia, eli ne maksavat enemmän kuin saavat tulonsiirtoja.

Yhteenlaskettuna keskituloisten ryhmä on silti tulonsiirtojen nettosaaja. Vuonna 2016 keskiluokka sai 1,46 miljardia enemmän tulonsiirtoja kuin maksoi. Noin 64 prosenttia keskituloisten tulonsiirroista oli vanhuuteen liittyviä, eli pääasiassa eläkeitä. Saatujen tulonsiirtojen summa ylitti maksettujen tulonsiirtojen määrän 5,5 miljardilla eurolla. Verojen lisäksi tulonsiirtoja rahoitetaan esimerkiksi eläkerahastoista ja ottamalla velkaa.

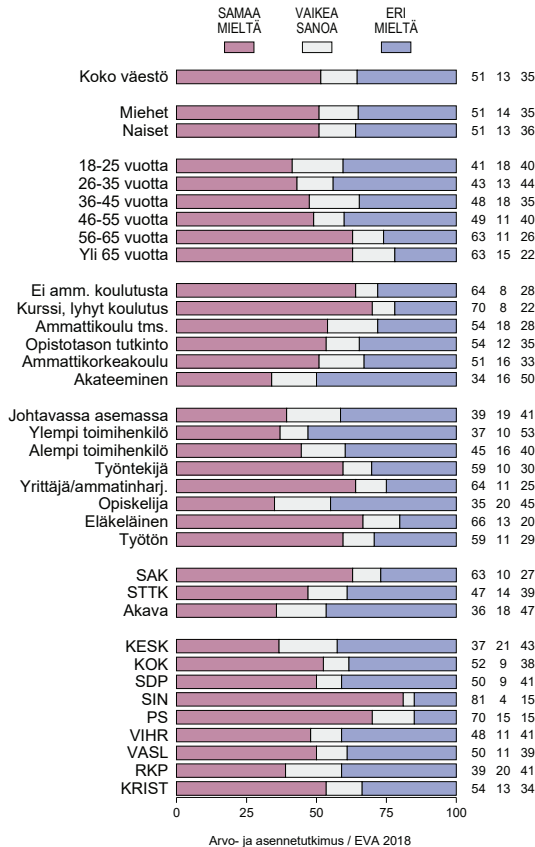
Tiede ja tekniikka pystyvät tulevaisuudessa ratkaisemaan useimmat tänä päivänä esiintyvät ongelmat (%)

Enemmistö suomalaisista (52%) uskoo, että tiede ja teknologia kykenevät tulevaisuudessa ratkaisemaan useimmat tänä päivänä esiintyvät ongelmat. Toista mieltä on 23 prosenttia suomalaisista. Suomalaisia voidaan näin kuvailla varovaisesti tiede- ja teknologiaoptimisteiksi. Aina ei ole näin ollut. Esimerkiksi vuonna 2002 samaan väittämään yhtyi vain 35 prosenttia suomalaisista ja sen torjui tuolloin paljon useampi (43 %).

Tieteeseen ja teknologiaan uskovat erityisesti opiskelijat ja nuorempi väestöosa sekä enemmän koulutetut ja työelämässä paremmassa asemassa olevat. Muissa väestöryhmissä epätietoisuus on varsin laajaa. Puolueiden äänestäjäryhmistä eniten tieteen ja teknologian voimaan uskovat kokoomusta äänestävät, vähiten taas kristillisdemokraattien, sinisten ja vasemmistoliiton kannattajat.

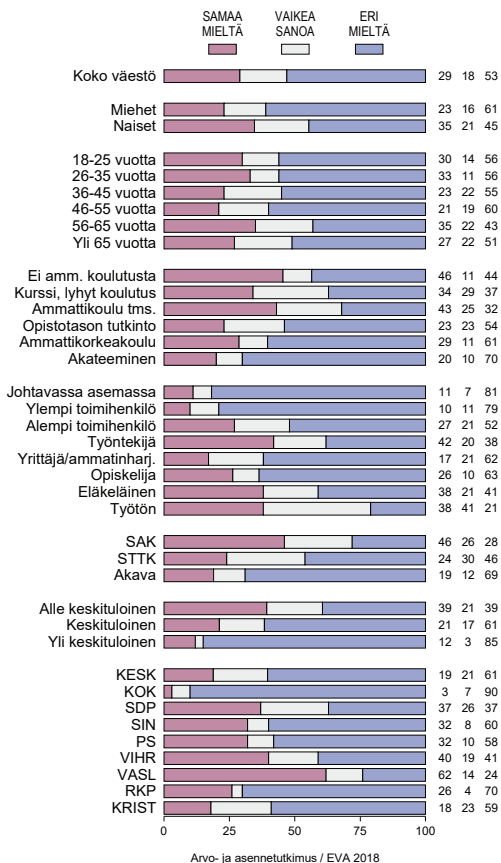
Julkiset hyvinvointipalvelut ja -tuet tulisi kohdentaa lähinnä vain niitä eniten tarvitseville ja heikoimmassa asemassa oleville (%)

Suomalainen hyvinvointivaltio on perustaltaan universaali: se tarjoaa kaikille yhtäläiset palvelut ja edut, jotka rahoitetaan yhdessä. Joka toinen kuitenkin ajattelee, että julkiset hyvinvointipalvelut ja -tuet tulisi kohdentaa lähinnä vain niitä eniten tarvitseville ja heikoimmassa asemassa oleville. Eri mieltä on 35 prosenttia suomalaisista.

Voimakkaimmin kohdentamista tukevat ikääntyneimmät vastaajat ja eläkeläiset, vähemmän koulutetut työntekijät, yrittäjät ja työttömät. Toisella kannalla ovat selvimmin akateemisesti koulutetut sekä paremmin ansaitseva toimihenkilöväestö.

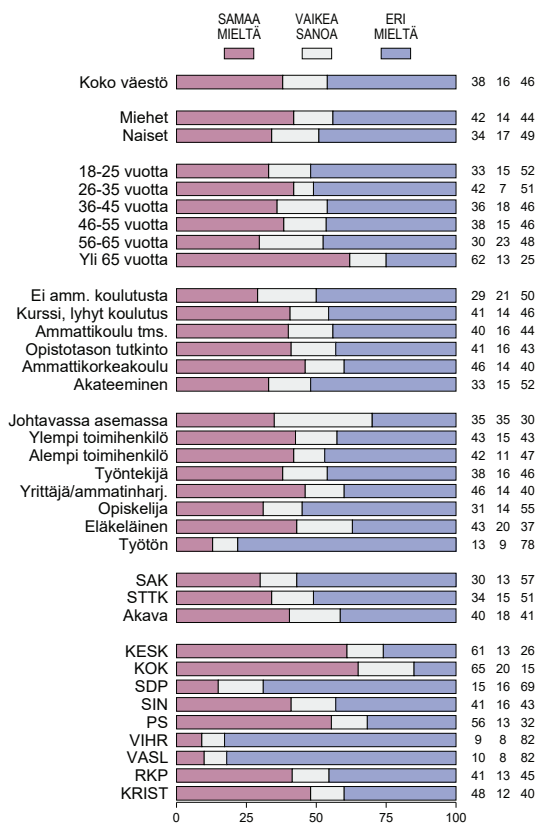
Suomessa pitäisi päästä tilanteeseen, jossa tuloja tasattaisiin nykyistä paljon voimakkaammin ja kaikkien käytettävissä olevat tulot olisivat osapuilleen samat (%)

29 prosenttia suomalaisista tukee äärimmäistä tulontasausta, eli pyrkimistä tilanteeseen, jossa kaikkien käytettävissä olevat tulot olisivat osapuilleen samat. Enemmistö (53 %) torjuu ehdotelman, miehet näkyvästi naisia voimakkaammin.

Väestörhyhmittäiset erot vastauksissa ovat paikoin suuria. Eniten tulojen tasajakoa tukevat vasemmistoliittoa äänestävät, voimakkaimmin taas vastustavat kokoomusta äänestävät.

Kattava sosiaaliturva ja pitkälle viety yhteiskunnan huolenpito tekevät ihmisistä laiskoja ja aloitekyvyttömiä (%)

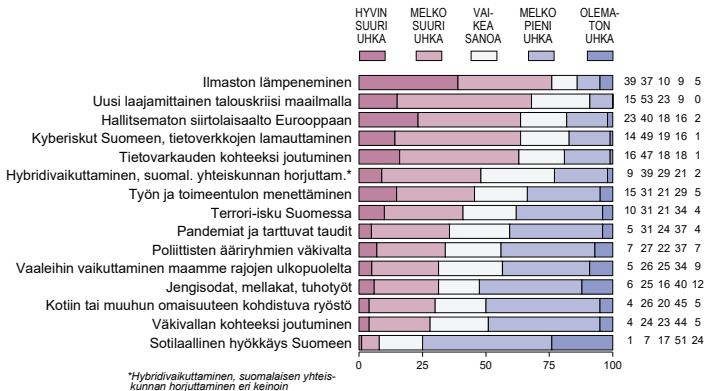

Arvo- ja asennetutkimus / EVA 2018

Vaikka suomalaiset yleisesti ottaen arvostavat sosiaaliturvajärjestelmäämme, osa on myös huolissaan sen kannustinvaikutuksista. 38 prosenttia on sitä mieltä, että kattava sosiaaliturva ja pitkälle viety huolenpito tekevät ihmisistä laiskoja ja aloitekyvyttömiä. Jonkin verran suurempi joukko (46 %) on asiasta eri mieltä.

Viime vuosina käsitykset sosiaaliturvan passiivivasta vaikutuksesta ovat jonkin verran heikentyneet. Suurinta huoli on ikääntyneimpien vastaajien sekä kokoomusta, keskustaa tai perussuomalaisia äänestävien parissa. Selvimmin väittämän torjuvat työttömät sekä vasemmistopuolueiden tai vihreiden kannattajat.

Kuinka suurina pitää seuraavia uhkia Suomen tai henkilökohtaisesti itsensä/läheistensä kohdalla (%)

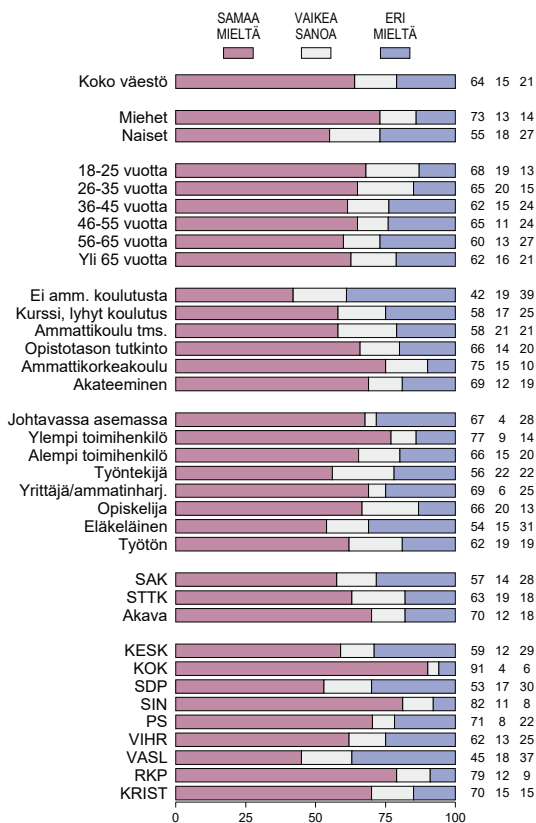
Arvo- ja asennetutkimus / EVA 2018

EVA kysyi osana syksyn 2018 Arvo- ja asennetutkimusta, kuinka suurina suomalaiset pitävät eri uhkia Suomen tai henkilökohtaisesti itsensä tai läheistensä kohdalla. Ilmaston lämpeneminen nousee uhkien joukosta ylitse muiden. Suomalaisista 76 prosenttia pitää sitä suurena ja vain harva (14 %) pienenä uhkana.

Turvallisuusuhkien kärkeen nousee muutama muukin niin sanottu ”pehmeän” turvallisuuden aihe. Uutta laajamittaista talouskriisiä maailmalla pitää uhkana 68 prosenttia suomalaisista. Kolmanneksi vakavimmaksi uhaksi nousee kyselyssä hallitsematon siirtolaisaalto, jota pitää uhkana enemmistö suomalaisista (63 %).

Suoraa sotilaallista hyökkäystä pelkää vain harva. Silti myös ”kovan” turvallisuuden uhkia on: Enemmistö esimerkiksi pitää kyberisku- tai tietoverkkojen lamauttamista uhkana. Hybridivaikuttamista ja suomalaisen yhteiskunnan horjuttamista eri keinoin pitää uhkana noin puolet suomalaisista. Vaaleihin vaikuttamista maamme rajojen ulkopuolelta pitää uhkana vajaa kolmannes suomalaisista.

On oikein, että huippuosaajille maksetaan työstään selvästi parempaa palkkaa, vaikka se kasvattaisikin tuloeroja (%)

Arvo- ja asennetutkimus / EVA 2019

Lähes kaksi kolmesta suomalaisesta pitää tuloeroja Suomessa liian suurina. Sama osuus väestöstä (64 %) on kuitenkin myös sitä mieltä, että huippuosaajille pitääkin maksaa työstään selvästi parempaa palkkaa, vaikka se kasvattaisikin tuloeroja. Toista mieltä on 21 prosenttia kansalaisista.

Enemmistö lähes kaikissa väestöryhmissä yhtyy väitteeseen, joskin paremmin koulutetut ja enemmän tienaavat väestönosat tukevat sitä näkyvästi voimakkaammin. Naisten suhtautuminen huippuosaajien palkkoihin on selvästi miehiä varautuneempaa.

KANSANEDUSTAJAN VARUSTUS

LIKAISTEN TEMPPUJEN LISTA	132
TALOUSPOLITIIKAN 20 SUOSITUINTA MYYTTIÄ	163
MIKÄ ON KOKONAISVEROASTEESI? EVAN VEROKONE KERTOO	174
KAMPANJOINNIN SALAT	197
KUKA MINÄ OLEN?	198
MITÄ POLITIikka ON?	200
MITEN RAKENNAN KAMPANJARYHMÄN?	203
PALJONKO VOIN KÄYTTÄÄ RAHAA?	209
MITEN KÄYTÄN AIKAANI?	213
MITEN TOIMIN MEDIASSA?	218
IHMISTEN KOHTAAMISESTA JA MIELIPITEISTÄ	222
MITEN MITTAAN KAMPANJAN ONNISTUMISEN?	226

*”Jos ei ymmärrä laittaa ajatuksiaan jäihin,
ei pidä antautua väittelyn kuumuuteen.”*

Friedrich Nietzsche (1844–1900)

Paremmuus politiikassa mitataan kyvyllä tuottaa ja kumota argumentteja. Kyse on kontaktilajista, jossa vedotaan numeroiden ja nimien auktoriteettiin ja itsestäänselvyyksiin. Tosiasiassa itsestään selvää on vain se, että lahjomattomia numeroita ei ole ja auktoriteetitkin ovat usein hahmoja politiikan nigerialaiskirjeistä.

Väittelyssä on kahdeksan ylivoimaista jalkakikkaa, joiden avulla on mahdollista harhauttaa, peittää ja voittaa. Nämä kikat ovat esimerkiksi *kohteen uusi nimeäminen, numeroleikit, argumentin venyttäminen, kompromissien demonisointi, olkiukon rakentaminen, vetoaminen tavallisuuteen, syiden ja seurausten luova tulkinta ja vetoaminen vastustajan motiiveihin.*

LIKAISTEN TEMPPUJEN LISTA

1. KOHTEEN UUSI NIMEÄMINEN

Väittely on myös nopeuslaji. Kun poliittinen uudistus tai erimielisyys tuodaan julkiseen keskusteluun, voittaja on yleensä se, joka onnistuu nopeimmin leimaamaan asian.

Eduskuntatutkimuksen keskuksen projektitutkija Topi Houni analysoi väittelyn tehokkaimpia käsitteellisiä aseita

mainiossa blogissaan *Pakko on uusi musta*. Hänen mukaansa ”pakko” on poliittinen kuolemansuudelma, joka leimaa hallituksen sekunnissa jääräpäiseksi ja joustamattomaksi.³³

Sote-uudistuksen ja työmarkkinadebatin eri vaiheissa on käytetty ”pakko”-termiä johdonmukaisesti ja luovasti. Kilpailukykypaketin osia kutsuttiin nopeasti opposition suosimalla nimellä ”pakkolaki”, ja kukapa sellaista puolustaisi! Sitä seurasivat ”pakkoyhtiöittäminen” ja ”pakkokorotukset”. Ne ovat paljon voimallisempia kuin ”yhtiöittämisvelvoite” tai ”korotus”. Ja lopulta valinnanvapauden tueksi suunniteltu asiakassetelikin sai nimen ”pakkoseteli”.³⁴

Väittelyn tuiskeessa monilta jäi huomaamatta, että kaikki lait ovat perimmiltään pakkolakeja. Vai mikä olisi ”pakkolain” vastakohta – laki, jonka kanssa hallintoalamainen voisi neuvotella. Ehkä jotain tyyliin *emme suosittelle toisen omaisuuteen kajoamista, mutta ratkaisu on viime kädessä sinun*.

Sama kysymys pätee ”pakkokorotukseen”. On vaikea löytää esimerkkiä vaikkapa veronkorotuksesta, joka ei olisi pakkoluonteinen. Kuitenkaan käsite ”pakkovero” ei löytänyt tietään julkiseen keskusteluun.

Verbit ovat myös tärkeitä. Tuomittuaan ”pakkosetelin” *Ylen* Poliitiikkaradiossa vihreiden Outi Alanko-Kahiluoto kertoi, että sotepalvelut ”heitetään” markkinoille. Vaikutelma on paljon dramaattisempi kuin hallituksen suosimassa lauseessa ”palvelut avataan”. Osa lehdistä omaksui nämä termit sellaisenaan, osa sentään varusti ne lainausmerkeillä. Niilläkin on taipumusta kovassa käytössä hioutua näkymättömiin.

Kansankiihotus koostuu tarkkaan valituista argumenteista, vastustajaa mitätöivistä pikku livautuksista ja lähi-taistelukäsitteistä, joita kutsumme Jamie Whyten tavoin *hurraa!*-ilmauksiksi.³⁵

Hurraa!-ilmausten arvo on siinä, että niiden tarkka määrittely on hankalaa ja aikaa viepää, joten ne voidaan hyväksyä merkinnällä ”kaikkihan tietävät, mitä nämä tarkoittavat”. Kukaan ei kiistä koulutuksen tärkeyttä, mutta kaikki koulutus tuskin on ratkaisu kaikkiin ongelmiin.

Poliittisessa väittelyssä saa nopean niskalenkin, jos ottaa mahdollisimman nopeasti esille jonkin seuraavista termeistä:

- Reiluus
- Tasa-arvo
- Inhimillisyys
- Koulutus
- Yhteinen arvopohja
- Luottamus
- Luonnollisuus
- Lähi-
- Etiikka tai moraali
- Perusoikeus
- Bio-
- Sosiaalinen oikeudenmukaisuus
- Ihmisläheisyys

Ja tässä ovat kääntäen keskustelun mädät kananmunat:

- Ahneus
- Itsekkyys
- Voitontavoittelu
- Piittaamattomuus
- Pääomasijoittaja
- Kasvoton kapitalismi
- Byrokratia
- Tuloerot
- Veronvälttely
- Tehottomuus
- Ay-pamput
- Eriarvoisuus

Helmikuussa 2019 oppositio moukaroï eduskunnan välikysymyskeskustelussa hallitusta ahneuden ja saalistajien suosimisesta. Ministeri Annika Saarikolle ei jäänyt lopulta muuta mahdollisuutta kuin vakuuttaa, että ”emme anna sijaa yhteiskunnassamme *ahneudelle* tai *välinpitämättömyydelle*.”

Ja heti perään:

Mikään määrä valvontaa ei voi kuitenkaan koskaan korvata toiminnan eettistä ja moraalista kivijalkaa. Suomen tulee voida olla jatkossakin luottamusyhteiskunta, jossa oikein toimiminen, lakien noudattaminen ja inhimillisyyys ovat lähtökohtia eivätkä perustu vain valvontaviranomaisen uhkaan.³⁶

Seitsemän hurraa!-ilmausta kahdessa virkkeessä. Tällä suorituksella mennään suoraan Lause-Finlandian loppukilpailuun!

Erityistä tarkkuutta kannattaa noudattaa silloin, kun joku ilmoittaa, että asia on itsestään selvästi kannatettava, koska se on ”luonnollinen” tai että (käänteisesti) jokin asia täytyy torjua luonnottomana.

Heikompien eläinten saalistaminen on kautta eläinkunnan varsin luonnollinen tapahtuma. Vastaavasti useimmat ihmisen puuhista ovat ”luonnottomia”, mutta niitä ei ole silti syytä tällä perusteella torjua: luonto ei tunne kohteliaisuutta, runous ei ole mitenkään luonnonmukainen tapahtuma ja salibandyn pelaaminen on syvästi keinotekoisia.

Mitä tehdä:

Jokaisen leimaavan ilmauksen olemus paljastuu sen vastakohtan kautta. Jos kyseessä on todella ”pakkokorotus”, täytyy olla olemassa myös ”vapaaehtoinen korotus”.

2. NUMEROLEIKIT

Tilastot ovat poliittisen vakuuttelun kemiallisia aseita.

Poliittisissa väittelyissä vedotaan usein tilastoihin ja vahvistettuihin lukuihin, joiden uskotaan olevan itsessään neutraaleja, ylivoimaisia ja vastaansanomattomia. Niiden todellinen luonne jää usein kuitenkin mysteeriksi.

Todistusvoimaisia luvut voivat ollakin, mutta väärin käytettynä ovelia aseita. Väittelyssä väläytellään tilastolukuja, muutosprosentteja, keskiarvoja ja mediaaneja. Kes-

kustelijat ovat nopeasti hukassa ja yleisö pyörryksissä tämän datamyrskyn keskellä.

Valitettavasti suomalaisten halu uskoa väitettyjä asioita on usein suurempi kuin heidän halunsa kriittisesti tutkia väitteiden taustalla olevat luvut. Yleinen *numerotaidottomuus* toimii kansankiihottajan eduksi.

Television meteorologi sanoo, että lauantaina on 50 prosentin mahdollisuus sateeseen ja sunnuntaina samoin.

”Tämä tarkoittaa siis sitä, että viikonloppuna tulee joka tapauksessa vettä”, hän sanoo myötätuntoisesti.

Miljardi euroa livahtaa huomaamatta ohi.

Kuinka moni nostaa käden pystyyn ja sanoo: ”Ei muuten tarkoita”? Tai kun tavarain hintaa alennetaan 40 prosenttia ja myöhemmin edelleen 40 prosenttia, moniko sanoo saman tien, että alennus kokonaisuudessaan ei ole 80 prosenttia vaan 64 prosenttia.

Usein meille raportoidaan hälyttävinä löydöksinä puoliolemattomia korrelaatioita, jotka eivät käytännössä poikkea juurikaan satunnaisvaihtelusta. Matemaatikko John Allen Paulosin sanoin ”yhteiskuntatieteissä aivan liian usein tutkimustulos on tosiasiaa järjetön kokoelma merkityksetöntä dataa”.³⁷

Allen Paulos sanoo, että monelta paniikilta vältyttäisiin, jos ihmiset oppisivat hahmottamaan esimerkiksi miljoonan ja miljardin eron. Hän havainnollistaa eroa näin: Miljoona sekuntia on vajaat kaksi *viikkoa*, miljardi sekuntia noin *32 vuotta*.

Kun ihmiset löytävät vaikkapa ruoastaan vaarallista ainetta yhden osan *miljardissa*, he ovat varmoja siitä, että ovat toivottomassa hengenvaarassa. Selvittyään sokista he menevät baariin ja ottavat helpotukseen tunnettua karsinogeenistä ainetta (ehkä joitakin osia *miljoonassa*) nimeltä alkoholi.

Mittakaavan vaikeus näkyy usein myös budjettikeskustelussa: 50 miljoonan euron menoerä synnyttää mehevän

ANTTI MUSTAKALLIO: HANKI REHELLISTÄ PALAUTETTA PUHEISTASI

Antti Mustakallio on suomalaisen puhekulttuurin edistäjä ja Retoriikan kesäkoulun rehtori. Kysyimme häneltä, miten puheen pitämistä voi harjoitella.

"Puhujaksi tulee seuraamalla kolmea polkua, joille jo antiikin mestarit osasivat meiltä opastaa. Oppimalla, seuraamalla ja harjoittelemalla."

"Hyvä puhetaidon opettaja tai alaa käsittelevä teos antaa perustiedot ja niiden varassa kasvaa kyky analysoida ja ymmärtää puhetahtumia. Juhana Torkin kirjoittama Puhevalta on teos, jota voin suositella."

"Seuraa puheita. Hyvä ja huono puhe opettavat molemmat, kunhan pohdit tarkoin miksi jonkin puhe saa joko ajatuksesi harhailemaan tai mielesi ja kehosi ponnahtamaan ylös, apodeeraamaan ja huutamaan kannustushuutoja."

"Puhumaan oppii puhumalla vain, jos käyttää aikaa oman puheensa analysointiin. Pyydä suorasanaisia ja mielistelystään taipumattomia ihmisiä antamaan palaute puheestasi aina kun se on mahdollista. Älä ota palautetta moitteena vaan kannustuksena, myös silloin kun se ei ole ylistävää. Älä luovuta, älä milloinkaan luovuta."

riidan, jonka aikana miljardi euroa livahtaa huomaamatta ohi riitelevän ryhmän.

Numerot ovat lahjomattomia, mutta ihmiset eivät.

Julkisessa keskustelussa esiintyy jatkuvasti lukuja, jotka on irrotettu kontekstistaan, eikä niiden mukana seuraa juuri mitään tietoa siitä, miten lukuihin on päädytty tai mitä ne todella tarkoittavat. Supersuosituksen *Kuinka tilastoilla valehdellaan* -teoksen kirjoittanut Darrell Huff kutsumu näitä nimellä *semi-attached figure*, tuulesta temmattu luku.

Professori Paul Lillrank tarkoittaa suurin piirtein samaa puhuessaan *faktoideista*.³⁸

Ihmisten elämä ei ole muuttunut monimutkaisemmaksi, mutta käsillä olevan informaation määrä on kasvanut. Suurin osa siitä tulee faktoideina, tiedonpalasina, joilla ei ole asiayhteyttä. Jos maailmankuva ei ohjaa ihmistä, faktoideja voi tulkita oman kokemuksen valossa siinä uskossa, että yhteiskunta toimii kuten yksilön kokemusmaailma.

Suosittu faktoidi on se, että tuloerot ovat kasvaneet. Mutta mitä se tarkoittaa ja mistä se johtuu? Jos lapsena riitelee joka lauantai karkkipussin jakamisesta, voi uskoa taloudenkin toimivan samalla nollasummapelin periaatteella: yksi voi olla rikas vain, jos toinen on köyhä. Interaktiivisessa mediassa ennakkoluulot ja väärinkäsitykset löytävät toisensa.

Populismilla ei ole järjestelmällistä maailmankuvaa. Kaikki on miltä se näyttää ja tuntuu. Maa-

laisjärki tonkii faktoidien kasaa ja etsii sopivia sirpaleita.

--

Populisti on kuin valas faktoidien meressä: hetuloihin tarttuu mitä sattuu, Lillrank kirjoittaa pamfletissaan Maailman parantaja.

Kun meille esitellään lukuja, meillä on taipumus jumittua niin sanottuun ankkurilukuun. Ilmiön voi tiivistää niin, että mikä tahansa annettu luku ankkuroi ihmisen arvioinnin skaalaa. Kun olet ostamassa asuntoa, ankkurihinta määrittelee mielessäsi mahdollisen hinta-alueen.

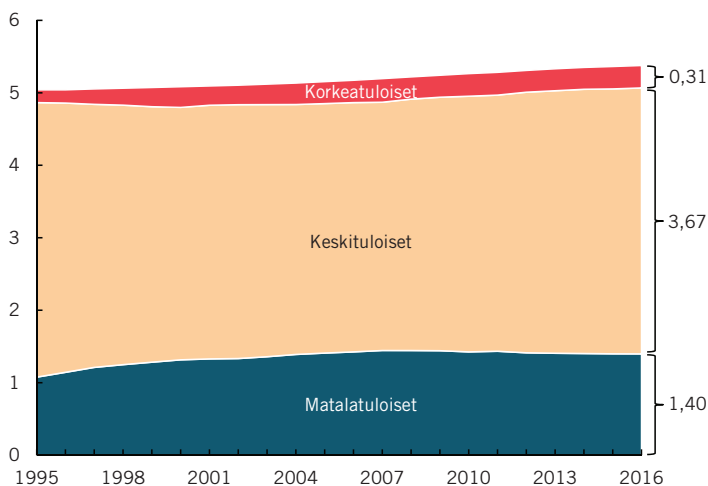
Nobelilla palkitut psykologit Daniel Kahneman ja Amos Tversky testasivat asiaa kokeessa, jossa koeryhmältä kysyttiin, onko maailman korkeimman punapuun pituus yli vai alle 1 200 jalkaa (366 metriä). Vertailuryhmältä kysyttiin, onko puun pituus yli vai alle 180 jalkaa (55 metriä). Lopuksi molemman ryhmän koehenkilöitä pyydettiin antamaan oma arvionsa korkeimman puun pituudesta.

Ensimmäisen ryhmän arvioiden keskiarvo oli 844 jalkaa (257 metriä), jälkimmäisen taas 282 jalkaa (86 metriä). Kahneman ja Tversky laskivat kysymykselle ankkurindeksin jakamalla koehenkilöiden veikkausten erotuksen ankkurilukujen erotuksella. Punapuu-kysymyksessä indeksi oli 55 prosenttia. Samanlaisia tuloksia on saatu muissakin ankkurilukukokeissa.³⁹

Oleennaista on myös se, miten lahjomattomat luvut esitetään. Kun ne tulevat oikeasta suusta ja oikeassa pake-tissa, käsityksemme totuudesta helposti huojahtaa.

Olemme kriittisiä kuluttajia. Siitä huolimatta painavampi rasia tekee tuotteesta arvokkaamman oloiseen. Pörssikurssit nousevat enemmän aurinkoisena päivänä.

Väestön jakautuminen tuloluokkiin 1995–2016 (miljoonaa henkilöä)

Lähde: Tilastokeskus.

2000-luvulla tuloluokkien osuudet väestöstä ovat pysyneet vakaina. Keskiluokkaan on kuulunut noin 66–69 prosenttia väestöstä eli 3,48–3,67 miljoonaa henkilöä. Matalatuloisten väestöosuus on ollut 2000-luvulla noin 26–28 prosenttia ja korkeatuloisten noin 5–6 prosenttia.

Keskiluokka on määritelty kotitalouden käytettävissä olevan rahatulon perusteella ja suhteessa mediaanituloon. Keskiluokkaisen tulot ovat yli 75 prosenttia mutta alle 200 prosenttia väestön mediaanituloista. Mediaanitulo on tuloista keskimäinen, kun koko väestön tulot asetetaan suuruusjärjestykseen.

Enemmän tuloluokkien koot muuttuivat suuren laman jälkeen, kun talous kasvoi vauhdilla ja myös tuloerot kasvoivat. Vuosina 1995–2000 keskiluokan osuus väestöstä supistui 75 prosentista 69 prosenttiin. Matalatuloisten osuus taas nousi 21 prosentista 26 prosenttiin ja korkeatuloisten 3 prosentista 6 prosenttiin.

Hinta vaikuttaa viinin makuun. Ryhdikkäät ja hyvin pukeutuvat ihmiset saavat parempia arvosanoja johtamisestaan. Tätä kutsutaan haloilmiöksi. Tuotteistajat Antti Apunen ja Jari Parantainen antavat myyjälle selkeän ohjeen kirjassaan *Gurumarkkinointi*:

”Mitä tahansa myyt, myy ensin asiantuntemukseksi. Haloilmiö tartuttaa osaamisesi osaksi tuotteitasi ja palvelujasi niin, että ne alkavat vaikuttaa ostajan mielestä alkuperäistä arvokkaammilta.”⁴⁰

Hyvä on, mutta keskiarvot, mediaanit ja vastaavat matemaattiset suureet lienevät kuitenkin kaikille samoja?

Taloustieteilijä Steven E. Landsburg antaa hausksassa kirjassaan *Can You Outsmart an Economist* erinomaisen esimerkin siitä, miten keskiarvon käyttö voi johtaa lukijaa harhakäsitykseen.

Tapauksen aiheena on amerikkalaisten rakastama ja huolella tilastoima (ja omituinen) urheilulaji, baseball.

Baseballin avaininformaatiota ovat lyöntikeskiarvot, siis se kuinka usein lyöjä osuu palloon, kun syöttäjä tekee parhaansa voittaakseen lyöjän juonikkuudessa.

Vuosina 1923–25 baseball-legenda Lou Gehrigin osu-makeskiarvot olivat seuraavat:

1923	1924	1925
42,3 %	50,0 %	23,5 %

Toisen lajin suurmiehen, Babe Ruthin, keskiarvot samana ajanjaksona taas näyttivät tältä:

1923	1924	1925
39,3 %	37,8 %	29,5 %

Nyt jos väitän, että tällä ajanjaksolla Babe Ruth oli parempi lyöjä kuin Lou Gehrig, olenko mielipuuoli vai ainoastaan laskutaidoton?

En välttämättä kumpaakaan. Olennaista on katsoa, mistä keskiarvot koostuvat ja minkälainen aggregaattiluku niistä muodostuu.

Lou Gehrigin lyöntilukemat olivat:

1923	1924	1925
11/26 (42,3 %)	6/12 (50,0 %)	129/437 (29,5 %)

Ruthin vastaavat luvut olivat:

1923	1924	1925
205/522 (39,3 %)	200/529 (37,8 %)	104/359 (29,5 %)

Kun laskemme kolmen vuoden luvut yhteen, Gehrigin osumatarkkuus oli 146 lyöntiä 475 syötöstä eli 30,7 prosenttia. Babe Ruth löi vastaavana aikana 509 osumaa 1 410 lyönnillä, jolloin hänen tarkkuutensa oli 36,1 prosenttia. Toisin sanoen tällä kolmen vuoden jaksolla Ruth oli selvästi etevämpi kuin Gehrig, vaikka yksin kappalein katsottuna asia piti olla toisinpäin. Gehrigin parhaat vuodet

(1923–24) olivat vuosia, joiden kontribuutio kolmen vuoden keskiarvoon oli vähäinen.⁴¹

Ällistyttävää, eikö totta? Samoilla luvuilla sekä Gehrig-fani että Babe Ruthin ihailija vakuuttuivat oman suosikkinsa paremmuudesta.

Kyse on painotetusta keskiarvosta. Aina kun teille esitellään keskiarvosarjoja, muistakaa viattomasti tiedustella, että onhan kyse varmasti painotetusta keskiarvosta.

Tarinan opetus, Landsburg sanoo, ei ole se, että aggregaattikeskiarvo johtaisi aina harhaan tai päinvastoin. Opetus on se, että *kaikki tilastot* voivat johtaa harhaan, jos niitä tulkitaan huolimattomasti tai tarkoitushakuisesti.

Mitä tehdä:

Painotetun keskiarvon laskeminen voi tuntua hankalalta. Aina voi silti kysyä, miksi väitteen esittäjä on valinnut argumenttinsa tueksi juuri tämän luvun.

3. ARGUMENTIN VENYTTÄMINEN

Kun puhutaan julkisista menoista tai hankinnoista, keskustelusta jää yleensä uupumaan yksi keskeinen tekijä, se *mitä muuta* käytetyllä rahalla olisi saatu.

Loistava ranskalainen taloustieteilijä ja poleemikko Frédéric Bastiat muistutti asiasta esseessään *Julkiset työt*:

”Kun valtio avaa tien, rakentaa palatsin, korjaa kadun, kaivaa kanaalin; näillä hankkeilla se antaa töitä tietyille työntekijöille. *Tämä on näkyvää*. Mutta se riistää muilta työntekijöiltä työllisyyttä. *Tämä on näkymätöntä*.

Kun ilmaisette mitä valtio aikoo tehdä äänestetyillä miljoonilla. Älkää jättäkö mainitsematta myöskään mitä veronmaksajat olisivat tehneet samoilla miljoonilla, mutta eivät enää pysty.”

Kun siis vaadimme rakennettavaksi siltaa mökkipitäjäni, pitää kysyä, mitä muuta tällä rahalla saa. Kun protestoin, että etujani loukkaa talo, joka halutaan rakentaa kaupunkiasuntoni naapuriin, pitää kysyä sama asia toisinpäin: paljonko talon rakentamattomuus vahingoittaa niitä, jotka jäävät ilman asuntoa uudesta talosta. Vaihtoehtokustannukset ovat vaikeasti ymmärrettävä asia, joka byrokraattien laskelmissa jää usein laskematta.

Taloudellisena humoristina Bastiat huvittui yleisistä vaatimuksista, joissa vaaditaan posket helottaen erityisiä etuisuuksia juuri tänne tai tuonne.

Hän otti esimerkiksi tiukat vetoomukset, joiden mukaan eräs Pariisista lähtevä pikajuna pitäisi määrätä pysähtymään tietyllä väliasemalla, koska pysähdys virkistäisi seisakepaikkakunnan liike-elämää ja toisi sinne uusia tuloja.

”Jos näin on, niin miksi vain yksi pysähdys, miksi ei samalla periaatteella useampia”, Bastiat pohdiskeli.

Hän päätyi sarkastisesti siihen, että kaikkein tuottoisin olisi ”negatiivinen rautatie”, joka koostuisi pelkistä pysähdyksistä. Se vasta elvyttäisikin radanvarren taloutta ja saisi paikalliset bisnekset kukoistamaan!⁴²

Jos edellinen esimerkki tuntuu turhan teoreettiselta, tarkastellaan toista esimerkkiä, joka on paljon läheisempi ja yleinen. Useissa uutisissa esitellään tieteellisen oloisia ja hyvää tarkoittavia laskelmia, joiden mukaan ”yksi euro

tälle toimialalle tuottaisi seitsemän takaisin”. Väitteen kohteena voi olla taideterapia, pyörätie tai maakunnallinen lentokenttä.

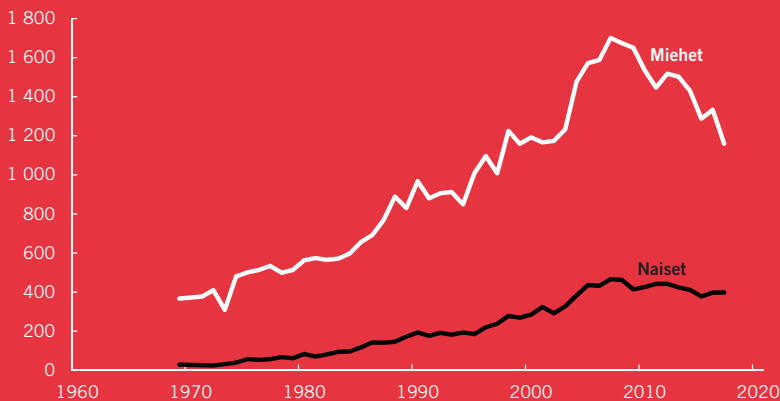
Jostain syystä kerroin on varsin usein viiden ja seitsemän välillä. Tosiasiallinen lukema voisi olla pikemminkin 1,05, mutta uutisena ja lobbauksen välikappaleena se olisi paljon heikompi.

Jos uutinen olisi totta, meidän kannattaisi rientää pankkiin ja ottaa niin paljon lainaa kuin ikinä saamme, ja sijoittaa kaikki näin tuottoisaan kohteeseen. Tämä on niin ilmi selvää, että sen tajuaa ilman ekonomistin apuakin, mutta vain harvat sanovat sen ääneen.

Suosittuja muunnelmia teemasta ovat panos-tuotoslaskelmat, joilla perustellaan jonkin tuotannonalan auttamisen välttämättömyyttä, koska ala ”työllistää välillisesti”

TIESITKÖ? Alkoholin aiheuttamat kuolemat ovat vähentyneet viimeisten kymmenen vuoden aikana

Alkoholitauteihin ja alkoholimyrkytyksiin kuolleet 1969–2017, henkilöä

näin paljon ihmisiä. Epäsuorat positiiviset vaikutukset muistetaan aina helpommin kuin epäsuorat negatiiviset.

Bastiat on käyttökelpoinen myös silloin, kun joku levittää väitettä, että tehokkaampi työ johtaa vain työttömyyteen. Tai että jos koneet eivät vie työtä, maahanmuuttajat vievät, mistä syystä valtion on otettava käyttöön protektionismi tai suljettava rajat tai sen on ainakin erityissääöksillä suojeltava kärsiviä tuotannonaloja.

”Jos perimmäinen tehtävämme on luoda vain lisää työpaikkoja, kielletäköön sitten kirveiden teroitus”, Bastiat ehdottaa.

Nobelilla palkitulle Milton Friedmanille esiteltiin keran työmaata, jossa vaikutti olevan paljon miehiä lapi-oimassa maamassoja. Kun Friedman hämmästeli tehotoman näköistä puuhaa, hänelle sanottiin, että ajatus on luoda mahdollisimman paljon työpaikkoja.

”Siinä tapauksessa antakaa heille lusikat”, Friedman kuittasi.

Yksi muunnelma asiallisen kuuloisista mutta perimmäistään mahdottomista toiveista ovat päättymättömät vaatimukset (*open-ended fallacy*), siis vaatimukset, joilla ei ole lopullista määrää tai perälautaa.

Turvallisuus ja terveys ovat periaatteessa määrättömiä, mutta valitettavasti niihin tarvittavat resurssit ovat rajallisia. Mitä tahansa vaivaa voidaan hoitaa paremmin, mutta mikä on järkevää? Terveyttä ei ole koskaan tarpeeksi, vaan sitä voidaan vaatia aina lisää.

Kuten Thomas Sowell huomauttaa, ihottuma on kiusallinen juttu, mutta kuka olisi valmis käyttämään puolet val-

tion budjetista ihottuman kertakaikkiseen hävittämiseen. Ja samaan aikaan media julkaisee sydämeen käyppiä kertomuksia yksittäisen ihmisen kutinahelvetistä.

”Päättymättömät vaatimukset ovat mandaatti ikuisesti turpoavalle byrokratialle, joka kaipaa yhä lisää budjettivaroja ja valtaa”, Sowell sanoo.⁴³

Mitä tehdä:

Terve järki on suhteellisen hyvä suoja humpuukia vastaan. Moninkertaiset, automaattiset kasvuluvut ovat yleensä liian hyviä ollakseen totta – ja useimmiten ovatkin.

4. KOMPROMISSIEN DEMONISOINTI

Kun poliittinen prosessi tai sen lopputulos halutaan saada näyttämään mahdollisimman epäilyttävältä, sitä kannattaa kutsua *lehmänkaupaksi*. Se synnyttää välittömästi tunteen siitä, että puolueet ja poliitikot ovat hääräilleet kulisien takana ja äänestäjälle ei kerrota ihan kaikkea lehmänkaupan synnystä.

Tätä samaa toimintaa kutsutaan toisinaan myös kompromissiksi. Kompromissi on sankarillinen, lehmänkauppa syvästi epäilyttävä. Nopein nimeäjä palkitaan julkisella suosiolla ja hitaampi kärsii kansan raivon.

Sote-uudistuksen julkilausuttuna tavoitteena oli saada terveyspalveluiden järjestäminen leveämmille hartioille ja palveluiden valinnanvapaus osaksi uudistettua järjestelmää. Kun näistä sitten sovittiin, tavoitteen mukaisesti, sopu tuomittiin lehmänkaupaksi ja hämärätoiminnaksi.

Lehmänkaupat ovat tietyllä tavalla poliittisen prosessin todellinen lopputuote. Siinä puolueet ja intressiryhmät sopivat keskenään myönnytyksistä, ja kun lopputulos tulee aikanaan julkisuuteen, samat ryhmät pitävät suunsa kiinni.

Talouden nobelisti Bengt Holmström tiivistää asian näin:

Ajattelemme herkästi, että läpinäkyvyys on kaikissa suhteissa hyvä asia. Siinä on tietenkin etunsa, mutta läpinäkyvyys voi johtaa myös pinnalliseen politiikointiin, pisteiden keräämiseen ja poliittiseen näyttelemiseen.

Käsitys politiikoista syntyy esiintymisen perusteella, ja esiintyjät panevat tietysti parastaan tehäkseen vaikutuksen. Silloin yksinkertaiset, helposti

LIISA JAAKONSAARI: HAASTA KAIKKI VANHA

Liisa Jaakonsaari toimi kansanedustajana vuosina 1979–2009 ja sen jälkeen vuosikymmenen parlamentaarikkona Euroopan parlamentissa. Jaakonsaari tunnetaan itsenäisenä ajattelijana, jonka kannanotot eivät aina ole myötäilleet hänen puolueensa SDP:n linjauksia.

”Älä matki meitä vanhoja tekijöitä, puhu oman sukupolvesi viestiä ja haasta vanhaa ajattelua. Vain siten voit saavuttaa omiesi luottamuksen, sieltä se kannatuspohja kasvaa.”

”Nuoret ikäluokat ovat niin pieniä, että vertaistuen löytäminen politiikasta kiinnostuneiden nuorten kesken on paljon vaikeampaa kuin meille aikanaan. Tuntuu, että meille politiikasta kiinnostuminen oli aikanaan itsestäänselvyys. Nyt niin ei ole.”

”Juuri tästä syystä ja muutenkin, muista kohdella jokaista ihmistä kunnioittavasti. Jos vaalitulaisuuteen tulee vain yksi ihminen, niinhän usein käy, muista innostaa häntä. Älä kehu itseäsi vaan puhu politiikkaa ja haasta kaikki vanha ja vanhentunut.”

ymmärrettävät selitykset työntävät syrjään monimutkaisemmat perustelut. Toisin sanoen puolinen, yksinkertainen tieto työntää syrjään syvällisempää tietoa, ja läpinäkyvyys pönkittää tätä kehitystä.

Ennen poliitikot saattoivat taistella televisiossa, mutta sen jälkeen he menivät kahville ja olivat kulisien takana hyviä ystäviä. Siinä maailmassa poliittinen kaupanteko oli mahdollista tyyliin 'minä äänestän sinun esitystäsi, sinä sitten minun'. Sitä mukaa kun poliittinen ilmapiiri on jyrkentyne, tämä on käynyt hyvin vaikeaksi.'⁴⁴

Mitä tehdä:

Tee lehmänkauppoja.

5. OLKIUKON RAKENTAMINEN

Olkiukko on poliittisen väittelyn uskollinen hahmo, aina läsnä ja aina käyttökelpoinen.

Olkiukolla tarkoitetaan sitä, että vastustajan väite kumotaan kiertämällä se. Käytännössä siis väite A korvataan väitteellä B, eikä yritetäkään vastata alkuperäiseen argumenttiin. Sen sijaan kaadetaan näyttävästi itse kehitely uhkakuva ja lämmitellään yleisön suosiossa – pelastimmehan heidät juuri kauhealta kohtalolta.

Yleisimmin käsitteen uskotaan juontuvan aikanaan sotilasharjoituksissa käytetystä, olkitäytteisestä ihmishahmosta. Toinen, mutta ilmeisesti paikkansa pitämätön selitys viittasi ihmisiin, jotka aikanaan norkoilivat tuomiois-

tuinten ulkopuolella olkia kengissä, merkkinä siitä, että he olivat valmiita toimimaan ostettuina todistajina.

Kun siis ehdokas A vaatii, että alkoholijuomien verotusta tulee keventää, jotta matkustajatuonti ulkomailta vähenisi, ehdokas B ei ota kantaa tuontiongelmiaan. Sen sijaan hän ilmoittaa, että kevenevä verotus merkitsee lisää käyttöä ja sitä kautta lisää alkoholikuolemia.

”Minä en halua omalletunnolleni uusia alkoholin uhreja!”, hän jyrisee.

Tai jos ehdokas A vaatii enemmän joustoja työmarkkinoille, ehdokas B ei puhu jäykkyyksistä vaan tuomitsee yritysten johtajat osaamattomiksi tumpeloiksi.

Turvallisuus on aina käyttökelpoinen olkiukon malli. Useimpia yhteiskunnallisia uudistuksia vastustetaan sillä, että markkinoiden avaaminen, kilpailun lisääminen tai työn tarjonnan lisääminen tuottavat väistämättä turvallisuusriskejä. Jos uudistusten esittäjä ei pysty takaamaan, että hänen ehdotuksensa on sataprosenttisen riskitön kaikissa olosuhteissa, olkiukko jää pystyyn.

Nuohouksen avaaminen kilpailulle on turvallisuusriskeä. Jätevesiasetus, vaaran paikka! Tai apteekkilpailu – mitä sieltä sen jälkeen myydäänkään?

”Taksiiuudistus loi sekaannuksen alalle ja romutti turvallisuuden”, manaa kansalaispuolueen puheenjohtaja Sami Kilpeläinen *Ilkka*-lehdessä.

Kilpeläinen jatkaa turvallisuushuolestuksen mallisuoritustaan:

Kun taksissa ei tarvitse olla näkyviä tunnuksia tai mittaria eikä käytännössä minkäänlaista koulu-

tusta, niin mitenkä on Anne Berner, jos tällainen valetaksi ottaa hyväuskoisen 16-vuotiaan nuoren tai 85-vuotiaan vanhuksen kyytiin ja heille tapahuu jotain. 15 euron kyyti voi maksaa satasen tai jopa tonnin. Tai auto ajaakin syrjäiselle seudulle... Kuka kantaa vastuun? Tuskinpa sinä, Anne Berner tai sinä, Juha Sipilä?⁴⁵

Turvallisuusargumentin edessä laskemme aseet ällistyttävän nopeasti, koska kukapa haluaisi omalletunnol-

KATLEENA KORTESUO: ANTEEKSIOPYNNÖN VAATIMINEN ON VALLANKÄYTTÖÄ

Katleena Kortesusuo tunnetaan kriisiviestinnän kouluttajana ja aktiivisena viestinnän analysoijana. Hän pitää Ei oo totta! -nimistä blogia, jossa hän pohtii esimerkkitapausten kautta viestinnän onnistumisia ja epäonnistumisia. Kysyimme häneltä, miten ehdokkaan kannattaa toimia, kun hän huomaa toimineensa sosiaalisessa mediassa tavalla, joka alkaa jälkikäteen harmittaa tai kaduttaa.

"Kun huomaat virheen, toimi. Jos olet esimerkiksi blogitekstiin kirjoittanut väärän faktan, korjaa se ja liitä korjauksesta tieto blogitekstin perään. Jos olet twiitannut väärää tietoa, poista twiitti ja kerro toisella twiitillä, että olet tehnyt virheen. Pahoittele."

"Jos olet jakanut eteenpäin tietoa, joka on loukkaavaa tai valheellista, älä yritä lakaista asiaa maton alle. Poista jako, mutta kerro siitä. Myönnä tekemäsi virhe. Mikäli teko vaatii anteeksipyyntöä, tee se ainakin yksityisesti, tilanteen niin vaatiessa myös julkisesti. Lainvastainen sisältö on poistettava aina välittömästi."

"Mikäli sinulta ryhdytään vaatimaan julkista anteeksipyyntöä, muista, että kyseessä on myös vallankäytön muoto. Julkista anteeksipyyntöä vaativat ihmiset ovat ani harvoin itse valmiita antamaan anteeksi."

"Älä poista vanhoja kirjoituksiasi. Ne eivät poistamalla katoa, ja tällaisista yrityksistä syntyy vain noloja tilanteita selittelyineen. Jos et enää allekirjoita aiempia ajatuksiasi, editoi kyseiset tekstit mutta ole tarkkana, että tieto editoinnistasii jää näkyviin."

leen loukkaantuneita lapsia tai itkeviä vanhuksia. Todistustaakka on täydellisesti uudistajalla.

Mitä tehdä:

Kannattaa tiedustella, onko turvallisuusuhalla synkistelijällä esittää lukuja aiempien uudistusten joukkotuhovaikutuksista.

6. VETOAMINEN TAVALLISUUTEEN

Filosofi Ludwig Wittgenstein vitsaili miehestä, joka ei ollut varma pitääkö lehdessä kerrottu juttu paikkaansa. Saadaksesen varmuuden asiasta hän osti kymmenen kappaletta lehden irtonumeroita. Hupaisaa – ja melko jokapäiväinen tapahtuma julkisuudessa.

Poliittisen erimielisyyden kohdatessa ratkaisijaksi haetaan usein Tavallinen Ihminen, jota kutsumme Turakaiseksi. Hän on median haastattelema hahmo bensapumpulla, jolta toimittaja kysyy, mitä mieltä kansalainen on bensan hinnan- korotuksesta. Hän on äiti päiväkodin portilla, jolta kysytään subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoituksista.

Sitten irtomieli-piteet esitetään väljästi muotoillen kansan käsitykseksi (*Kansa raivostui päivähoitouudistuksesta*) ja poliitikko tai ehdokas asetetaan ”kansan” raivoa vastaan. Toinen suosittu menetelmä on soittaa taloustieteilijälle, jonka poliittinen profiili tiedetään etukäteen. ”Professori tyrmää” -tyyppinen otsikko on median tärkeimpiä ja rakastetuimpia tuotteita.

Erityisen tarkkana kannattaa olla silloin, kun kansan tahtoa ilmaiseva Turakainen esiintyy median jutussa vain

etunimellään. Normaalisissa kommentointitilanteessa ei ole erityistä syytä suojella lausunnon antajaa, mutta nimimerkin takaa kommentoijan vastuu ohenee merkittävästi.

John Allen Paulos vertaa tätä journalismia aviopariin, jonka riita päättyy ratkaisemattomaan. Seuraavana päivänä vaimo palaa voitonriemuisena ja kertoo miehelle, että jokainen ihminen, jolle hän oli kertonut erimielisyydestä, oli ollut samaa mieltä kuin tarinan kertonut vaimo.⁴⁶

Kansan käsitykset ovat poliittisen väittelyn tylppä astalo, jolla voi huidella sinne tänne. Sinänsä asialliset mielipidekyselyt voivat antaa jonkin käsityksen kansan ajattelusta, mutta niidenkin kohdalla sopii esittää kriittisiä kysymyksiä. Jos kuulemme, että 38 prosenttia suomalaisista kannattaa perintöveron poistamista, onko se vähän vai paljon? Paljon olennaisemman tiedon kertoo pitkän aikavälin muutos: jos kannattajia on kymmenen vuotta sitten ollut 25 prosenttia, voimme tehdä asiasta merkitsevän johtopäätöksen.

Toisekseen 38 prosentin kannatus ei automaattisesti tarkoita 62 prosentin vastustusta. Vastaaajista suuri joukko ei ehkä osaa tai halua sanoa kantaansa ja, jos joka kolmas vastaaja (33 %) epäröi, veron julkilausuttuja vastustajia on vähemmän ($100-38-33=29$ %) kuin sen kannattajia.

Savon Sanomien Asta Tenhunen tiivistä asian hyvin:

Talouskriisi ja median paineet ovat nostattaneet myös toimittajien pelkoja työstään. Se on lisännyt käpertymistä vanhaan ja turvalliseen: vuosikymmenten takaiseen gallup- ja kansalaisjournalismiin,

jossa tavanomaisia tiedoteaiheita kuvitetaan pyytämällä kuvaan ja kommenttiin joku paikallinen asukas. Se toimii hyvin pienissä paikallislehdissä. Muuten aika on tutkimusten mukaan ajanut sen ohi: Kun ihmiset voivat Facebookista lukea tuosta vain kymmenien tuttujensa kommentit johonkin arjen asiaan kuten päiväkotimaksuihin, Ranskan iskuihin tai soteen, miksi lukisi lehdestä jonkun tuntemattoman taviksen ihmettelystä asiasta.⁴⁷

Mitä tehdä:

Käyttäkää John Allen Paulosin esimerkkiä.

7. SYIDEN JA SEURAUSTEN LUOVA TULKINTA

Nature-lehti julkaisi vuonna 1999 tieteellisen artikkelin, jonka mukaan valojen jättäminen päälle yöksi aiheuttaisi lapsissa likinäköisyyttä. Tutkimuksen mukaan 55 prosenttia lapsista, jotka nukkuivat alle kaksivuotiaina valot päällä, olivat likinäköisiä 2–16-vuotiaina. Sen sijaan pimeässä nukuneista lapsista vain 10 prosentille kehittyi likinäköisyys.⁴⁸

Jo seuraavana vuonna *Naturessa* ilmestyi kaksi tutkimusta, joiden mukaan likinäköiset vanhemmat jättävät todennäköisemmin valot päälle lasten nukkuessa. Tutkimusten mukaan likinäköisyys on periytyvää. Selitys ei siis välttämättä ollutkaan se, että valojen jättäminen yöksi päälle olisi haitallista lapsille, vaan todennäköisempi selitys lasten likinäköisyydelle oli heidän vanhempiansa likinäköisyys.^{49, 50}

Likinäköisyyden ja valojen päälle jättämisen yhteys on malliesimerkki siitä, miten korrelaatio ei välttämättä tarkoita kausaatiota eli syy-seuraussuhdetta. Korrelaatio tarkoittaa, että kahdella eri mittarilla on olemassa yhteys: kun toinen mittareista kasvaa, myös toinen kasvaa ja toisinpäin.

Erityisesti väestöä koskevilla tieteenaloilla kuten väestölääketeieteessä tai taloustieteissä syy-seuraussuhteiden selvittäminen on usein vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Tämä johtuu siitä, että kun ihmisiä tarkastellaan yli ajan, ihmisiin vaikuttaa samanaikaisesti liuta erilaisia tekijöitä.

Hallituksen talouspolitiikan vaikutukset ovat suosittu teema, kun haetaan suoraa syytä ja syyllisiä. Esimerkiksi niin sanotun kilpailukykysovimuksen ja työmarkkinoiden rakenteellisten uudistusten vaikutuksia on arvioitu tuhansissa puheissa ja lehtijutuissa varsin kevyin perustein.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlä tutki asiaa syksyllä 2018 ja päätyi toteamaan, että kikyillä toden totta oli myönteisiä työllisyysvaikutuksia 15 000–25 000 työpaikan verran. Tulos oli varsin laajan ja monimutkaisen ekonomistisen analyysin tulos ja – tämä on olennaista – siihen sisältyi merkittävä määrä epävarmuutta. Professori Roope Uusitalo haastoi tuloksen, ja tutkimuksen lukuja korjattiin, mutta alkuperäinen johtopäätös jäi voimaan.⁵¹

Ammattilaisen taloustieteilijän tunnistaa siitä, että hän korostaa väsymiseen asti epävarmuuden merkitystä johtopäätöksissä ja on valmis tarkistamaan käsityksiään. Nojatuoliekonomisti sen sijaan ei anna hyvän luvun pilaantua pelkurimaiseen epäröintiin.

Mitä tehdä:

Talouspolitiikassa suorat syy-seuraussuhteet ovat harvinaisia. Suh-
taudu niihin sellaisena.

8. VETOAMINEN VASTUSTAJAN MOTIIVEIHIN

Poliittisessa debatissa on useita epäpuhtaita lyönnejä, jotka ovat käytännöllisiä maailmankatsomuksellisessa lähitais-
telussa. Ylivoimaisesti tehokkain niistä on motiiviharha.

Kuuluisa saksalainen filosofi ja diktatuurien tutkija Han-
nah Arendt muistutti, että 1920- ja 30-lukujen totalitaaris-
ten eliittien (Saksassa, Italiassa ja Neuvostoliitossa) suurin
keksintö oli vääntää mikä tahansa lausunto tai fakta epäi-
lykseksi puhujan motiiveista.

Niin, entä sitten?

Motiiviharha tarkoittaa sitä, että pyrimme paljastamaan
motiivit toisen keskustelijan mielipiteiden takaa. Jos löy-
dämme ja olemme löytävinämme motiivin, se tarkoittaa,
että keskustelijan argumentista on terä tylsynyt tai se on
muuttunut jopa kokonaan pätemättömäksi.

Turvallisuuspoliittisessa keskustelussa motiivikortin
esiin vetäminen tarkoittaa esimerkiksi lausetta: ”Ettekö
tiedä, että NN kannattaa NATO-jäsenyyttä?”, jolloin kaik-
kien tulisi ajatella, että NN:n turvallisuuspoliittiset näke-

mykset ovat NATO-kiiman saastuttamia tai jopa ulkoa ohjailtuja.

Ainoa oikea vastaus motiivikorttiin on tietenkin: ”Niin, entä sitten?”

Puhujalla voi olla motiivi edistää Suomen NATO-jäsenyyttä, mutta hänellä voi olla samanaikaisesti täysin kuranntti näkemys turvallisuusasioista.

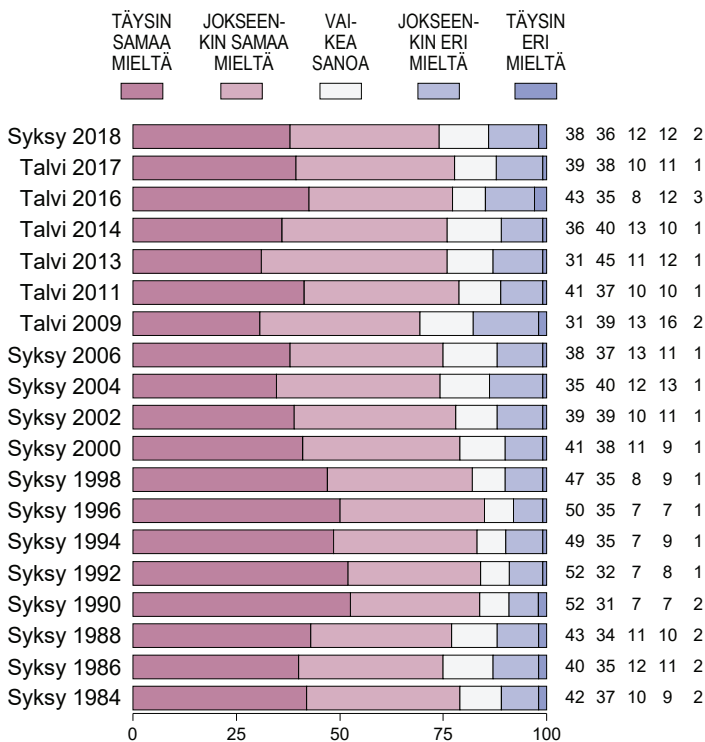
Filosofi Jamie Whyte huomauttaa mainiossa kirjassaan *Crimes Against Logic*, että jos motiivimetodi pätsisi sellaisenaan tuomioistuimissa, juridinen selvittely olisi suhteellisen helppoa. Oikeuden päätös mukailisi pienemmän palkkion saaneen asianajajan kantaa, koska hänellä on selvästikin pienempi korruptoiva motiivi.⁵²

Motiivikortin käyttö tarkoittaa myös sitä, että siirrämme faktisesti puheenaiheen muualle, ja samalla myös aloitteen väittelyssä. Keskustelu sisäisistä aikomuksista ja motiiveista on epämääräistä ja vaikeaa. Ihmisen on mahdotonta todistaa, että hänellä ei ollut korruptoivaa taka-ajatusta.

Poliittisen keskustelun pitäisi koskea aiotun politiikan seurauksia, ei sen taustalla olevia henkilökohtaisia ajureita.

Kuulemme toistuvasti, miten elämä Suomessa on vaikeutunut istuvan hallituksen aikana. Todisteena oppositiopoliitikko kantaa eteemme joukon sattumanvaraisia indikaattoreita, jotka hallituksen edustaja torjuu päätäväisesti vihjaamalla opposition edustajan aikomuksiin tulevaisuudessa. Mutta se ei tarkoita, etteikö oppositiolla voisi olla pointti. Sen selvittämiseksi vastapuolen on ensin selvitettävä mittarien luotettavuus ja edustavuus.

Puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmas tavallisen ihmisen ongelmista (%)

Arvo- ja asennetutkimus / EVA 2018

Vuonna 1984 neljä viidestä suomalaisesta oli sitä mieltä, että puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmas tavallisen ihmisen ongelmista. Vuonna 2018 tällä kannalla oli edelleen kolme neljäsosaa suomalaisista. Luottamus puoluepolitiikkaan oli alimmillaan 1990-luvun laman aikana ja sen jälkeisinä vuosina. Epäluottamus lieveni varovaisesti vuoteen 2009 asti, mikä jälkeen se alkoi jälleen vahvistua.

Sytä epäluottamuksen kasvuun on useita. 2009 alkanut taantuma, keväällä 2010 leimahtanut eurokriisi, vuoden 2011 vaalirahoitusskandaali, hallitusten päätöksentekovaikeudet sekä epäsuositut päätökset. Viime vuosina epäluottamus puoluepolitiikkaan on hieman vaihdellut, mutta pysynyt edelleen syvänä.

Syytökset kätkeyistä motiiveista toimivat myös siksi, että ne resonoivat hyvin mediassa. Media näkee omaksi perustehtäväkseen valheiden paljastaminen, joka on huolellisesti ajateltuna hiukan eri tehtävä kuin totuuden kertominen.

Mitä tehdä:

Motiivilla on merkitystä, mutta se ei nollaa argumenttia. Keskustelun siirtäminen motiiveihin on itse asian väistelyä ja argumentaation heikkoutta. Varmoja motiiviharhan tunnusmerkkejä ovat ilmaukset ”niinhän sinä sanot” tai ”niinhän teillä n:n kannattajilla on tapana sanoa”. Ne kaatuvat helposti vastakysymyksellä, joka kuuluu: ”Mutta haluaisitko sanoa jotain itse asiasta?”

**TALOUS-
POLITIIKAN
20 SUOSITUINTA
MYYTTIÄ**

Talouspoliittista keskustelua käydään hokemilla. Hokemat ovat yksiulotteisia faktoja, jotka on riisuttu lukujen ja asiayhteyksien painolastista. Myytti ilmoittaa itsestään usein vakuuttavalla alkulauseella, joiden suosituimmat muunnelmat ovat ”Kaikkihan tietävät, että...” tai ”Viimeaikaista keskustelua on hallinnut...”

Myyttien taustalla on usein halukkuus esittää asiat huonompina kuin ne ovatkaan (opposition harha) tai parempina kuin ne ovatkaan (hallituksen harha). Mutta yleisesti ottaen suomalaisen keskustelun perusjuonne on se, että todistustaakka on aina optimistilla. Kurjempaa tulevaisuutta lupaavia ennustuksia pidetään monipuolisempina, kriittisempinä ja realistisempina.

Maailma on kaikkea muuta kuin tuhoutumassa.

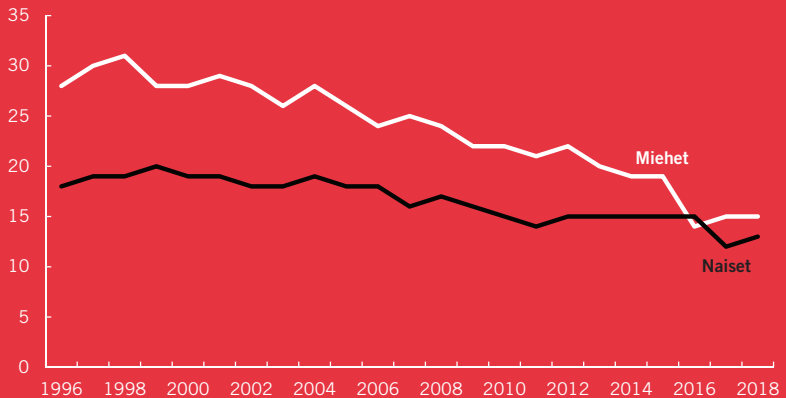
Kuitenkin maailma on selvästi parempi paikka kuin kuin 10 tai 30 vuotta sitten. Hans Roslingin *Factfulness*, Matt Ridley'n *The Rational Optimist*, Indur M. Goklanyn *The Improving State of the World* tai Lars Tveden *The Creative Society* tai kotimaassa Esko Valtaojan lukuisat puheenvuorot vyöryttävät esiin valtavan joukon todistusaineistoa siitä, miksi maailma on kaikkea muuta kuin tuhoutumassa.

Jos uskomme kurjuuden väistämättömään kasvuun ja jopa perikatoon, se kannustaa helposti näkemään maailman nollasummapelinä, jossa jokaisen kannattaa maksimoida hetkellinen hyötynsä, koska parempaa ei ole tulossa. Jos taas uskomme, kuten Rosling, Ridley, Goklany, Tvede ja Valtaoja, että maailma pystyy järkeilemään itsensä ulos ongelmistaan, ratkaisun avaimet löytyvät yhteistyöstä ja ajatuksen vapaudesta.

Seuraavilla sivuilla on esitelty talouspoliittisen keskustelun 20 suosituinta hokemaa, joita yksikään ehdokas ei pysty vaaliväittelyissä välttämään. Nämä hokemat ovat voittopuolisesti synkeitä. Ne koskevat hyvinvointivaltiota, tuloeroja, työmarkkinoita, työelämää, veroja, ahneutta ja onnellisuutta. Mutta pian ehdokas voi ottaa tilasto- ja tut-

TIESITKÖ? Tupakointi on vähentynyt selvästi

Päivittäin tupakoivien osuus 20–64-vuotiaista 1996–2018, prosenttia

kimustiedon tanakan mittatikun ja näpäyttää sillä halvan ja huonon tiedon kaupustelijoita.

Oletko valmis?

1. Myytti: Hyvinvointiyhteiskunta on ajettu alas.

Totuus: Paniikkiin ei ole syytä, sillä hyvinvointivaltio voi edelleen varsin hyvin.

Yksi keino mitata asiaa on tarkastella sitä, miten yhteiskunta siirtää varoja vähempiosaisille. Tulonsiirtojen määrä on kasvanut viime vuosikymmeninä tasaisesti. Jos lähtöpisteeksi otetaan vuosi 1975, vuonna 2017 tulonsiirtojen indeksiluku oli 541. Toisin sanoen kotitalouksille maksetut sosiaaliturvaetuudet ovat kiintein hinnoin laskettuna viisinkertaistuneet vuodesta 1975. (Ks. kirjan faktaosio s. 108.)

Samaan aikaan bruttokansantuotteen indeksiluku oli vain hiukan reilut 200, siis noin kaksinkertaistunut.

Julkisten menojen määrä vuonna 2017 oli 54 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen, vuonna 2000 tämä suhde oli 48 prosenttia (ks. s. 20). Suomalainen yhteiskunta käyttää siis suhteellisesti hiukan enemmän sosiaalisten ongelmien hoitoon kuin vuosituhannen alussa.

Toinen keino mitata asiaa on katsoa julkisen sektorin työllistämien ihmisten määrää.

Julkisen sektori työllisti vuonna 2017 yli 600 000 suomalaista. Julkisen sektorin työllisyys on yli nelinkertais-

tunut 1950-luvulta. Kasvu on jatkunut läpi 2000-luvun, joskin loivempana kuin 1970- ja 1980-luvuilla. Samaan aikaan yksityisen sektorin työllistämien ihmisten määrä on pysynyt suurin piirtein samana kuin 1950-luvulla (noin 2 miljoonaa).

Näiden lukujen valossa alasajoja ei vaikuta tapahtuneen, pikemminkin päinvastoin.⁵³

2. Myytti: Keskiluokka kurjistuu, ja se suistaa koko Suomen kurjuuteen.

Totuus: Keskiluokka on pitänyt pintansa hyvin.

Kysymys keskiluokan hyvinvoinnista on olennainen, koska kaksi kolmesta suomalaisesta on keskiluokkaisia. Keski-
luokkaan kuuluu noin 3,7 miljoonaa suomalaista, siis noin 68 prosenttia väestöstä. Keskiluokkaan kuuluvien määrä on ollut hienoisessa kasvussa vuodesta 2008.

Keskituloisen käytettävissä oleva rahatulo on noussut 45 prosenttia ajanjaksolla 1995–2016. Kasvu on melko hyvin linjassa suurituloisten kehityksen kanssa. Suurituloisten tulojen kasvu oli tällä ajanjaksolla 49 prosenttia. Pienituloisten tulojen kehitys laahaa hiukan jäljessä, mutta sekin oli 36 prosenttia.

Täsmennyksen vuoksi: Keskiluokaksi lasketaan tässä ne, joiden tulot ovat 75–200 prosenttia mediaanitulosta. Suomessa mediaanitulo vuonna 2016 oli 2 032 euroa kuukaudessa. Ihminen kuuluu keskiluokkaan, jos hänen *käytettävissä olevat rahatulonsa* ovat haarukassa 1 525–4 065 euroa.

Käytettävissä olevaan rahatuloon lasketaan työ- ja omaisuustulot sekä saadut tulonsiirrot, joiden summasta vähennetään verot ja veronluonteiset maksut. Jos yhtälöstä poistetaan verot, keskiluokan tulorajat ovat 1 900–6 400 euroa kuukaudessa.

Alempaan keskiluokkaan kuuluu noin 1,8 miljoonaa suomalaista perheenjäsenineen. Mukana tässä luvussa on myös työelämän ulkopuolella olevia kuten eläkeläisiä. Keskimmäiseen keskiluokkaan kuuluu 1,3 miljoonaa suomalaista ja ylimpään 600 000. Nämä yhteenlaskien Suomen keskiluokan koko on noin 3,7 miljoonaa ihmistä.⁵⁴

Keskiluokan asemaa tukee se, että vakituinen kokopäivätyö on edelleen Suomessa vallitseva työnteon muoto. Kokonaisuutena keskipalkkaisten töiden *määrä* ei ole vähentynyt, vaikka keskipalkkaisten töiden *osuus työllisyydestä on pienentynyt*. Myös liike tulokymmenyksestä toiseen on keskiluokassa suhteellisen vilkasta.

3. Myytti: Tuloerot ovat räjähtäneet käsiin.

Totuus: Tämä on talouspoliittisen keskustelun suosituin hokema, jolla perustellaan muun muassa vaatimuksia uusista tulonsiirroista ja korkeammista veroista. Tilastojen mukaan tulojaon tasaisuutta mittaavan niin sanotun Gini-kertoimen lukema ei ole muuttunut juuri lainkaan tällä vuosituhanella.

Eurostatin mukaan Suomen Gini-kerroin (käytettävissä olevat rahatulot) vuonna 2017 oli 25,3. Vuonna 2008

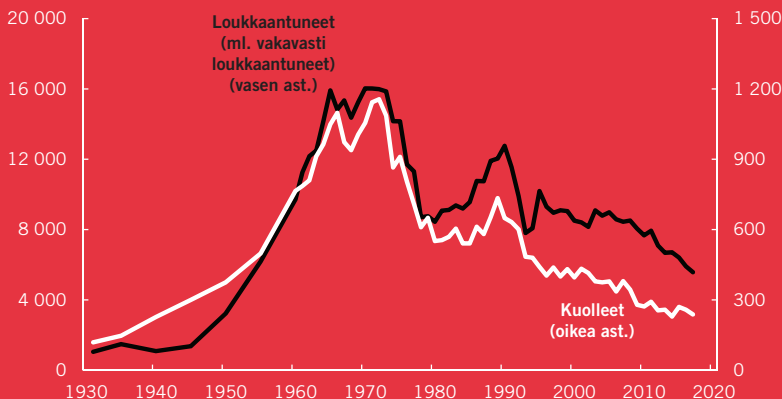
se oli 26,3. Suomen Gini-kerroin on edelleen Euroopan alhaisimpia, toisin sanoen Suomi on edelleen yksi voimakaimmin tuloja tasaavia kansakuntia. (Ks. kirjan faktaosio s. 122)

Suomalainen erityispiirre on se, että voimakkaasta tulontasauksesta huolimatta suomalaiset vaativat tuloja edelleen tasattavaksi selvästi voimakkaammin kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa.

Johanna Kallio, Olli Kangas ja Mikko Niemelä havaitsivat tutkimuksessaan, että Suomessa kaikkien puolueiden äänestäjät vaativat voimakkaammin lisää tulontasauksia kuin vastaavien puolueitten kannattajat Ruotsissa. Toisin sanoen suomalainen sosiaalidemokraatti on tässä kohtaa tulonsiirtovaatimuksissaan tiukempi kuin ruotsalainen ja

TIESITKÖ? Tieliikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden määrä on vähentynyt tuntuvasti 1970-luvun lopulta lähtien

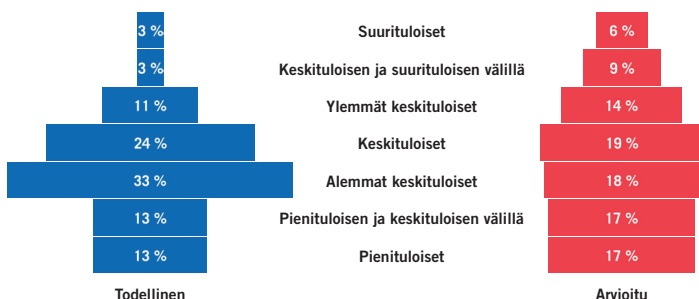
Tieliikenteessä kuolleet ja loukkaantuneet 1931–2017, henkilöä

Lähde: Tilastokeskus.

suomalainen kokoomuslainen on hiukan jyrkempi tulontasaaja kuin ruotsalainen moderaatti. Tanskaan verrattuna suomalaisten näkemykset ovat vielä kauempana.

Suomalaisten todellinen tulojakauma ja kansalaisten itse arvioima tulojakauma

Lähde: Tilastokeskus, EVAn Arvo- ja asennetutkimus (2018).

EVAn vuoden 2018 Arvo- ja asennetutkimuksessa vastaajia pyydettiin valitsemaan viidestä yhteiskunnan tulonjakoa kuvaavasta kuviosta parhaiten nykytilaa kuvaava vaihtoehto. Kyselyyn vastanneiden valinnoista koottu arvio yhteiskunnan tulojakumasta poikkeaa selvästi todellisesta tulojakaumasta. Todellinen jakauma on piirretty OECD:n käyttämän luokittelun sekä Tilastokeskuksen tulonjaon kokonaistilaston vuoden 2016 tietojen pohjalta.

Keskiluokka arvioidaan kooltaan huomattavasti pienemmäksi kuin mitä se todellisuudessa on. Kyselyyn vastanneet arvioivat, että keskiluokkaan kuuluisi noin 50 prosenttia väestöstä, kun todellisuudessa keskiluokkaan kuuluu OECD:n ja Tilastokeskuksen tietojen perusteella noin 68 prosenttia suomalaisista. Tuntuvimmin suomalaiset aliarvioivat alemman keskiluokkaan kuuluvien määrän. Todellisuudessa tähän ryhmään kuuluu jopa 33 prosenttia kansasta, mutta kyselyssä ryhmän uskotaan olevan puolta pienempi.

Lisäksi suomalaiset uskovat, että sekä pieni- että suurituloisia on maassamme enemmän kuin heitä todellisuudessa on. Nämä tulojakauman päät, keskituloisista ylös- ja alaspäin sijoittuvien ryhmien osuudet, arvioidaan noin kahdeksan prosenttiyksikköä suuremmiksi kuin ne todellisuudessa ovat.

Meille on siis tyypillistä eräänlainen tulontasauskramppi tai ”intohimo tulontasaukseen”, kuten Olli Kangas asian muotoilee.⁵⁵

4. Myytti: Sosiaalinen liikkuvuus on pysähtymässä.

Totuus: Tärkeä kysymys tämäkin! Tuloerot ja sosiaalinen liikkuvuus ovat saman asian eri kanteja, ja joskus ne saattavat mennä puheissa sekaisin.

Sosiaalinen liikkuvuus tarkoittaa liikettä yhteiskunnan tikkailia; sitä että esimerkiksi johonkin tulokymmenyksen kuuluva ihminen nousee ylempään kymmenyksen tai putoaa alaspäin. Tutkimuksen merkit eivät viittaa siihen, että sosiaalinen liikkuvuus Suomessa olisi pysähtynyt. Sehän tarkoittaisi, että ihmiset olisi tuomittu niihin sosiaaliluokkiin, joihin ovat sattuneet syntymään.

EVA:n keskiluokkatutkimuksessa (Haavisto, 2018) seurattiin suomalaisia vuodesta 2013 vuoteen 2016. Vuonna 2013 keskimmäisiin tulokymmenyksiin (3–9) kuuluneista noin 60 prosenttia oli vaihtanut tuloluokkaa vuoteen 2016 mennessä. Pienituloisimmasta kymmenyksestä noin puolet (48 %) oli noussut johonkin ylempään tulokymmenyksen ja jakauman toisessa päässä suurituloisimpien ryhmässä joka kolmas oli pudonnut alaspäin.

Alimmissa ryhmissä sosiaalisen liikkuvuuden merkittävä osaselittäjä ovat opiskelijat, jotka ovat kouluaikaanaan yleensä varsin pienituloisia, mutta koulutuksen voimalla nousevat sieltä ylöspäin.

On tärkeää ymmärtää, että tuloluokat ovat lihaa ja verta olevia ihmisiä. Se, että tulokymmenyksen koko pysyy samana, ei tietenkään tarkoita, että kymmenykseen kuuluvat ihmiset olisivat vuodesta toiseen samoja. Jos niin kävisi, olisimme ongelmissa.⁵⁶

5. Myytti: Suomalaiset ovat iloisia veronmaksajia.

Totuus: Suomalaisten suhde veroihin on kaksijakoinen. Nykymuodossaan veroja ei vihata, mutta väite verojen rakastamisestakaan ei pidä paikkaansa, koska selvä vähemmistö olisi halukas kiristämään verotusta *omalla kohdallaan*.

Suomalaiset pitävät erityisesti niistä veroista, jotka lankeavat muiden maksettavaksi. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa (2017) enemmistö suomalaisista ei haluaisi lisätä omaa verotaakkaansa. Väitteen ”Maksaisin henkilökohtaisesti mielelläni nykyistä enemmän veroja” torjuu 57 prosenttia vastanneista. Toisella laidalla vain 20 prosenttia suomalaisista olisi valmis maksamaan henkilökohtaisesti nykyistä enemmän veroja.

Iloista veronmaksajaa täsmällisempi kuvaus suomalaisista on ”tunnollinen veronmaksaja”. He ovat tietoisia velvollisuudestaan tehdä töitä ja maksaa veroja hyvinvointivaltion sosiaaliturvan ja kattavien julkisten palveluiden eteen. Koska ne rahoitetaan työstä syntyvillä verotuloilla, olemme kaikki osittain hyvinvointivaltiolla töissä. Kuten Juhana Vartiainen on todennut, emme enää oikeastaan omista omaa työpanostamme.

Suomalaiset ymmärtävät ilmeisen hyvin budjetin tasa-painottamisen vaatimukset. He pitävät ensisijaisena kei-nona valtiontalouden hoitoon julkisen talouden tehosta-mista. Vastaajista kolme neljästä (74 %) hyväksyy väitteen ”Verotuksen jatkuvan kiristämisen sijaan julkisen talou-den toimintaa pitäisi tehostaa”. Eri mieltä on vain kahdek-san prosenttia vastanneista.⁵⁷

Verotuksen koko määrän hahmottaminen on vaikeaa. Henkilökohtaisella veroasteella tarkoitetaan tuloverojen, valmisteverojen, välillisten verojen ja vastaavien summaa, joka on yleensä selvästi suurempi kuin veronmaksajat arvioivat. Ja se on tietenkin eri asia kuin tuloveroprosentti.

6. Myytti: Sääntö-Suomi on tarpeettoman innokas.

Totuus: Sitä mieltä suomalaiset tuntuivat olevan. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa (2018) 47 prosenttia suomalaisista katsoi, että valtio säätelee liikaa yksityisen ihmisen elämää. Toista mieltä oli 32 prosenttia vastaajista.

Kipeimmin lisävapautta kaivattiin yrittämiseen, asumiseen ja rakentamiseen ja julkiseen terveydenhuoltoon. Vapau-det asua, omistaa ja rakentaa edustavat tavalliselle suo-malaiselle myös laajemmin omistamisen vapautta. Näin on siksi, että asunnot, talot ja muut rakennukset ovat suo-malaisten kotitalouksien kaikkein tärkeimmät omistukset.

Vaikka tilaa asua ja rakentaa on Suomessa enemmän kuin riittävästi, koetaan asumisen, rakentamisen ja maan-

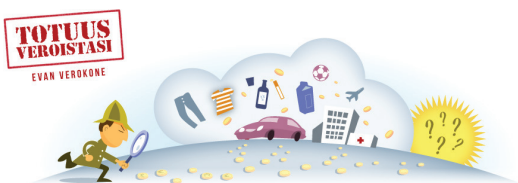
MIKÄ ON KOKONAISSVEROASTEESI? EVAN VEROKONE KERTOO

Verokorttisi ei kerro koko totuutta maksamistasi veroista. Veroja maksetaan esimerkiksi ruoasta, vaatteista, terveydenhuollosta, sähköstä ja alkoholista. EVAn Verokone laskee palkansaajan kokonaisveroasteen.

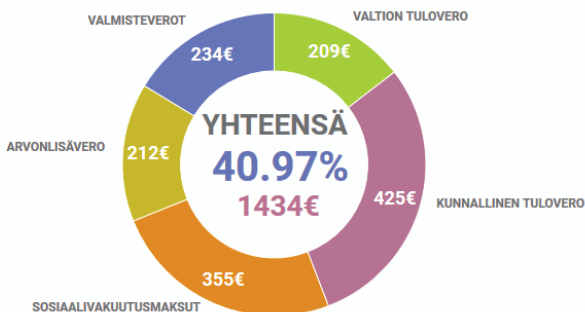
Verokoneen kokonaisveroaste kertoo, mikä prosenttiosuus tuloista menee valtion tuloveroihin, kunnallisveroon, arvonlisä- ja valmisteveroihin sekä sosiaalivakuutusmaksuihin (mukaan lukien työnantajan maksut).

Syöttämällä EVAn Verokoneeseen (www.totuusveroistasi.fi) kuukausittaiset tulosi ja menosi saat selville todelliset verosi. Verokone on tarkoitettu palkansaajien käyttöön, eikä huomioi esimerkiksi eläkkeitä tai yrittäjän tuloja.

Vuonna 2019 valtaosan palkansaajista kokonaisveroaste keveni. Tuloverotus keveni, kulutuksen verotus puolestaan kiristyi lievästi edellisvuoteen verrattuna. Palkansaajat maksavat tuloveroja vuonna 2019 tulotasosta riippuen 0,1–0,6 prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuonna 2018. Kuntakohtaiset erot kokonaisveroasteessa ovat merkittäviä: 46 kuntaa korotti kunnallisveroa, viisi laski sitä. Peräti 36 kunnassa palkansaajan ansiotuloverotus ei kevene lainkaan, koska niissä kunnallinen tuloveroprosentti nousee 0,5 prosenttiyksikköä tai enemmän.

ANSIO- JA PÄÄOMATULOISTA MAKSAMASI VEROT JA MAKSUT

KOKONAISVEROASTEESI ON: **40.97%**

VEROSI OVAT EUROINA: **1434€**

Verokoneen esimerkkilaskelmassa Sysmässä asuva henkilö, joka ansaitsee kuukaudessa suomalaisen keskiansion verran (3 470 eur, vuonna 2018), maksaa tuloistaan yhteensä 41 prosenttia veroja. Laskelma on tehty seuraavilla oletuksilla:

TULOT

Ansiotulot kuukaudessa	3 470
Asuntolainan korkokulut vuodessa	300

MENOT (kuukaudessa)

Asuminen ja energia	200
Ruoka	300
Ravintola- ja hotellit	100
Alkoholi	100
Tupakka	100
Vaatteet, kengät ja kodin tarvikkeet	50
Oman auton käyttö ja bensa	300
Vapaa-ajan matkat	50
Puhelin ja nettiyhteydet	30
Vakuutukset	80
Terveystenhoito	10
Kulttuuriharrastukset	10
Liikuntaharrastukset	10
Lainojen lyhennykset	125

käytön vapaus vähäisimmäksi kaikkein harvimmin asu-
tuilla seuduilla, alle 4 000 asukkaan kunnissa (59 % pitää
vapautta liian vähäisenä) ja Pohjois-Suomessa (53 %), jossa
asukastiheys on 2–4 hengen luokkaa per neliökilometri.

Sääntelyn määrän ja yksityiskohtaisuuden lisäksi suo-
malaisia saattaa kismittää viranomaisprosessien usein
kohtuuttoman pitkä kesto. Kaavoitushankkeet saattavat
venyä ja lupaprosessit pitkittyä vuodesta toiseen. Vaihtoehtoisia etenemisreittejä ei ole, sillä viranomaisella on
maankäyttöä koskevissa asioissa päätäntävalta ja mono-
poli. Kansalaisen ja maanomistajan aika ei maksa viran-
omaiselle mitään – ellei maanomistaja ole sitten kunta
itse. Ja juuri tästä syystä kunnat usein priorisoivatkin
omien maidensa kaavoittamista.

Nykyistä tiukemmat rajoitukset suomalaiset hyväksyvät
uhkapelaamisen ja sosiaalisen median itseilmaisun koh-
dalla.

7. Myytti: Yrityksen voitto on kansan tappio.

Totuus: Yritysten ahneutta kirotaan usein ja ihmetellään,
miten voittoa tavoitteleva yritys voisi olla parempi
vaihtoehto kuin muodollisesti voittoa tavoittelematon
julkinen toimija. Mutta voitto ei automaattisesti ole
ole palvelun maksajalta ja yhteiskunnalta pois.

Keskustelu esimerkiksi hoivapalveluyritysten liikevoittota-
voitteista on pysyvä teema. Onko oikein, että yritys tavoit-
telee voittoa, jonka maksavat palvelun tilaajat ja käyttäjät?

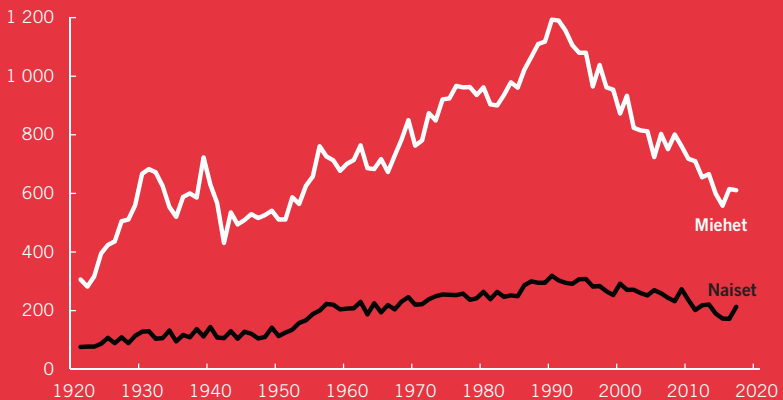
Eikö voitto pitäisi käyttää henkilökunnan palkkaamiseen ja asiakasmaksujen alentamiseen?

Voitto on yritykselle korvaus pääomasta, jota tarvitaan tuotantoon. Pääoma on yksi tuotannontekijä, samoin kuin maa, työ ja tieto. Ilman pääomaa ei voi investoida ja kehittää uutta.

Pitää myös muistaa, että voitto on niin sanottu jäännös-suure. Se tarkoittaa sitä, että ennen omistajaa kaikki muut (materiaalintuottajat, palvelut, työntekijät, verottaja) ottavat ensin saatavansa. Tämän jälkeen loppu jää omistajalle voittona, jos sitä ylipäänsä jää.

Jos joku ansaitsee voittoja, joita pidetään laajalti kohutuuttomina, paras keino hoitaa asia on parantaa kilpailua. Jos kilpailu on avointa, markkinat huolehtivat hintamekanismin kautta siitä, että suhteeton hyöty tasoittuu. Jäl-

TIESITKÖ? Itsemurhan tehneiden määrä on pudonnut 2000-luvulla
Itsemurhan tehneiden määrä 1921–2017, henkilöä

jelle jäävät ne yritykset, jotka vastaavat parhaiten asiakkaan tarpeisiin.

Jos yksityinen yritys pystyy tuottamaan vaikkapa terveyspalvelun samalla hinnalla tai edullisemmin kuin julkinen, voiton mahdollisuus tarkoittaa, että olemme löytäneet ja korjanneet tehottomuutta. Mutta tämä voi toteutua vain silloin, jos vallitsee *kilpailuneutraliteetti* eli reilu ja avoin kilpailuasetelma, jossa mikään osapuoli ei saa katteettomia etuja (julkisen sektorin veroedut, kätkeytetyt sopimukset yksityisten toimijoiden kanssa tms.)

Jos voittoa pidetään moraalittomana, johdonmukaisuuden nimissä pitäisi tuomita vastaavalla tavalla myös muista tuotannon tekijöistä maksettavat korvaukset. Jos terveysalan yrittäjä ei saa tehdä voittoa terveysbisneksellä, miksi lääkäri vaatii työstään hyvää palkkaa eikä hoida potilaita enemmän hyvää hyvyttään?

Jostain syystä voitot ovat edelleen se tulojen muoto, joka herättää ihmisissä eniten tunteita epäoikeudenmukaisuudesta ja jopa aggressioita. On hupaisaa, kuten Henry Hazlitt huomauttaa, että puhumme huolettomasti omistajien ahneudesta ja ”keinottelijoista”, mutta julkisesta keskustelusta ei löydy ilmausta ”palkankiskoja” tai ”tappioiden aiheuttaja”.⁵⁸

Konserttilavalta ahneuden tuomitsevan poptähden palkkio voi olla paljon suurempi kuin parturi-kampaajan työllään saama liikevoitto. Silti hurraamme laulajalle ja ylistämme häntä rohkeaksi kohtuuden esitaistelijaksi.

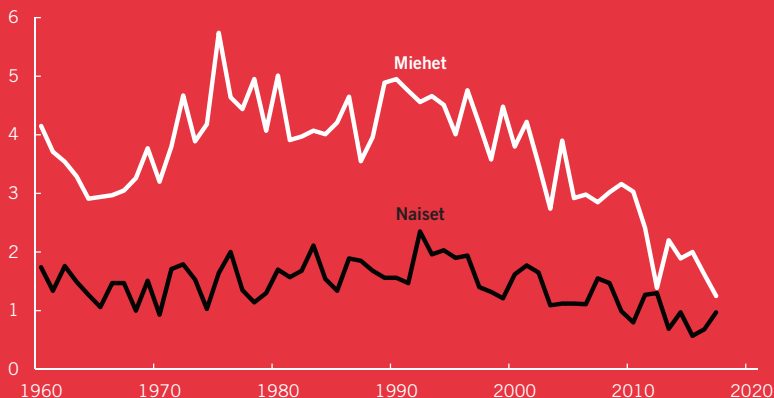
8. Myytti: Voitto revitään yhä enemmän työntekijän selkänahasta.

Totuus: Niin, ovatko työmarkkinat raaistuneet? Onko ”inhimillinen” työn tahti unohtunut ja ajetaanko ihmiset voitontavoittelun nimissä uupumisen partaalle?

Keväällä 2016 *Taloussanomat* pyysi Tilastokeskusta kokoamaan tiedot siitä, miten henkilöstökulujen ja yrityksille jäävän liikevoiton suhde on kehittynyt viimeisten 40 vuoden aikana.

Selvityksen tulos oli se, että 2010-luvulla voittojen ja palkkojen suhde on palannut samankaltaiseksi kuin se oli 1980-luvulla. 1990-luvun loppupuolella suhde nousi korkeaksi.

TIESITKÖ? Henkirikoksia tehdään Suomessa selvästi vähemmän kuin vielä 1980-luvulla
Henkirikollisuus 1960–2017, uhreja 100 000 henkeä kohti

Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Taloussanomien mukaan finanssikriisin jälkeen henkilöstökulut ovat yhä kasvaneet hitaasti, kun taas yritysten liikevoitot ovat supistuneet huippuvuosista selvästi. Lehden johtopäätös on selvä: ”Lukujen valossa ei siis näytä siltä, että Suomessa toimivat yritykset olisivat 2010-luvulla repineet aiempaa enemmän voittoja työntekijöiden selkänahasta.”⁵⁹

9. Myytti: Hyvätuloiset eivät osallistu hyvinvointivaltion ylläpitämisen talkoisiin.

Totuus: Kahteen ylimpään tuloluokkaan kuuluvat maksoivat vuonna 2013 yli puolet kaikista kotitalouksien maksamista tulonsiirroista eli välittömistä veroista ja sosiaaliturvamaksuista.

Yli 100 000 euroa vuodessa ansaitsevat maksoivat kaikista henkilöiden maksamista tuloveroista 19,5 prosenttia (5,9 mrd. euroa). Näitä oli kaksi prosenttia kotitalouksista (86 000 kpl). (Ks. faktaosio s. 114.)

Vuonna 2019 suurituloisen palkansaajan tuloveroaste on noin 45 prosenttia, keskituloisen 30 prosenttia ja pientituloisen 23 prosenttia.⁶⁰

Kun suurituloisia vaaditaan tiukemmin verolle pantavaksi, unohdetaan usein, että heitä on vähemmän kuin yleisesti arvellaan. Verottajan tilastojen mukaan vuonna 2014 Suomessa oli 23 810 kappaletta ihmisiä, jotka ansaittivat yli 150 000 euroa vuodessa. Yli 300 000 euroa ansaitsevia oli vain 4 703 kappaletta.⁶¹

Jos yli 150 000 euroa ansaitseville langetettaisiin kerta-luonteinen lisävero, esimerkiksi 50 000 euroa jo maksettujen verojen päälle, tämä lisävero tuottaisi valtion kassaan vain reilun miljardin. Suomen valtion budjetista miljardi euroa on noin 1,9 prosenttia. Kalenterijanelle levitettyä tällä lisäveron summalla katettaisiin hyvinvointivaltion moninaisia menoja noin viikon ajan.

10. Myytti: Suomesta pakenee miljardeja veroparatiiseihin.

Totuus: Suomen johtaviin veroasiantuntijoihin kuuluva Janne Juusela sanoo, että veronkierron synnyttämä tappio on paljon pienempi kuin usein annetaan ymmärtää.

Oikeustieteen tohtori Janne Juuselan mukaan verokeidasvilpin ehkäisemisellä olisi mahdollista palauttaa Suomeen vain noin kymmenen miljoonaa euroa. Luku perustuu valtiovarainministeriön arvioon.

”Valtiontaloudelle kyseessä on siis vähäinen ongelma, esimerkiksi rakennusalan harmaan talouden tuomat veromenetykset ovat 50-kertaiset. Suomen julkisen talouden pelastus ei löydy palmujen alta,” Juusela sanoo.

Juusela selventää helposti sekoittuvat käsitteet: Vero-suunnittelu on jokaisen oikeus, veronkierto yleensä moraalisesti kyseenalaista ja verovilppi taas sekä moraalitonta että rikollista toimintaa.

”Nykyään julkista keskustelua hallitsee ongelmallisesti äärimmäisen laaja verokeidaskäsite. Verokeitaiksi kutsutaan usein kaikkia valtioita, joissa on Suomea edullisempi

verokohtelu. Esimerkiksi mitään EU:n tai OECD:n jäsenvaltiota ei ole perusteltua pitää verokeitaana.”

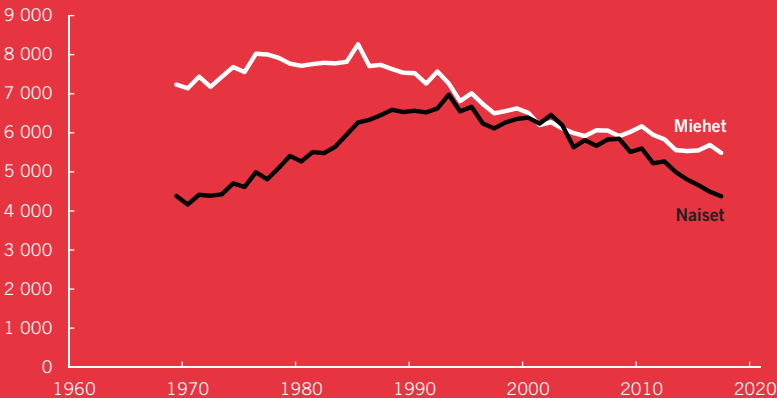
Vaarana on, että ”verokeidaspopulismi” lisää poliittista painetta kiristää Suomen kansallista sääntelyä entisestään. Lisäkiristykset haittaisivat kilpailukykyä ja heikentäisivät yritysten toimintaympäristöä Suomessa. Verovilppiä torjutaan parhaiten kansainvälisellä tietojenvaihdolla.

Suomalaisyrityksillä on oikeus ja omistajien edun nimissä jopa velvollisuus harjoittaa kansainvälistä verosuunnittelua, Juusela huomauttaa. Suomalaisyritykset eivät myöskään voi välttyä yhteyksiltä verokeitaisiin.

”Verokeidasliitynnöistä ei kuitenkaan ole suomalaiselle yritykselle tai sijoittajalle yleensä mitään hyötyä verosuunnittelussa. Päinvastoin, niistä on haittaa maineelle ja myös lähes aina verotuksellista haittaa, sillä Suomessa verokeidastuloja verotetaan ankarasti,” Juusela muistuttaa.

TIESITKÖ? Sepelvaltimotautiin kuolleiden määrä on vähentynyt selvästi 1980-luvulta lähtien

Sepelvaltimotautiin kuolleet 1969–2017, henkilöä

”Kansainvälisellä yhteistyöllä on kaikki perinteiset veroparatiisit saatu kitkettyä pois, ja verokeitaitakin on enää vain muutama jäljellä.”⁶²

11. Myytti: Jos kaikki suomalaiset tekisivät 30 tunnin työviikkoa, töitä riittäisi kaikille.

Totuus: Kaunis ajatus, joka ei valitettavasti saa tukea tutkimuksesta.

Idea työviikon lyhentämisestä ja lyhennetyn ajan jakamisesta työttömille tai alityöllistetyille on ajatus, joka nousee esiin yhtä varmasti ja säännöllisesti kuin täysikuu. Ekonomistien kielellä kysymyksessä on niin sanottu *lump of labour* -harha eli viallinen käsitys siitä, että työpaikkojen määrä olisi vakio. Sen mukaan siis työtä voidaan antaa työttömille jakamalla tätä vakiota pienempiin osiin – lyhyempiin työpäiviin tai työviikkoihin.

Se, että ajatus työviikon lyhentämisestä ei käytännössä toimi, johtuu hiukan matematiikasta ja jonkin verran psykologiasta.

Lyhennetty työaika ei lisää työllisyyttä, jos se ei lisää työllistämisen kannattavuutta. Vasta jos työajan lyhentäminen laskee työvoimakustannuksia tai nostaa tuottavuutta, se tuottaa parempaa työllisyyttä. Käytännössä kuitenkin käy päinvastoin, jos sama palkka maksetaan pienemmästä tuntimäärästä – työvoimakustannukset nousevat.

Helmikuun 1. päivänä 1982 Ranskassa uusi sosialistipresidentti Francois Mitterrand saattoi voimaan lain, jonka

mukaan työviikko lyheni 40:stä 39 tuntiin. Minimipalkkaa oli myös nostettu hiukan aikaisemmin viidellä prosentilla.

Tutkimustulosten mukaan työajan lyhennys vei työn niiltä ihmisiltä, jotka maaliskuussa 1981 tekivät 40 tuntia viikossa tai tekivät ylitöitä, todennäköisemmin kuin niiltä, joiden työviikko oli valmiiksi 29–36 tuntia viikossa. Kaiken kaikkiaan yhden tunnin työajan lyhennys aiheutti työllisyystappion, joka vaihteli 2–4 % välillä (riippuen tutkimuksen metodista tai datasta).

Ranskan kokemusten mukaan parhaiten työajan lyhen-nyksestä selvisivät hyväpalkkaiset työntekijät. Suhteellisesti eniten muutoksesta kärsivät ne, jotka tekivät töitä minimipalkkarajalla. Logiikka on tässäkin karu: koska minimipalkkaisen ihmisen kuukausipalkan säätäminen ei ollut mahdollista – minimipalkan perälauta oli tullut vastaan – järjestelmä jousti siihen ainoaan suuntaan, johon se silloin voi joustaa eli työttömyyteen.⁶³

Vuosina 2000 ja 2002 työviikon pituutta kutistettiin Ranskassa entisestään 35 tuntiin viikossa. Edelleenkin uudistuksella ei havaittu positiivisia vaikutuksia työllisyyteen, mutta sen sijaan lisäsi irtisanomisia ja työvoiman vaihtuvuutta yrityksissä.⁶⁴

Suomalaisten ekonomistien foorumi Ekonomistikone kysyi jäseniltään mielipidettä siitä, onko työajan lyhentäminen ja työn jakaminen toimiva keino työllisten määrän lisäämiseksi. Tätä mieltä oli vain kuusi prosenttia vastaajista ja eri mieltä oli 79 prosenttia. Tämä on yksi Ekonomistikoneen mittaushistorian selkeimmin yksimielisistä tuloksista.

12. Myytti: No mutta jos kaikki suomalaiset tekisivät 30 tunnin työviikkoa, ihmiset eivät rasittuisi liikaa.

Totuus: Lyhyempi työpäivä vähentää varmasti räsitusta ja lisää mukavuutta, mutta laajempia terveystaikutuksia sillä ei tuntuisi olevan. Ja jos lyhennys vaikuttaa palkkaan, stressi saattaa iskeä toista kautta.

Vaikka edellä kuvattu *lump of labour* -harha hyväksytään, aina voidaan argumentoida, että työajan lyhennys kuitenkin helpottaa töitä tekevien elämää. Jos ihminen siis tekee päivässä kahdeksan tunnin sijasta kuusi, hänen tuntinsa ovat energisempiä, innostuneempia ja tuotteliaampia. Eikö silloin olisi järkevää lopettaa työpäivä hiukan aikaisemmin?

Kiurunan kunnassa kokeiltiin aikanaan lyhennettyä, kuuden tunnin työaikaä peräti 16 vuoden ajan. 250 työntekijää koskenut kokeilu lopetettiin vuonna 2005. Todettiin, että kuuden tunnin työpäivällä ei ollut merkittäviä terveystaikutuksia.⁶⁵

Koettuun tyytyväisyyteen sillä voi olla taikutuksia, mikäli emme keskustele samaan aikaan palkanalennuksista.

Ajatus on varmasti suosittu, jos vanha palkka pysyy. Olisi hulluutta torjua sellainen ehdotus! Mutta jos työajan lyhentäminen leikkaa palkkoja, työn jakamisen kannatus saattaa pudota dramaattisesti. Pienituloisella ihmisellä taloudellinen liikkumavara on hyvin kapea, ja pienikin ansiotason pudotus on nopeasti kestämatön.

Haittaa on suunniteltu jaettavaksi niin, että työntekijä saisi puolet lyhennetyin työajan palkasta.

Jos työaika lyhennetään 7,5 tunnista kuuteen tuntiin, koko viikon työaika lyhenee 7,5 tunnilla. Se tarkoittaa noin 20 prosenttia työajasta. Jos työntekijän palkkaa leikataan puolet lyhennetyin ajan arvosta, esimerkiksi perushoitajan palkalla (noin 2 000 euroa kuukaudessa) bruttopalkka pienenee 10 prosenttia eli 200 euroa kuussa. On työntekijän itsensä asia sanoa, onko tämä sopiva vai liian kova hinta paremmasta tunnelmasta.

13. Myytti: Työelämä on nollasummapeli.

Totuus: Tämä on tärkein yleismyytti, johon palautuvat monet muut erimielisyydet ja harhakäsitykset työstä ja taloudesta.

Nollasummapeli tarkoittaa sitä, että toisen vaurastuminen tarkoittaa toisen köyhtymistä; Matille tuleva lisäeuro on Maijalta pois.

Markkinatalous ei kuitenkaan ole nollasummapeli. Se perustuu vapaaehtoiseen vaihtoon, jossa molemmat kokevat hyötyvänsä. Vapaaehtoiset taloudelliset vaihdot eivät olisi yksinkertaisesti mahdollisia, elleivät molemmat osapuolet – ostaja ja myyjä, työnantaja ja työntekijä – uskoisi vaihdon tuottavan itselleen lisää hyvää.

Jos työelämä olisi nollasummapeli, jokainen uusi työpaikka on joltain toiselta pois. Uusi kysyntä synnyttää kuitenkin uutta työtä.

Nollasummapeli johtaa meidät erheellisiin ja jopa vaarallisiin johtopäätöksiin. Pahimmillaan, kuten Nobel-

palkittu (vasemmistolainen) ekonomisti Paul Krugman huomauttaa, nollasumma-ajattelu ruokkii protektionismia. Se taas on myrkkyä kaikkien hyvinvoinnille. Jos siis uskomme, että uutta työtä ei synny, se johtaa suojelemaan vanhoja töitä uusilta kilpailijoilta, oli sitten kysymys maahanmuuttajatyöläisestä tai oppivasta koneesta.⁶⁶

Ennen kaikkea nollasummajatus ohjaa meidät maksimoimaan omaa osuuttamme yhteisestä kakusta. Siihen käytetty aika on pois oikeasta pohdinnan kohteesta – siitä, miten tuotamme enemmän lisäarvoa omalle työlemme.

14. Myytti: Suomessa on maailman paras koulujärjestelmä.

Totuus: Kyllä ja ei.

Suomen menestyksen perustana on laajalti pidetty toimivaa ja tasa-arvoista koulujärjestelmää. Suomen tulokset kansainvälisessä PISA-tutkimuksessa ovat kuitenkin pudonneet tasaisesti 2000-luvun alkuvuosista. Lukutaitoa koskevassa mittauksessa Suomi on pudonnut sijalta yksi (vuonna 2003) sijalle neljä (2015). Matematiikassa olemme pudonneet sijalta kaksi sijalle 13 ja luonnontieteissä ykköspaikalta sijalle viisi. Suomi on edelleen mittauksessa kärkisijoilla, mutta trendi on huolestuttava.

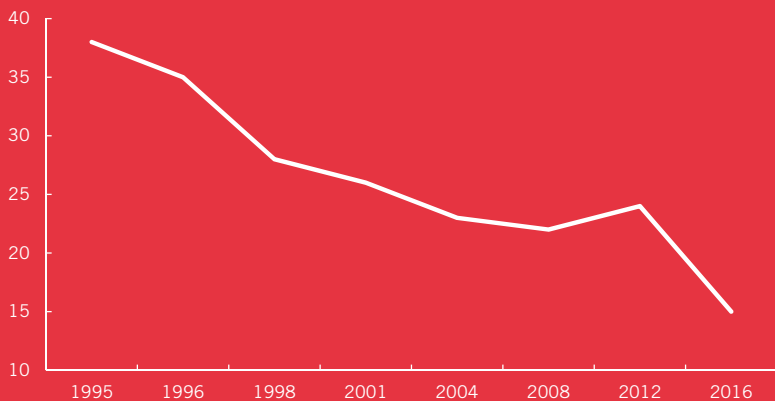
Niin sanottu TIMSS-tutkimus (*Trends in International Mathematics and Science Study*) mittaa suomalaisten osaamista luonnontieteissä. Tämän tutkimuksen mukaan Suomen tilanne näyttää vielä selvästi heikommalta.

Tässä tutkimuksessa Suomen kahdeksaluokkalaisten matematiikkatulokset putosivat vuosina 1999–2011 peräti 38 pistettä (520:sta 482:een). Luku ei vaikuta suurelta, mutta on kuitenkin yksi suurimpia TIMSS-tutkimuksen historiassa rekisteröityjä pudotuksia. Jos Suomea verrataan esimerkiksi Yhdysvaltojen osavaltioihin, olisimme keskitasoa. Toisin sanoen parjattu amerikkalainen koulu on suurelta osin selvästi meitä edellä. Tuoreimmassa tutkimuksessa vuonna 2015 Suomi ei osallistunut kahdeksaluokkalaisten koskevaan selvitykseen.

Mutta jotain hyvääkin: Suomalaisten aikuisten osaamista mittaava PIAAC-tutkimus sen sijaan kertoo, että aikuisväestön taidot ovat edelleen suhteellisen hyvällä tasolla.

Tuloskunnan lisäksi suomalaisen koulujärjestelmän ongelma on sen suhteellinen hitaus. Suomalaisten odotet-

TIESITKÖ? Nuoret syylistyvät entistä harvemmin varastamiseen
Nuorten kokonaisrikollisuus 1995–2016, prosenttia 15–16-vuotiaista

tavissa oleva koulutusaika on keskimäärin 19,7 vuotta. Se on enemmän kuin muissa niin sanotuissa vanhoissa EU-maissa. Ja kun suomalainen aloittaa koulutiensä, hän valmistuu yliopistosta keskimäärin 22 vuotta myöhemmin, siis noin 29-vuotiaana.⁶⁷

15. Myytti: Veroja kevennetään koko ajan.

Totuus: Kyllä ja ei. Tuloverotus kevenee ja kulutuksen verotus kiristyy lievästi vuonna 2019.

Palkansaajista valtaosan kokonaisveroaste alenee eduskuntavaalivuonna 2019. Kuntakohtaiset erot ovat kuitenkin merkittäviä, sillä 46 kuntaa korottaa kunnallisveroa ja viisi laskee sitä. Suomessa oli 311 kuntaa vuonna 2018.

Palkansaajan kokonaisverorasitus kevenee kaikissa tuloluokissa. Palkansaajat maksavat tuloveroja vuonna 2019 tulotasosta riippuen 0,1–0,6 prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuonna 2018.

Arvonlisäverotus pysyy ennallaan, mutta valmisteveroja korotetaan muun muassa virvoitusjuomien, tupakkatuotteiden ja alkoholin sekä lämmityspolttoaineiden osalta. Kotitalouksien kulutusmenoilla painotettu kulutusveroaste kohoo 0,1 prosenttiyksikköä 22,3 prosenttiin.

Työnantajan välilliset työvoimakustannukset alenevat vuonna 2019. Yksityisen työnantajan maksamista palkoista perittävät sosiaalivakuutusmaksut alenevat keskimäärin 0,9 prosenttiyksikköä 20,9 prosenttiin.⁶⁸

16. Myytti: Suomalainen työelämä huononee koko ajan.

Totuus: Ei huonone. Työ- ja elinkeinoministeriön Työolobarometrin (2017) mukaan työelämän laatu on palkansaajien mielestä melko hyvällä tasolla eikä se ole huonontunut.

”Palkansaajien tuntuma siitä, että heitä kohdellaan työssä tasapuolisesti ja tieto liikkuu avoimesti, on vahvistunut 2000-luvulla hitaasti, mutta melko johdonmukaisesti. Viime vuonna noin neljä viidestä oli samaa mieltä tasapuolisesta kohtelusta ja 73 prosenttia tiedonkulun avoimuudesta. Neljä palkansaajaa viidestä kertoo, että tehtyä työtä arvostetaan ja 85 prosenttia kokee, että töitä tehdään yhdessä. Odotukset tulevalle ovat pääosin myönteisiä”, Työ- ja elinkeinoministeriö raportoi lokakuussa 2018.

Yksi Työolobarometrin kysymys koski työntekijöitten mahdollisuuksia osallistua työpaikan toiminnan kehittämiseen. Vuonna 2006 mahdollisuudet arvioi ”hyväksi” 30 prosenttia, 54 prosenttia vastaajista vuonna 2017.

Toinen keskeinen tietolähde, Tilastokeskuksen työolotutkimus osoittaa samaan suuntaan. Sen mukaan suomalaisten käsitys hyvistä mahdollisuuksista kehittyä työssä on parantunut säännöllisesti vuosina 1977–2013 (tuoreimmat tutkimukset vuodelta 2013). Myös esimiestyölle annetut arvosanat ovat parantuneet huomattavasti 10 vuoden aikana. Myös kiireen kokemus on vähentynyt ja tapaturmat vähentyneet.

Ainoa kielteinen kehityssuunta on se, että väkivallan ja kiusaamisen kokemukset ovat melko johdonmukaisesti

kasvaneet runsaan 15 vuoden aikana. Varsinkin kunnalla töissä olevista ihmisistä yhä useampi ilmoittaa havainneensa (44 %) tai kokeneensa (19 %) asiakkaiden taholta väkivallan uhkaa.

17. Myytti: Yrityksillä menisi hyvin, jos vain johtajat osaisivat hommansa.

Totuus: Suomalaisen teollisuuden johtamismenetelmät ovat eurooppalaista huippua ja lähellä Yhdysvaltain tasoa. Suomessa johtamisen laatu on parasta tuotannon ja toiminnan seuraamisessa. Suhteelliset heikkouktemme liittyvät kannusteiden käyttöön ja tavoitteiden asettamiseen.

Kansainvälisten WMS- ja MOPS-tutkimusten mukaan johtaminen paranee, kun yrityksen tai toimipaikan koko kasvaa. Hyvät johtamismenetelmät näkyvät yritysten parempana innovatiivisuutena, tuottavuutena, kannattavuutena, työllisyyden kasvuna ja jopa parempana työhyvinvointina, kertoo Mika Malirannan ja Roope Ohlsbomin tutkimus *Johtamiskäytäntöjen laatu Suomen tehdasteollisuuden toimipaikoilla*.

Myös Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiön Eurofoundin tutkimuksen mukaan Suomen johtamiskäytännöt ovat laadukkaita. Siinä tarkasteltiin esimiesten toimintaa, mutta asiaa kysyttiin työntekijöiltä. Suomessa tulokset olivat selvästi paremmat kuin esimerkiksi Ruotsissa tai Saksassa ja samaa luokkaa Tanskan, Belgian, Alankomaiden ja

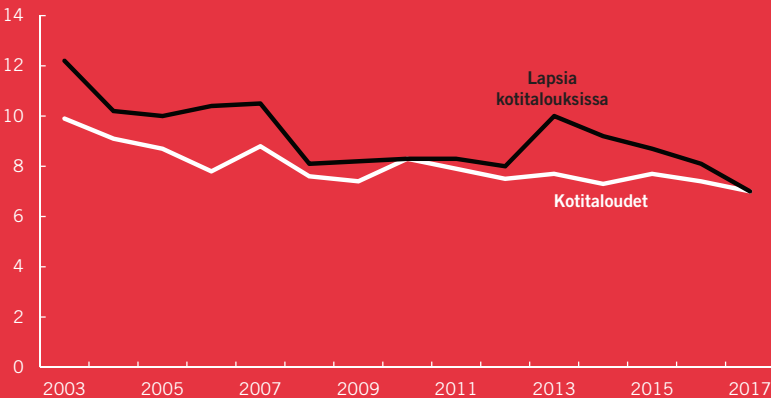
Itävallan kanssa. Sen sijaan näissä vertailuissa näyttäisimme jäävän selvästi jälkeen Britanniaista tai Norjasta.⁶⁹

18. Myytti: Mutta kun katson kadulla ympärilläni, Suomi on kuitenkin menestynyt hyvin.

Totuus: Niin, mutta ihmisen silmä on huono erottamaan hitaasti kasvavia hyvinvointieroja. Niitä on kuitenkin Suomen ja sen naapureitten välillä syntynyt.

Vuosina 2005–2017 Ruotsi kasvatti bruttokansantuotetaan lähes 20 prosenttia enemmän kuin Suomi. Se tarkoittaa, että Ruotsi tuottaa suhteellisesti paremmin tavaroita ja palveluita, joiden kaupasta valuu ruotsalaisille enemmän aineellista hyvinvointia.

TIESITKÖ? **Kotitalouksien toimeentulo on entistä paremmissa kantimissa**
Kotitalouksien toimeentulon riittävyys 2003–2017, prosenttia
(kokenut vaikeuksia tai suuria vaikeuksia saada menonsa katetuksi tuloillaan)

Suomen BKT on pysynyt likimain samalla tasolla kuin vuonna 2007, siis aikana ennen suurta talouskriisiä. Se ei ole hyvä suoritus aikana, jolloin monet asiat ovat omalla tavallaan antaneet talouskasvulle mahdollisuuden – pitkähkö, finanssikriisin jälkeinen nousukausi, vientituotteita teoriassa auttanut dollarin kurssi ja niin edelleen.

19. Myytti: Tarvitaan lisää kohtuuhintaista asumista

Totuus: Jos jollekin annetaan etuoikeus asua kohtuuhintaisesti, jotkut muut joutuvat siitä kärsimään.

Silloin, kun hinta asetetaan julkisen vallan toimin alemmaksi kuin markkinahinta, hyödykkeeseen kohdistuu suurempi kysyntä kuin, mitä asuntoja on tarjolla. Jotkut pitää rajata hyödykkeen ulkopuolelle.

Tämä on Suomessa toteutettu niin, että asukkaat ”kohtuuhintaisiin vuokra-asuntoihin” valitaan asunnontarpeen, varallisuuden ja tulojen perusteella. Pienituloisimmat ovat etusijalla. Pienituloiset hyötyvät johonkin rajaan saakka, mutta enemmän ansaitsevat joutuvat kohtaamaan vapaiden markkinoiden kovemmat hinnat.⁷⁰

Yksi tunnetuista lähihistorian esimerkeistä vuokrasäännöstelyn epäonnistumisista on San Francisco. Uusi, aiempaa laajempi vuokrasäännöstely otettiin kalifornialaiskaupungissa käyttöön vuonna 1994. Syynä muutokseen oli huoli jatkuvasti kasvavista asuntojen hinnoista.

Vuokrasäännöstelyn laajentaminen johti kuitenkin ojasta allikkoon. Stanfordin yliopiston taloustieteen tutki-

jat Rebecca Diamond, Timothy McQuade ja Franklin Qian totesivat tutkimuksessaan, että vuokranantajat vähensivät asuntojen tarjontaa San Franciscossa 15 prosentilla vuokrasäännöstelyn seurauksena, mikä johti 5,1 prosentin vuokrien hintojen nousuun kaupungissa. Tutkimuksen mukaan vuokrasäännöstelyllä oli hyötyjänsäkin, nimitään ne, jotka olivat saaneet vuokra-asunnon jo aiemmin.⁷¹

Suurissa kaupungeissa asuntojen hinnoilla on tapana nousta. Erityisesti asuntojen hinnat ja niiden mukana vuokrahinnat nousevat halutuimmissa kaupunginosissa. Olisiko siis hyödyksi, jos kalliita asuntoja kaavoitettaisiin enemmän vähemmän halutuille asuinalueille ja halpoja asuntoja parhaille alueille?

Osmo Soininvaara ja Mikko Särelä kirjoittivat EVA Pamfletissa Kaupunkien voitto, että ”asuntoja pitäisi rakentaa sinne, missä yhä useampi haluaa asua”. Heidän mukaansa on yleinen looginen kömmähdys ajatella, että parhaille paikoille ei pitäisi rakentaa asuntoja pelkästään rikkaille.

Rikkaat muuttavat uusille asuinalueille aina jostakin. Silloin heidän asuntonsa vapautuvat ja jotkut muuttavat taas sinne. Kun kalliita asuntoja rakennetaan hyvillä paikoilla, se laskee asuntojen hintoja koko kaupungin alueella verrattuna tilanteeseen, jossa kalliita asuntoja rakennettaisiin ennen kaikkea huonoille paikoille.⁷²

20. Myytti: Suomalaiset ovat silti suhteellisen onnellisia.

Totuus: Se on totta. Suomalaisten tyytyväisyys omaan elämänsä on edelleen suhteellisen suurta.

EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa suomalaisille esitettiin vuonna 2011 väite: ”Suomalaisten tyytymättömyyden ja kriittisyyden kasvu ei johdu siitä, että asiat maassamme olisivat huonontuneet, vaan ennemminkin siitä, että vaatimustasomme on noussut”. Suomalaisista 55 prosenttia yhtyi väitteeseen ja eri mieltä oli 29 prosenttia.

Tämä kertoo arvokkaasta ominaisuudesta vastaajajoukossa: sen nimi on suhteellisuudentaju. Vaikka hidas edistys on vaikea havaita, enemmistö suomalaisista ymmärtää ja vaistoaa niin tapahtuneen.

YK:n inhimillisen kehityksen vertailussa (2017) Suomi sijoittui 189 tutkitun maan joukossa sijalle 15. Inhimillisen kehityksen indeksi HDI kuvaa sitä, kuinka hyvän elämänlaadun maa voi asukkaalleen tarjota. Indeksissä on neljä ulottuvuutta: ostovoimakorjattu bruttokansantulo, odotettavissa oleva elinikä, koulutusaika ja koulutuksen keskimääräinen kesto.

OECD:n kyselyn (2017) mukaan suomalaiset ovat OECD-maiden viidenneksi tyytyväisin kansakunta. asteikolla 0–10 suomalaiset antoivat omalle tyytyväisyydelleen arvosanan 7,5, kun OECD-maiden keskiarvo oli 6,5. Tyytyväisimpiä olivat norjalaiset ja eniten purnattavaa oli portugalilaisilla.⁷³

KAMPANJOINNIN SALAT

Tämän osion kirjoittaja **Jussi Lähde** (s. 1965) on aktiivinen politiikan kommentaattori ja yritysviestinnän ammattilainen. Lähde on seurannut vaaleihin liittyvää kampanjointia eri maissa 1990-luvulta lähtien.

KUKA MINÄ OLEN?

Tunne itsesi, älä kuvittele olevasi joku muu. Tämä on kampanjoinnin ensimmäinen ja tärkein ohje. Ehdokkaan ominaisuudet määrittävät kaikkea, mitä kampanjassa kannattaa – ja ei kannata – tehdä. Ehdokkaan ominaisuudet ja ajattelu määrittävät myös sen, mistä äänestäjiä kannattaa etsiä, ja lopulta myös sen, riittääkö äänimäärä näissä tai tulevaisuudessa vaaleissa valintaan.

Arvokasta seuraa on pitkäaikainen tuttu, joka silmää räpäyttämättä sanoo: ”Kuules Jussi, nyt en tunne sinua ollenkaan. Nyt olet ajatustesi ja käytöksesi kanssa itseltäsi täysin hukassa.”

Vaalikampanjan aikana ehdokas ja hänen lähipiirinsä joutuvat kasvokkain ehdokkaan todellisen minän kanssa. Näky ei aina ole oletetun, saati toivotun kaltainen. Yksikään ihminen ei ole lähtökohdiltaan puhtaan ihanteellinen. Heikkoudet on hyvä tiedostaa.

Havaintojeni mukaan ehdokkaat voidaan jakaa kahden ryhmään. Toiset esittävät itselleen kysymyksen: ”Osaanko?” Toisen joukon kysymys on: ”Kelpaanko?”

Omaa kyvykkyyttään, osaamistaan ja ominaisuuksiaan poliittisten tehtävien edessä pohtiva ihminen suhtautuu asiaan terveesti. Hän oppii ennen pitkää tuntemaan itsensä niin hyvin, että pystyy myös toimimaan menestyksekkäästi hänelle avautuvissa tehtävissä. Tällainen ihminen on myös halukas kehittämään osaamistaan, jotta osaisi paremmin.

On myös ihmisiä, jotka lähtevät politiikkaan paikkaamaan menestyksen tai hyväksynnän kaipuuta. He ovat tai-

puvaisia yleisön kosiskelulle, he pyrkivät miellyttämään ja tulemaan miellytetyiksi ja jauhautuvat ennen pitkää itselleen ja muille henkisesti vaarallisella tavalla.

Poliittisessa toiminnassa ihmisen on osattava rajata itsensä. Jokaisen aihepiirin hallitseminen on mahdotonta.

Väsämyksen hetkinä ihminen muistaa ja hallitsee vain asiat, jotka ovat osa hänen todellista identiteettiään. Siksi aikaa ja vaivaa kannattaa käyttää niihin asioihin, jotka ovat itselle läheisiä ja tärkeitä. Pitkäaikaisia äänestäjiä voi löytää vain ihmisistä, jotka arvostavat tapaa, jolla ehdokas keskittyy noihin asioihin.

Keskity asioihin, jotka tunnet.

Kun siis ehdokkaana mietit teemoja, keskity asioihin, jotka tunnet. Älä yritä olla joku muu.

Jokaisissa eduskuntavaaleissa menee läpi muutama ehdokas, jotka ovat tehneet strategisen valinnan ajaa heille entuudestaan tuntematonta ohimenevää ja populaaria kantaa. Eduskuntaan päästyään he huomaavat pian, että toimintaympäristö on heille väärä. He väsyvät, eivätkä osaa luoda kestäväää suhdetta vaalipiirinsä äänestäjiin asiapohjalta. Seuraavissa vaaleissa he joko putoavat eduskunnasta tai ovat itse tehneet päätöksen jättää politiikan.

Varsinkin ensikertalaiset ehdokkaat haluavat usein rientää kampanjaansa pohtiessaan ensiksi erilaisten sloganein-

den ideointiin. Mikäli perustyö eli ehdokkaan itsensä määrittely on tekemättä, kaikki muut toimenpiteet ovat vain haitallisia ja lisäävät ehdokasta ja kampanjointia seuraavien ihmisten hämmennystä.

Ehdokkaalla on mahdollisuus tulla valituksi, jos hänen perusajatuksensa vastaavat riittävän suuren ihmisjoukon odotuksia politiikalta ja nämä ihmiset kyetään aktivoimaan.

Kun ehdokas on yhdessä keskeisimpien keskustelukumppaneidensa kanssa pystynyt määrittelemään itsensä ihmisenä ja poliitikkona, alkaa kampanjointi. Se tarkoittaa niiden ihmisten tavoittamista ja aktivoimista, joita ehdokkaan oma viesti puhuttelee. Kaikki muu on turhaa.

Vastaa seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä asioita haluat Suomessa muuttaa ja miksi?
2. Mitä eduskunnan toimivaltaan kuuluvia päätöksiä tuo muutos edellyttää ja millaista osaamista sinun on kehitettävä saadaksesi nuo päätökset aikaiseksi?
3. Mitä mahdollinen äänestäjäsi hyötyy näiden asioiden muuttamisesta, ja kärsiikö joku näiden asioiden muuttamisesta?

MITÄ POLITIIKKA ON?

Politiikka on vaalien alla äänten keräämistä. Vaalien välillä se on vallankäyttöä ja vaikuttamista. Tästä syystä puolueet pyrkivät ehdokasasettelullaan keräämään mahdollisimman suuren määrän vaalipiirin äänistä.

Poliittisilla puolueilla on paljon osaamista ja tietoa, mutta sitä ei aina jaeta kaikkiin eduskuntavaalikampanjoihin. Puoluekoneistoilla on inhimilliset vikansa. Yksi niistä on vaalipiirikohtainen suosikkijärjestelmänsä.

Ensimmäistä kertaa ehdolla olevat henkilöt uskovat usein liikaa poliittisten organisaatioiden heille antamiin lupauksiin tuesta ja avusta, mutta havaitsevat jossain vaiheessa olevansa omillaan.

Tästä syystä on tärkeää luoda kampanjaorganisaatio, jossa on monenlaista osaamista. Parhaat kampanjat yhdistävät ihmisiä, jotka eivät muutoin tekisi asioita yhdessä. Odottamattomat yhteydet hämmästyttävät ihmisiä positiivisella tavalla. Osaamiseltaan ja taustoiltaan monipuolinen tiimi viestii, että ehdokkaalla voisi olla annettavaa myös politiikan arkeen.

Kampanjaorganisaation rakentaminen ja kyky organisoida kampanjan toiminta ovat ehdokkaan kovimpia

PANU LATURI: TESTAA MATERIAALIT ULKOPUOLISILLA

Panu Laturi on toiminut vihreiden puoluesihteerinä ja kampanjapäällikkönä useissa eri vaaleissa. Nykyään Laturi työskentelee Suomen sosiaali ja terveys ry:n järjestöjohtajana. Kysimme häneltä, mikä on yleisin kokemattoman kampanjatiimin tekemä virhe.

"Kampanjan slogan ja materiaalit mietitään usein pienessä piirissä hyvin samanmielisten ihmisten kanssa. Ne kannattaa ehdottomasti testata ulkopuolisilla henkilöillä ja kysyä rehellisesti, miten he ne ymmärtävät, tai ymmärtävätkö ollenkaan. Kun tämä jää tekemättä, saattaa syntyä tahattoman koomisia tilanteita. Huumori on politiikassa vaikea laji ja sisäpiirivitsit kaikkein vaarallisimpia."

"Kun teemat on valittu, kannattaa katsoa oman vaalipiirin muiden ehdokkaiden teemat läpi. Erottavatko ehdokas ja kampanja todellakin muista oman puolueen kampanjoista? Jos ei, teemat kannattaa kenties miettiä uudelleen."

koetinkiviä matkalla kansanedustajaksi. Kampanjan kokoaminen vaatii johtajuutta, määrätietoisuutta ja kykyä luottaa ihmisiin.

Yksi keskeisimmistä taidoista, joita tiimillä pitää olla, on tutkimustiedon monipuolinen hyödyntäminen. Tutkimustietoa on syytä oppia lukemaan. Eri tahojen tekemä tutkimus luo usein hyvän kokonaiskuvan kysymyksistä, joihin politiikan tulisi antaa ehdotuksia tai vastauksia.

Myös erilaisiin arvotutkimuksiin ja demografiseen kehitykseen kuuluva tutkimustieto ovat politiikassa tärkeitä työkaluja. Niihin perehtyessään ehdokas huomaa usein, miten sekä omat että kohdattujen ihmisten oletukset Suomesta ja maamme tulevaisuudesta ovat itse asiassa varsin virheellisiä.

Vaalikampanjassa mukana olevat ihmiset viestivät tahtoen ja tahtomattaan ehdokkaan sosiaalisesta osaamisesta, paineenhallintakyvystä ja ajankäytön priorisoinnista huomattavasti laajemmalle ja tehokkaammin kuin yksikään vaaliesite, somekampanja tai lehtihaastattelu.

Vaalikampanjan perusorganisaation varaan rakentuvat myös kampanjatyön tärkeimmät tekijät: tiedonkulku, ajankäytön tehokkuus ja toimenpiteiden oikea ajoitus.

Tee tämä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa:

1. Opi tuntemaan puolueesi paikallisorganisaatiot ja piiriorganisaatiot.
2. Osallistu puolueen erilaisiin tilaisuuksiin ja ole utelias ihmisiä ja heidän kokemuksiaan kohtaan.
3. Etsi aktiivisesti tietoa ja ihmisiä, joilla on kokemusta tiedon analysoinnissa.

MITEN RAKENNAN KAMPANJARYHMÄN?

Ensimmäistä kertaa ehdolle asettuvalla ehdokkaalla kampanjaryhmän kokoaminen on todellinen hyppy altaan syvään päähän.

Kartoita kokeneet vaalityöntekijät, jotka ovat olleet esimerkiksi eduskunnasta pois jättäytyvien kansanedustajien tiimeissä tai ovat olleet eri paikkakunnilla tekemässä onnistuneita kuntavaalikampanjoita. Vaikka he eivät lupautuisi mukaan kampanjaan, on ehdokkaan tärkeää käydä tapaamassa heitä ja kiireettömästi kysellä heidän neuvojansa vaalipiirin ja sen eri alueiden ominaislaadusta.

Politiikan konkarit ovat usein myös omassa sosiaalisessa ympäristössään merkittäviä vaikuttajia. Heiltä kysellään ehdokkaista ja heidän ominaisuuksistaan. Viisas ehdokas tekee itsensä tunnetuksi tällaisille hahmoille jo hyvissä ajoin ennen varsinaista kampanja-aikaa. Jokaiselta konkarilta kannattaa myös kysyä, keitä ehdokkaan kannattaa tavata.

Heiltä saat usein myös parhaat vinkit tiimin rakentamiseen.

Kampanjapäälliköksi on hyvä valita henkilö, joka arvostaa myös omasta taustastaan poikkeavaa kokemusta omavalmista ihmisistä. Kampanjapäällikön tai -päälliköiden pitää tuntea ehdokas niin hyvin, että kiireen ja väsymyksen kaventaessa ehdokkaan henkisiä resursseja kampanjan tavoitteita vaarantavaksi, hän osaa sanoa asian niin suoraan, että ehdokas jossain väsymyksen muurin takana ymmärtää asian.

Varainkeruun ja budjetin valvonta edellyttävät sekä uusia ideoita että ennen kaikkea vahvaa kokemusta. Kai-

killä hyvillä kampanjapäälliköillä ei ole eikä voi olla näitä ominaisuuksia. Sellaisessa tilanteessa kampanja tarvitsee **talouspäällikön**.

Ehdokkaan ja kampanjapäällikön tulee etukäteen sopia asiat, joista kampanja tarvitsee ehdokkaan oman päätöksen. Yhtä tärkeää on sopia, miten ehdokkaan päätös noihin asioihin hankitaan. Kaikki rahaan liittyvät päätökset ja niiden hyväksyntä täytyy dokumentoida sillä hetkellä, kun ne tehdään.

Kampanjassa on muutamia muitakin kokonaisuuksia, joille on syytä hankkia oma vastuuhenkilönsä.

Perinteisen ja sosiaalisen median osalta vaalikampanja tarvitsee osaamista ja kokemusta. Tätä varten on syytä nimetä **viestintävastaava**, joka tekee kampanjan tavoitteita palveleva viestintäsuunnitelma. Jos viestintävastaava ei osaa

SEPPO KÄÄRIÄINEN: SINULLA PITÄÄ OLLA JUJU!

Seppo Kääriäinen on istunut eduskunnassa vuodesta 1987. Ennen parlamenttiuraansa hän toimi keskustan puoluesihteerinä vuosikymmenen ajan. Kysyimme häneltä neuvoja ensimmäistä kertaa eduskuntaan pyrkivälle ehdokkaalle.

"Sinun täytyy erottua ja jäädä mieleen. Siihen auttaa vain juju."

"Juju on mielipide, joka jakaa mielipiteitä, ärsyttää, keskusteluttaa ja jää mieleen. Unohda pitkät kannanottolitaniat, sellaiset eivät vakuuta ketään. Jos sinulla on mielipide kaikesta, sinulla ei ole näkemystä mistään. Etsi oma jujusi ja luota siihen. Se on menestyksen ensimmäinen ehto."

"Älä luule, että sinut tunnetaan vaalipiirissä. Tämä on kaikkien ensikertalaisten yleisin virhe. Vaikka perheesi ja lähipiirisi tuntee sinut, älä anna sen vetää itseäsi höplästä. Tee työtä tuntemisesi eteen. Juju auttaa siinäkin, kun jääät paremmin mieleen. Jos sinulla on taustaa urheilussa tai järjestötoiminnassa, lähesty ihmisiä sen kautta, yhteinen pohja auttaa aina."

tehdä koko kampanjatiimin ymmärtämää kirjallista suunnitelmaa, hänellä ei ole tehtävään tarvittavaa osaamista.

Viestintään tarvitaan myös oma ryhmänsä, joka on valmis levittämään ehdokkaan haastatteluja erilaisiin sosiaalisen median ryhmiin. Heidän on myös hyvä tuntee ehdokkaan ajattelu. Parhaiten tämä onnistuu, kun koko tiimi kokoontuu yhdessä ehdokkaan kanssa pitkäksi illaksi täyttämään kerralla kaikkien vaalikoneiden vastaukset. Näin eri vaalikoneiden vastaukset eivät myöskään eroa toisistaan.

Ehdokkaan on tunnettava vaalirahoitusta koskeva laki.

Sosiaalisen median rooli kampanjassa pitää miettiä tarkoin ja toimintatavoista pitää sopia. Sosiaalisen median toiminnalla pitää olla tarkoitus ja tavoitteet. Ehdokkaan itsensä ei pidä yrittää muuttua sosiaaliseen mediaan juuri vaalien alla ilmestyväksi ajatusten tai tunteiden Spede-lingoksi.

Ajankäytön ja kalenterin suunnittelu kannattaa tehdä tarkoin. Kiertäminen on kallista, ennen kaikkea se maksaa aikaa. Ehdokkaan tiimistä täytyy löytyä **kalenterivastaava**, joka huolehtii yhdessä kampanjapäällikön kanssa, että ehdokas osallistuu vain sellaisiin tilaisuuksiin, jotka ovat kampanjan keskeisen kohderyhmän tavoittamisen ja aktivoimisen kannalta tärkeitä.

Mikäli ehdokas pystyy ulkoistamaan edellä mainitut asiat kampanjatiimille, hänelle itselleen jää riittävästi aikaa kampanjointiin, puhelimessa tehtävään työhön, lukemiseen, lepoon ja oman toimintansa analysointiin.

On myös asioita, joita ehdokas ei voi ulkoistaa edes kampanjapäällikölleen. Yksi näistä on varainkeruun sääntöjen tekeminen kampanjalle ja sen valvonta, että säännöistä pidetään kiinni.

Hyvä ehdokas pyytää viikoittain kymmeniä ihmisiä mukaan.

Ehdokkaan on itse luettava ja tunnettava vaalirahoitusta koskeva laki. Ehdokas itse vastaa kaikesta kampanjassaan tapahtuvasta toiminnasta ja sen juridisesta ja moraalisesta oikeellisuudesta.

Kampanjatiimin kerääminen kannattaa aloittaa viimeistään silloin kun päätös ehdokkuudesta on tehty. Yleensä ehdokkailla on hyvin korkea kynnyks ottaa ihmisiin yhteyttä ja käydä pyytämässä heitä mukaan kampanjatyöhön. Valtaosa ensimmäistä kertaa ehdolla olevista ehdokkaista yllättyy saamastaan positiivisesta ja kannustavasta palautteesta siinäkin tapauksessa, että vastaus ei olisi toivottu.

Laadukas kampanjatyö edellyttää jatkuvaa ja systemaattista yhteystietojen keräämistä, tallentamista ja hyödyntä-

mistä. Hyvä ehdokas pyytää koko kampanjan ajan viikoittain kymmeniä ihmisiä mukaan tekemään kampanjatyötä.

Kampanjan onnistuminen mitataan siinä, kuinka paljon ihmisiä saa innostettua joukkoonsa. Varsinaisen kampanjatiimin lisäksi ehdokkaan on pyrittävä kampanjan aikana kasaamaan mahdollisimman laaja kampanjaverkosto. Jokainen ihminen tavoittaa puhumalla lähipiiristään vähintään kymmenen henkilöä. Jos kampanjan tukiverkoston onnistuu houkuttelemaan esimerkiksi 200 henkilöä, ja näistä jokainen puhuu ehdokkaasta hyvää kampanjan aikana 30 henkilölle, on tavoitettu jo 5 000 ihmistä huomattavasti tehokkaammin kuin yhdellä lehti-mainoksella.

Hyvä kampanja huolehtii, että tieto kulkee kampanjatyöstä myös takaisin ehdokkaalle. Esimerkiksi pitkien siir-

LEENA RANTANEN: IHMINEN, JOKA TULEE IHMISTEN KANSSA TOIMEEN

*Rouva Töölöstä -yrityksensä kautta poliittista viestintää ja konsultointia tekevä **Leena Rantanen** on kokenut kampanjoiden organisoija. Kysyimme häneltä, millainen on hyvä kampanjapäällikkö ja mistä sellaisen löytää.*

"Kampanjapäällikön tärkein ominaisuus on kyky tulla ihmisten kanssa toimeen. Pidän hyvänä kahden kampanjapäällikön mallia. Kahdella ihmisellä on toisestaan tukea niin ajatuksissa kuin ajankäytössä. Kampanjapäällikkö ei vie liikaa aikaa, kunhan päällikkö osaa delegoida asioita muille."

"Kampanjapäällikkö ei tarvitse aiempaa kokemusta, ensimmäisenä tulee tutustua kaikkien puolueiden ehdokkaille tuottamiin materiaaleihin. Hyviä ideoita löytyy kaikilta puolueilta, ja materiaalit ovat usein verkossa vapaasti saatavilla."

"Viestintä kampanjaryhmän kanssa ei saa päättyä vaaleihin, meni ehdokas läpi tai ei. Muuten ihmisille jää tunne, että heitä tarvittiin vain kampanjaa varten. Seuraavat vaalit ovat ihan heti."

tymien aikana ehdokkaalla on hyvin aikaa soittaa kiitospuheluita kampanjatyöntekijöille heidän tekemästään työstä. Kiitos kannustaa.

Tässä yhteydessä on syytä käsitellä myös ehdokkaan mahdollisen **puolison** tai **elämänkumppanin** sekä perheen rooleja.

On usein miten parasta, että ehdokkaan puolisollla ei ole kampanjatyössä keskeistä roolia, varsinkin jos perheessä on saman kurkijirren alla asuvia lapsia.

Puolison tulee toki olla osaltaan päättämässä mahdollisista taloudellisista panostuksista ja tietoinen kampanjan aikatauluista ja kuulumisista. Oman kokemuksen mukaan politiikassa toimivien ihmisten puoliset voidaan jakaa kahteen ryhmään: he joko saavat ehdokkaat kampanja-aikana rauhoittumaan tai entistä rauhottomammiksi.

Ehdokkaana olevien henkilöiden kouluikäisten lasten kohdalla riski koulukiusaamisesta on valitettavan korkea. Tämän asia tulee tiedostaa ja asiasta on tärkeää keskustella paitsi perheen kesken myös tilanteen niin vaatiessa koulun kanssa.

Varmista seuraavat asiat:

1. Jokainen kampanjassa tietää, miten päätöksen syntyvät.
2. Jokainen kampanjassa tietää, kenellä tai keillä on lupa tehdä taloudellisia päätöksiä.
3. Kampanjapäälliköllä on kyky, aikaa ja taloudelliset resurssit huolehtia kampanjatiimin tunnelmasta.

PALJONKO VOIN KÄYTTÄÄ RAHAA?

Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa kampanjabudjettien keskiarvo oli 11 500 euroa. Eduskuntaan valittujen kansanedustajien kampanjabudjetit olivat keskimäärin 38 000 euroa. Vain kolme kansanedustajaa tuli valituksia alle 5 000 euron budjetilla.⁷⁴

Jokainen vaalityöhön rahaa lahjoittava henkilö on potentiaalinen äänestäjä. Tähän perustuu pienten eli niin kutsuttujen mikrolahjoitusten todellinen voima. Tärkeää ei ole niinkään niistä kertyvä summa kuin se, että ihminen tekee henkisen päätöksen ehdokkaan tukemisesta. Tämän jälkeen hänen alttiutensa kehua ja puolustaa ehdokasta erilaisissa tilanteissa kasvaa merkittävästi.

Ehdokkaaksi asettuvan on ymmärrettävä tarkoin mahdollisesti ottamansa henkilökohtainen taloudellinen riski.

JUSSI ISOTALO: ILKKUMISKYKY ON TUSKIN SYY ÄÄNESTÄÄ SINUA

Jussi Isotalo toimi kokoomuksen puoluesihteerinä vuosina 1980–1987 ja sittemmin Veikkauksen kaupallisenä johtajana vuoteen 2010. Nykyisin Isotalo tunnetaan maltillisena ja pohdiskelevana kotimaisen politiikan analyysoijana sosiaalisessa mediassa.

”Ehdokkaan kannattaa ehdottomasti olla sosiaalisessa mediassa aktiivinen, mutta erinäiseen huuteluun ei kannata lähteä mukaan. Usein poliitikkojen postauksia katsellessani ajattelen, uskovatko he todella, että ihmiset etsivät ehdokasta, joka osaa ilkkua toisille mahdollisimman julkeasti. Tuskinpa etsivät.”

”Kura kuuluu lajiin, sitä tulee. Raivostuneen ihmisen rauhoittava parhaalla mahdollisella tavalla rauhallinen ja asiallinen vastaus. Sillä ne myrkyhampaat tippuvat.”

”Keskity sosiaalisessakin mediassa siihen, että annat ihmisille syyn äänestää sinua. Vain sellainen toiminta vie kampanjaa eteenpäin.”

Erilaiset vaalirahoitusta koskevat lupaukset toteutuvat vasta siinä vaiheessa, kun raha on kampanjan tilillä. Joka kymmenes luvattu euro toteutuu.

Kampanjan varainhankinnassa ja varainkäytössä tapahtuvat virhearvioinnit voivat saada mittaluokat, jotka voivat pahimmillaan vaurioittaa yksittäisen kotitalouden elämää vuosiksi.

Kampanjabudjetin suunnittelu ei onnistu, ellei kampanjalla ole selkeää käsitystä siitä, keitä kampanjalla pyritään tavoittamaan ja aktivoimaan. Mikäli tuo tavoiteltu kohdeyhmä on epämääräinen ja liian laaja, rahat eivät milloinkaan riitä kaikkiin aukeaviin mahdollisuuksiin.

Juuri erilaiset eteen aukeavat mahdollisuudet usein suositavat sekä kampanjan talouden että varojen käytön oikean kohdentumisen sovitusta suunnasta.

Taitava mediamyyjä pystyy nopeasti luomaan kampanjatiimille epävarmuuden tunteen. Hän todennäköisesti väittää, että ehdokkaalla ei ole mahdollisuuksia menestyä, ellei ehdokas ole tietyn julkaisun ilmoittajien joukossa. ”Kun muutkin” -on itse asiassa huonoin ohje kampanjan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kaikkein vaarallisimpia vaalibudjettien kannalta ovat niin sanotut viime hetken paniikkierrokset. Näillä tarkoitetaan juuri ennen vaalipäivää ostettavia mainoksia.

Budjetin viimehetken ylitys kertoo omaa kieltään siitä, ettei kampanjan budjettia ole osattu käyttää tehokkaasti. Mikäli kampanja saa viime hetkellä jostain lisää rahaa, nopea lisäsatsaus ilmoituksiin tai somenäkyvyyteen voi olla tehokkain tapa. Mikäli ehdokas tekee päätöksen sat-

sata aiottua enemmän omia rahojaan, hän varsin suurella todennäköisyydellä katuu päätöstään myöhemmin.

Uskottava kampanja tarvitsee tietyn määrän näkyvyyttä. Ilmoittelun kohdalla kohdentamisen ja ajoituksen osaamisella sekä hyvällä ilmoitusten suunnittelulla kampanja voi saada kymmenien tuhansien eurojen edun huonosti suunniteltuihin kampanjoihin nähden.

Positiivinen äänestyspäättös edellyttää ehdokkaan perustunnettavuutta, uskoa siihen, että hän kykenee politiikassa viemään asioita eteenpäin eikä ole asioiden vietävissä, sekä luottamusta siihen, että ehdokkaan ajama politiikka on joko äänestäjälle itselleen, hänen lapsilleen tai lastenlapsilleen järkevää. Kaiken vaalimainonnan pitäisi tähdätä näiden asioiden viestimiseen.

Ehdokkaalle on hankittava kahdet lämpimät ulkokengät.

On mahdotonta antaa valmiita budjettipohjia eduskuntavaalikampanjoiden tekemiseen. Muutaman käytännön neuvon uskaltaisinkin kuitenkin antaa siitä, mihin rahaa kannattaa ainakin käyttää.

Ehdokkaalle on hyvissä ajoin ennen kampanjaa hankittava kahdet lämpimät ulkokengät ja huolehdittava, että sopivat ja riittävän lämpöiset märän kelin jalkineet löy-

tyvät valikoimasta. Vaikuttavin kampanjointiaika on noin kolme viikkoa ennen varsinaista vaalipäivää. Jokainen nuhassa ja flunssassa vietetty päivä merkitsee ongelmia. Jokainen kuumeessa tehty kampanjapäivä on paitsi turha myös ehdokkaan terveydelle vaarallinen.

Mahdollisella kampanjatoimistolla ja ehdokkaan käyttämässä ajoneuvossa on oltava riittävä määrä käsidesiä, jonka käyttö ei koko tiimin osalta ole vapaaehtoista tai neuvottelukysymys.

Telttapohjasta leikatut seisoma-alustat eristävät tehokkaasti kylmää ja ovat hyvä suoja sitä vastaan kaikille kampanjatyöntekijöille. Tavattaville äänestäjille seisoma-alustaa ei kannata tarjota, sillä se saattaa pidentää keskustelutuokiota liiaksi.

Politiikka on puhetyötä. Mikäli ihminen ei ole tottunut puhuja, voi ääni jossain vaiheessa kampanjointia tehdä tenän. Hyvän, luontevan ja kestävän äänenkäytön opettelu on jokaiselle mahdollista. Yksi apu asiaan ovat laulutunnit. Laulutuntien tavoitteena ei ole oppia virheetöntä suoritusta maakuntalaulun suorittamisesta, mikä sinällään on osalle vanhemmasta äänestäjäkunnasta takuu arvostetavasta maakuntahengestä. Laulu opettaa ihmisen käyttämään koko kehoaan tehokkaasti äänen muodostamiseen.

On uskomatonta, kuinka paljon ääntä hiljainen väkijoukko ja yleinen taustamelu peittävät alleen. Kun ihminen puhuu totuttua kovempaa, on olemassa suuri vaara, että puhe alkaa kuulostaa kireältä ja teennäiseltä. Sitä mukaa puhujan vakuuttavuus katoaa taivaan tuuliin.

1. Aloita vaalibudjetin menopuolen suunnittelu vaalipäivää edeltävästä päivästä taaksepäin, näin rahat tulee käytettyä mahdollisimman tehokkaasti.
2. Aloita varainkeruu välittömästi, älä väheksy yksittäistä euroa.
3. Päätä tarkoin, paljonko voit käyttää omaa rahaa, ja pidä päätöksestä kiinni.

MITEN KÄYTÄN AIKAANI?

Vaikka varainkeruu on usein istuville kansanedustajille helpompaa, sitoo eduskuntatyö heidän aikataulujaan merkittävästi. Tämä antaa etulyöntiaseman sellaisille ehdokkaille, jotka voivat olla vaalipiirissään koko ajan läsnä ja esillä. Tuo etu pitää käyttää hyväksi.

Vaikka varsinainen kampanjoinnin loppurutistus on huomattavan lyhyt, kampanjoinnin suunnitteluun ja perustyöhön käytettävä aika on pidentynyt.

Kansanedustajat käyttävät paljon aikaansa kiertämällä erilaisissa tapahtumissa ja tapaamalla ihmisiä sellaisena aikana, kun kukaan muu ei vielä näytä olevan vaaleista kiinnostunut. Ehdokkaalla pitää olla selkeä kokonaiskuva edustamansa vaalipiirin tilanteesta. Tämä edellyttää kiertämistä ja omaa aktiivisuutta yhteydenpidossa erilaisiin tahoihin.

Jos ehdokas lähtee matkaan pelkästään osallistuakseen yksittäiseen tilaisuuteen, hän ei ikinä saavuta tavoitteitaan.

Yksi tilaisuus on ankkuri, jonka ympärille järjestetään tapaamisia, joissa ehdokkaan on mahdollisuus tavata ihmisiä, kuulla heitä – ja tehdä muistiinpanoja. Kukaan ei luota

ihmiseen, joka kertoo luottavansa muistiinsa. Kun yksi tilaisuusvierailu saa rinnalleen 2–4 lyhyttäkin tapaamista, alkaa ajankäyttö olla tehokasta ja tehdyllä työllä on vaikutusta.

Jokaisella henkilöllä on omat tapansa, joilla he saavat oman psyykkisen ja fyysisen kuntonsa pidettyä parhaimmillaan. Nämä toimet tulee kirjoittaa ehdokkaan kalenteriin ensimmäisenä eikä niistä saa luopua. Ihminen, joka ei kykene järjestämään näitä asioita kampanja-aikana, ei kykene järjestämään niitä myöskään varsinaisessa eduskuntatyössä.

Kampanjalla on oltava selkeä tapaamisten ja päätöksenteon rytmi. Näin vapaaehtoiset eivät joudu sitomaan energiaansa sen pohtimiseen, miten ja milloin heidän ajatuksensa ja ideansa tulevat käsitellyiksi. Kampanja, joka luopuu tapaamisaikatauluistaan, luopuu usein miten myös huomaamattaan tavoitteistaan.

Eduskuntavaalien vaalipiirit eroavat maantieteellisesti ja vaalihistorialtaan toisistaan todella paljon. Viimeisen kuuden viikon aikana ehdokkaan kannattaa pääsääntöisesti käyttää aikaansa vain siellä, missä hänen todennäköisimmät äänestäjensä ovat liikkeellä.

Ehdokkaan ja kampanjan on osattava sanoa ei erilaisiin pyyntöihin, joita puolueen piiriltä tai muilta vaalitapahtumien järjestäjiltä tulee. Miellyttämishaluinen tai strategiassaan epävarma ehdokas ei tähän pysty. Silloin ehdokkaan kalenteriin ilmestyy kampanjan tavoitteiden näkökulmasta kyseenalaisia tilaisuusmerkintöjä, jotka ovat usein vieläpä logistisesti täysin tuhoisia.

On kampanjalta hyve, jos se osaa lähestyä alueensa mediaa etukäteen ja asiallisesti tiedustella mahdollisten

median järjestämien vaalitulaisuuksien aikatauluja. Tämä lähettää toimituksiin signaalin ammattimaisesta toiminnasta. Vaikka toimenpide ei johtaisikaan kutsuun osallistua kyseisiin tilaisuuksiin, se ohjaa kyseisten medioiden työntekijöiden huomiota seuraamaan ehdokkaan muuta toimintaa.

Ehdokkaiden kannattaa järjestää tilaisuuksia yhdessä. Parhaita tällaisia ovat useiden eri puolueiden ehdokkaiden kampanjoiden järjestämät yhteistilaisuudet. Tilaisuudet kannattaa pääsääntöisesti viedä sinne, missä ihmiset muutoinkin liikkuvat.

Usein ehdokkaat saapuvat joko viime hetkellä tai myöhässä.

Yleisömäärä harvoin korreloi tapahtumisen vaikuttavuuteen. Mikäli ehdokkaalla on ystäviä, jotka ovat valmiita kutsumaan naapureitaan ja tuttujaan kotiinsa keskustelemaan, on tilaisuus todennäköisesti vaikuttavampi kuin yhtä pitkä aika vietettynä puolueen vaalitelalla kahvin ja sopan jakelussa.

Olen käynyt seuraamassa useita satoja vaalitulaisuuksia ja hämmästyttävän suureen osaan niistä ehdokkaat saapuvat joko viime hetkellä tai myöhässä. Tilaisuuksien järjestäjät ovat ani harvoin valmistautuneet mahdollisiin

myöhästymisiin. Myöhässä oleva kansanedustaja tuomi-
taan sukupuoleen katsomatta ”Helsingin herraksi” ja kan-
sanedustajaksi pyrkivä on ”varmasti eksynyt, kun liikkuu
täällä meillä päin niin harvoin”.

Tilaisuuksiin täytyy tulla – ei ajallaan – vaan vähintään
viittätoista minuuttia ennen. Silloin ehdokkaalla on mah-
dollisuus tavata paikalle saapunutta yleisöä, kätellä heitä,
katsoa hetki silmiin ja kiittää heitä paikalle tulosta.

Suomalaisessa kampanjoinnissa käytetään omien
havaintojeni mukaan aivan liian vähän aikaa kiittämiseen.

En pidä hyvänä tapaa, jossa ehdokas ajaa itse autoa
pidempien siirtymien aikana. Mikäli kampanjalta löytyy

MARIANNE LÄHDE: KERRO PERUSTIEDOT ÄLÄKÄ SORRU KIIHTYMYKSEEN

*Marianne Lähde toimii Kauhavalla julkaistavan Ilkka-yhtymän kustantaman Komiat-lehden
päätoimittajana. Kysyjimme häneltä, miten kampanjan tulisi toimia suhteessa paikallislehteen.*

”Toimituksilla ei ole minkäänlaista velvollisuutta tehdä juttua yhdestäkään tilaisuudesta.
Toimitus arvioi myös sitä, mistä näkökulmasta mahdollinen artikkeli tehdään. Tee siis tilai-
suudestasi kiinnostava. Esimerkiksi eri puolueesta olevien kannattajien mukaan tulo ehdok-
kaan taakse on kiinnostavampaa kuin vaikkapa oman puolueen kansanedustajan vierailu
tilaisuudessa.”

”Arvostan ennakkotietoa kampanjoista ja niiden aikatauluja sekä tietoa kampanja-
ryhmästä ja tukijoista yhteystietoineen. Ehdokkaan halu tehdä avauksia eri asioissa on
toimituksen työsuunnittelussa arvokasta. Kaikki ehdokkaaseen ja kampanjaan liittyvät pe-
rustiedot ovat tärkeitä. Toimituksessa täytyy tietää, kuka vastaa puhelimeen, ja jos soittoon
ei vastata, yhteydenotot suuntautuvat helposti muualle.”

”Tiedotusvälineiden järjestämien vaalipaneelien kohdalla käy väistämättä niin, että suu-
rin osa ehdokkaista ei saa kutsua. Tilanteeseen olisi varsin suotavaa suhtautua ammattimai-
sesti. Tunteiden vallassa välitetyt viestit eivät lopputulosta muuta, ei myöskään ilmoittelun
peruuttamisella uhkailu. Tilaisuuksiin kannattaa tulla paikalle niidenkin ehdokkaiden ja kam-
panjoiden, jotka eivät kutsua saa, ainakin mikäli naamalla on iloinen ilme.”

hiljainen autokuski, joka antaa ehdokkaalle rauhan ajatella ja hoitaa tarvittavia asioita puhelimitse, on onnistuminen tavoitteessa huomattavasti todennäköisempää.

Ehdokkaiden ensikertalaiset unohtavat usein perinteisten medioiden tarjoaman medianäkyvyyden ja keskittyvät liikaa sosiaaliseen mediaan.

Yhdellä lehtikirjoituksella, haastattelulla tai radioesiintymisellä tavoittaa usein suhteellisen pienellä ajankäytön hinnalla saman, mikä mainoksena samalla paikalla maksaisi helposti kymmeniä tuhansia euroja.

Suunnitelma mielipidekirjoituksista kannattaa laatia tiimin kanssa kampanjan alkuvaiheessa. Todennäköisyys saada kirjoituksia läpi on sitä suurempi mitä pidempi aika vaaleihin on.

Haastatteluihin ei suoraan voi itse vaikuttaa, mutta niihin pääsee, jos on omilla vahvuusalueilla jotain painavaa ja uskottavaa sanottavaa.

Onnistumiset ja epäonnistumiset kunnallispolitiikassa noteerataan, ja ne lisäävät uskottavuutta myös eduskunta-vaaliehdokkaana. Kunnallispolitiikkaa ei pidä laiminlyödä ennen vaaleja. Tässäkin auttaa huolella rakennettu suunnitelma ajankäytöstä.

1. Ehdokkaan on oltava siellä, missä potentiaaliset äänestäjät ovat, ei siellä minne häntä pyydetään.
2. Kaukana oleviin tilaisuuksiin tai vaaliteltoille voi mennä ehdokkaan puolesta muutama aktiivinen ihminen kertomaan ehdokkaasta ja hänen ajatuksistaan.
3. Kunnioita aikatauluja, se on ihmisten kunnioittamista.

MITEN TOIMIN MEDIASSA?

Vaalipiirin alueella toimiva tai toimivat maakuntalehdet, Ylen aluetoimitus ja paikallislehdet sekä toimituksellista sisältöä alueella tuottavat paikallisradiot ovat jokaiselle kampanjalle äärimmäisen tärkeitä yhteistyökumppaneita.

Toimitusten arjen ymmärtäminen tuntuu olevan kampanjoille äärimmäisen vaikeaa. Tässäkin auttaa keskustelu. Joukko eduskuntavaalikampanjoita voi esimerkiksi yhdessä kutsua itsensä joko vieraaksi paikallisiin tiedotusvälineisiin tai kutsua medioiden edustajia kertomaan siitä, miten tiedotusväline aikoo kertoa vaaleista.

Kampanjan kannattaa etsiä tekstille osaava oikolukija.

Vaalikoneet ja median mahdolliset kyselyt on tärkeää täyttää purnaamatta ja hyvissä ajoin ennen deadlinea eli viimeistä annettua ajankohtaa. Toimitus pyytää usein ehdokailta vastauksia paitsi tiettyyn aikaan mennessä, myös tietyssä merkkimäärässä.

Merkkimäärällä tarkoitetaan tekstin merkkimäärää välilyönnit sisältäen. Tekstinkäsittelyohjelman kohdasta ”tarkista” löytyy osio ”sanamäärä”, laskuri kertoo kirjoittajalle tarkalleen tekstin senhetkisen merkkimäärän. Mikäli

ehdokas on tekstin oikeakielisyydestä epävarma, kannattaa kampanjan etsiä tekstille osaava oikolukija ennen tekstin toimitukseen lähettämistä.

Toimituksissa opitaan nopeasti, ketkä ehdokkaat kunnioittavat toimituksen antamia aikatauluja ja merkkimääriä. Sellaisilta ehdokkailta toimitus uskaltaa kysyä myös mielipiteitä ja näkemyksiä muihin vaaleja koskeviin artikkeleihin.

Vaalit ovat varsinkin paikallislehtien ja maakuntalehtien toimituksille työteliästä aikaa. Lehdet joutuvat tekemään jokaiset vaalit aiempaa pienemmin henkilöresurssein. Lehden tuotantoprosessille ongelmia aiheuttava kampanja rajautuu hyvin nopeasti vaaleja koskevan raportoinnin ulkopuolelle.

Ehdokkaan omat verkkosivut ovat medialle tärkeä tapa tarkistaa ehdokasta koskevat perustiedot ja tavoittaa ehdokas. Verkkosivut kertovat myös mahdollisille äänestäjille paljon. Lopulta hyvin harva ihminen tulee ehdokkaan verkkosivuille muuten kuin sosiaalisen median linkkien kautta. Siksi verkkosivut ovat käytännössä osa kampanjan sosiaalisen median suunnittelua.

Sosiaalinen media on vaalikampanjoinnissa tärkeä osa. Poiketen muista kampanjoinnin alueista sosiaalinen media antaa mahdollisuuden merkittäviin epäonnistumisiin. Myös sosiaalisessa mediassa aika tulee helposti käytettyä väärin.

Kovin harva ihminen kokee ymmärtävänsä sosiaalista mediaa ja sen mahdollisuuksia. Tämä kokemus on oikea. Oikeat ratkaisut some-kampanjointiin löytyvät pohti-

malla, keitä kampanja ja ehdokas yrittävät tavoittaa. Läs-
näolo ja näkyvyys kannattaa kohdentaa mahdollisten
äänestäjien kannalta tärkeisiin aiheisiin ja foorumeihin.

Kampanjaorganisaation kannattaa seurata sosiaalista
mediaa. Sieltä selviää, millaiset aiheet nostavat päätään.
Se antaa taustaryhmälle mahdollisuuden etsiä ehdokkaalle
aihetta koskevaa tietoa.

Sosiaalinen media on ehdoton mittari ehdokkaan har-
kintakyvyille. Ehdokas, joka haluaa olla nopeampi kuin
perehtyneempi eteenpäin jakamissaan sisällöissä, karaut-
taa aikansa komeasti suosion aallonharjalla, kunnes ajau-
tuu väistämättä karille.

Päivitykset paljastavat armottomasti, kuuluuko ehdokas
ajattelultaan pohjimmiltaan tunne- tai tietopuolueeseen.

ESA NIEMINEN: ÄLÄ HAAVEILE MEDIATILASTA, JOTA EI OLE

*Esa Nieminen on toiminut Kuntaliiton viestintä- ja yhteiskuntasuhdejohtajana ja teki ennen si-
tä pitkän uran MTV:n uutistoiminnan palveluksessa. Nieminen tunnetaan Porin SuomiAreena-
tapahtuman rakentajana ja sisällöllisenä kehittäjänä. Kysyimme häneltä, miten yksittäisen
ehdokkaan vaalikampanja voi päästä esiin valtakunnanmediassa.*

"Yksittäisen ehdokkaan kampanjan ei kannata haaveilla valtakunnanjulkisuudesta, sillä
sellainen on yleensä varsin negatiivista lajia."

"Kampanjat ovat muuttuneet rajusti ja esimerkiksi huhtikuun 2019 eduskuntavaalien
ensimmäinen puheenjohtajatentti järjestettiin jo syyskuussa 2018. Media pyöri puheen-joh-
tajien ja muutamien puolueiden johtohenkilöiden ympärillä. Tämä syö hapen kaikilta muilta
ehdokkailta. Median keskittyminen muutamiin leireihin vahvistaa tätä ilmiötä."

"Yksittäiselle ehdokkaalle jää jäljelle vain populistinen provokaatio. Sellaisella voi saa-
vuttaa tilaa valtakunnan mediassa, samalla oma uskottavuus kuitenkin katoaa. Ehdokkaan
kannattaa pyrkiä antamaan omassa vaalipiirissään kasvot asialle, jonka hän tuntee ja hal-
litsee."

Tunteiden lietsominen sosiaalisessa mediassa saa helposti aikaan harhan suurten väkijoukkojen liikuttelusta tai jopa hallinnasta. Itse asiassa yksittäinen ehdokas vain voimistaa käyttäytymistä, joka ennen pitkää kääntyy häntä itseään vastaan. Tunne kun vaatii aina välitöntä tyydyttämistä ja yksioikoisten vaatimusten täyttämistä monimutkaisessa ja hitaasti muuttuvassa maailmassa.

On tärkeää ymmärtää, että sosiaalisessa mediassa ei käydä kahdenvälistä viestintää. Niin kauan kuin somessa esitetään asiallisia kysymyksiä tai asiallista kritiikkiä, on sellaiseen syytä vastata. Jos vastausta ei voi antaa heti, on siitä tärkeää kertoa kysyjälle ja palata asiaan luvattuun aikaan.

Osalle käyttäjistä sosiaalinen media on näyttämö. Helsingin Sanomien Saska Saarikosken haastattelussa Nobel-palkittu ekonomisti Bengt Holmström kiteytti ajatuksen, jota viisaat ovat pitäneet esillä jo William Shakespearen ajoista:

”Holmström lähtee siitä, että olemme kaikki ihmisiä elämän näyttämöllä. Jokainen näyttölee jollekin yleisölle: lapset vanhemmilleen, nuoret kavereilleen, työntekijät pomoilleen, toimittajat lukijoilleen ja tutkijat tiedeyhteisölle. Jos haluaa ymmärtää ihmistä, pitää tietää, keneltä hän odottaa aplodeja.”

Onnistunut kampanjointi tarkoittaa äänestäjän näkökulmasta sitä, että ehdokas on tullut tutuksi joko oman tai lähipiirin luotettujen ihmisten tapaamiskokemusten kautta, ehdokkaan ajatukset ovat olleet esillä niin perinteisessä kuin sosiaalisessa mediassa ja viimeisten viikkojen

aikana ehdokkaan kampanja ja ilmoittelu luovat hänestä vakavasti otettavan kuvan.

Huolehdi näistä:

1. Jokainen kampanjaan osallistuva ihminen käyttäytyy kohteliaasti kaikessa toiminnassa, myös sosiaalisessa mediassa. Kirjoita kampanjalle julkiset säännöt ja puutu väärään käytökseen itse. Et voi ulkoistaa sitä.
2. Tutustu perinteisen median toimintatapoihin hyvissä ajoin ja mieti, mitä kiinnostavaa voit tehdä yhdessä muiden kampanjoiden kanssa.
3. Sosiaalinen media ei saa viedä liiaksi aikaasi ja huomiotasi. Vääriin väittämiin on puututtava ne rauhallisesti oikaisten. Käyttäydy kansanedustajan arvovallalla ja sinusta voi tulla kansanedustaja.

IHMISTEN KOHTAAMISESTA JA MIELIPITEISTÄ

Poliitikko kohtaa matkallaan erilaisia ihmisiä ja vielä erilaisempia kysymyksiä. Vanhan poliittisen viisauden mukaan mistä tahansa kysymyksestä selviää neljän lauseen patterilla.

Kun äänestäjä lähestyy ehdokasta kahvikojulla ja aloittaa kiivaan vuodatuksen, poliitikko vastaa ensimmäisen tauon tullen: ”Vai niin.” Todennäköisesti avautuminen jatkuu, ja seuraavaksi poliitikko kohottaa kulia ja sanoo: ”Onko näin?”

Tässä kohdin äänestäjä kokee saaneensa vastakaikua, ja jatkaa voimallisesti asiansa esittelyä. Poliitikko katsoo äänestäjää silmiin, ja sanoo vankasti: ”Näin on.” Äänes-

täjä huokaisee loppukaneettinsa ja saa siihen empaattisen reaktion ehdokkaalta: ”No mutta senhän sanoo järkikin!” Äänestäjä poistuu kojulta vakuuttuneena siitä, että hän on vihdoinkin löytänyt poliitikon, jolle voi puhua järkeä.

Ei ihme, että politiikka ja populismi koetaan yhä useammin synonyymeiksi toisilleen. Juuri tuollaisia keskusteluja syntyy tilanteessa, jossa ehdokas on selkeästi väärässä paikassa keskustelemassa sinällään oikeiden ihmisten kanssa. Poliitikko yrittää selviytyä keskustelutilanteesta.

Teknologisesta kehityksestä huolimatta ehdokkaan tärkein kyky on kohdata ihmisiä siten, että hetki muodostuu toiselle osapuolelle muistettavaksi ja positiiviseksi tavalla, josta hän kertoo kanssaihmisilleen eteenpäin.

Kukaan ei ole syntyjään mestari tässä toiminnassa, siksi harjoitus ja oman tekemisen analysointi on tässäkin tärkeää. Pitkän parlamentaarisen uran tehneiden henkilöiden joukkoon mahtuu aina muutama ihminen, joiden kohdalla heidän epäsosiaalisuudestaan on tullut tavaramerkki. Yli 90 prosenttia eduskuntapaikoista päättyy kuitenkin ihmisille, joilla on ainakin jossain vaiheessa ollut vahva pyrkimys kehittää itseään toisen ihmisen kohtaamisessa.

On hyvin vaikeaa ylläpitää ja kehittää tätä kykyä, ellei koe jokaisen ihmisen kokemuksia arvokkaiksi. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että jokaisen ihmisen mielipide perustuisi todelliselle tiedolle ja olisi siten yhteiskunnallisesti relevantti. Itse asiassa toinen ihminen olisi syytä kokea niin arvokkaaksi, että hänen väärinkäsityksiään kannattaa oikoa, vaikka ne voisivat merkitä jopa hänen äänensä menettämistä.

Suomen vaalijärjestelmä tuntee yhden ainoan tilanteen, jossa ehdokkaan on menestyäkseen vedottava koko äänestäjäkunnan enemmistöön. Kyseessä on tasavallan presidentin vaalin jälkimmäinen kierros.

Eduskuntaan päästäkseen ehdokas ei tarvitse jokaisen kohtaamansa äänestäjän ääntä. Mikäli keskustelun seuraaja joko sosiaalisessa mediassa tai kasvokkain tapahtuvassa kohtaamisessa kokee ehdokkaan väistelevän ja myötäilevän keskustelukumppaninsa mielipiteitä, hän menettää mielenkiintonsa ehdokkaaseen.

Ihmiset eivät etsi ehdokasta, joka ajattelisi kaikista asioista samoin kuin he itse ajattelevat. Usein ehdokkaan mielipiteitä kiinnostavampaa on se, miten ehdokas muodostaa asiasta mielipiteensä. Mikäli ehdokkaalla ei ole asiasta selkeää mielipidettä, asia kannattaa sanoa itse julki. Todellisen mielipiteen puute näet näkyy päällepäin ja kuuluu ehdokkaan äänenkäytössä. Mikään ei ole niin vastenmielistä kuin epävarmasti esitetty varma mielipide.

Ehdokkaan on tunnettava itselleen tärkeät asiat ja niistä myös ne väitteet, jotka eivät tue omaa näkemystä. On tärkeää, että ehdokas osaa kertoa miten hän on mielipiteensä muodostanut. Tämän lisäksi on hyvä käydä läpi ymmärrettävästi faktoja, jotka ovat asian kannalta keskeisiä. Näin äänestäjä saa kuvan siitä luottaisiko hän ehdokkaaseen uuden ja yllättävän esille tulevan tilanteen ratkaisussa. Sitä kun politiikka on yhä useammin.

Keskustele massatilaisuuksissakin vain yhden ihmisen kanssa kerrallaan. Huolehdi aluksi, että tiedät keskustelukumppanisi nimen. Mikäli hän esittää faktaväitteitä, joita

epäilet, kysy, mistä hänen esittämänsä faktat ovat peräisin. Jos hänen vastauksensa kuuluu ”kaikkihan sen tietää”, huolehdi, että joku kampanjatiimistä selvittää asian sekä hänelle että sinulle. Et ehkä saa ääntä, mutta arvostus kasvaa vain muita arvostamalla.

Keskustelu on usein hedelmällisimmillään silloin, kun osapuolilla on erilainen näkemys asiasta, mutta vain jos keskustelua käydään asian kannalta merkittävien faktojen pohjalta.

Jos sinulla on tunne, että et ole äänestäjälle oikea ehdokas, kerro se hänelle. Esitä myös toiveesi siitä, että hän löytää itselleen harkitsevan ehdokkaan, joka perustaa päätöksensä tosiasioihin.

1. Keskity keskustelukumppaniisi. Hänelle tilanne on ainutkertainen, sen on syytä olla sitä myös sinulle.
2. Kanna mukana faktapankkia, johon olet koonnut tärkeimmät tosiasiat. Älä pelkää oikoa vääriä käsityksiä, vaan kerro miten itsekin olet olettanut joitain asioita väärin. Jollet muista tällaista tapausta, hankkiudu välittömästi hoitoon, vähintäänkin muistisi osalta.
3. Kun kerrot ihmiselle selvittäväsi jonkin asian tai vieväsi hänen viestinsä eteenpäin, kirjaa asia ylös. Kun olet tehnyt asian, ilmoita siitä kyseiselle henkilölle.

MITEN MITTAAN KAMPANJAN ONNISTUMISEN?

Kampanja voi epäonnistua pahoin, vaikka ehdokas tulisi-kin valittua eduskuntaan. Kampanja voi onnistua hienosti, vaikka läpimeno jäisikin kyseisissä vaaleissa saavuttamatta.

Kampanjatiimin tyytyväisyys omaan rooliinsa ja kohdeluunsa on äärimmäisen tärkeä mittari. Lähetä koko tiimille kirje ja kysy heiltä, miten kampanjointia ja omaa toimintaasi tulee kehittää. Kysy, ovatko he halukkaita tekemään yhteistyötä myös tulevaisuudessa.

Kampanjan onnistumisen mittareita löytyy luonnollisesti myös taloudenpidosta. Pohdi, mitä oppia tämänkertainen kampanja antoi tulevaan.

”MIKÄLI TULET VALITUKSI EDUSKUNTAAN, MIHIN VALIOKUNTAAN AIOT PYRKIÄ JA MIKSI?”

Olen kysynyt tämän kysymyksen satoja kertoja niin vaalipaneeleissa kuin yksittäisiltä ehdokailta. 90 prosenttia ensimmäistä kertaa eduskuntaan pyrkivistä henkilöistä ei osaa vastata tähän kysymykseen.

Eduskunnan valiokunnat:

Suuri valiokunta (SuV)

Hallintovaliokunta (HaV)

Lakivaliokunta (LaV)

Liikenne- ja viestintävaliokunta (LiV)

Maa- ja metsätalousvaliokunta (MmV)

Perustuslakivaliokunta (PeV)

Puolustusvaliokunta (PuV)

Sivistysvaliokunta (SiV)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta (StV)

Talousvaliokunta (TaV)

Tarkastusvaliokunta (TrV)

Tulevaisuusvaliokunta (TuV)

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta (TyV)

Ulkoasiainvaliokunta (UaV)

Valtiovarainvaliokunta (VaV)

Ympäristövaliokunta (YmV)

Kaikkein merkittävin onnistumisen mittari odottaa kampanjan jälkeen kotona. Millaisena sinulle tärkeimmät ihmiset ovat kokeneet kampanja-ajan ja oman käyttäytymisesi. Ovatko he innoissaan vai peloissaan siitä, että vastaava voisi joskus toistua?

Kuinka moneen uuteen ihmiseen olet tutustunut omassa kampanjassasi? Kuinka monen muun ehdokkaan kanssa olet tutustunut tai peräti ystäväystynyt? Mitä te voisitte yhdessä tehdä ja aikaansaada erilaisista lähtökohdistanne huolimatta.

Minulta on usein kysytty, mikä on eduskuntavaalikampanjan optimikesto. Se on yhdeksän vuotta.

Varsin moni pitkän uran eduskunnassa tehnyt kansanedustaja on tullut valituksi kolmannella yrittämällä. Poliitikko on laji, jossa tärkein ominaisuus on sitko.

Moni lupaava poliitikko on ensimmäisten tai toisten vaalien jälkeen päätenyt johtopäätökseen, jonka mukaan vaalipiiri ei rakasta häntä. Hän päättää luopua politiikasta. Usein juuri seuraavissa vaaleissa olisi ollut tarjolla kyseisen henkilön kokoinen poliittinen aukko ehdokasasettelussa.

Vaalit tulevat ja menevät, mutta sitkeimmille kampanjointi ja rakkaus kansanvaltaan on ikuista.

1. Älä mieti, mitä kampanjointi on antanut sinulle, vaan sitä, mitä se on antanut muille mukana olleille ihmisille.
2. Jos haluat olla ehdokkaana myös jatkossa, kuuntele kampanjatiimiäsi ja sitouta heidät.
3. Olit sitten jatkossa ehdolla tai et, muista kiitokset.

**LOPUKSI:
MITEN TÄSTÄ
ETEENPÄIN?**

Päästyämme viimeisille sivuille, ymmärrämme kirkaammin politiikan mekanismeja ja työmarkkinoita. Olemme puheissamme tarkempia ja ymmärrämme numeroita hiukan paremmin. Entä nyt? Mitä teemme tällä hankkimallamme viisaudella?

Tämän kirjan lähtökohta oli tutkia politiikan arkea, markkinoiden toimintaa sekä julkisen ja yksityisen rajaa, ja hämmästelyn ohessa esittää konkreettisempiakin ajatuksia siitä, miten tätä kynnystä voisi madaltaa. Väestön ikääntyminen ja heikkenevä huoltosuhde eivät odota – jonkin on politiikassa muututtava.

Friedrich Hayek varoitti jo vuonna 1944 kirjassaan *Tie orjuuteen*, että luomamme valtio uhkaa painollaan murskata yhteiskunnan, joka valtion synnytti. Läntinen hyvinvointiyhteiskunta on kaikkien aikojen mahtavin valtiorakennelma, joka ylettyy elämäämme niin monin tavoin, että 100 vuotta sitten kaikkia nykyisiä holhouksen tapoja ei olisi osattu edes kuvitella. Liittokansleri Angela Merkel huomautti kerran mieliinpainuvalla tavalla, että EU kattaa seitsemän prosenttia maailman väestöstä, 25 prosenttia sen BKT:stä ja 50 prosenttia sosiaalimenoista.⁷⁵

Valtio tarjoaa meille opetusta, turvallisuutta ja terveydenhoitoa, pitää huolta hyvinvointimme yksityiskohdista ja valvoo, että painoluokittelemattomia munia ei myydä suurtalouskeittiöön. John Micklethwait ja Adrian Wooldridge avaavat kirjassaan *The Fourth Revolution* hienosti läntisen valtioapparaatin turpoamisen.

”Aina kun vaaditaan, että jollekin asialle ’on tehtävä jotain’, se tarkoittaa yleensä sitä, että meidän on perus-

tettava taas uusi normi tai uusi osa virastoon”, he kirjoittavat. Näitä vaatimuksia tulee yhtä lailla poliittisen kentän vasemmalta kuin oikealta laidalta ja median eri tuuteista.⁷⁶

Kaikista näistä monimutkaisista ja runsaista tuista ja huolenpidosta huolimatta istuvan hallituksen suosio on ällistytävän huono. Vuonna 2009 EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa 39 prosenttia suomalaisista ilmoitti, että luottaa hallitukseen vähän tai hyvin vähän. Vuonna 2019 sama kysymys osoitti kylmäävään epäluottamuksen kasvun. Luottamuksensa istuvaan hallitukseen ilmaisi 27 prosenttia vastaajista, ja suurta tai hyvin suurta epäluottamusta tunsii 56 prosenttia.

Toisin sanoen mitä enemmän valtiolla on puuhaa, sitä huonommin se pystyy tehtävistään suoriutumaan ja sitä tyytymättömpiä ihmiset ovat.

Optimisti uskoo, että modernissa yhteiskunnassa julkinen ja yksityinen voivat keskustella ja täydentää toisiaan, siis tuottaa aitoa lisäarvoa. Olennaista on se, että molemmat voivat uskoa, että uuden oppiminen on mahdollista.

Mikäli uskomme horjuu tai puuttuu, maailma näyttää vain minimoitavina kustannuksina. Silloin poistamme tuotantoketjusta ihmisiä tehokkuuden nimissä ja uskomme, että se tuottaa automaattisesti tuloksena säästöjä. Toisin sanoen uskomme vain mittakaavahyötyihin, emme vuorovaikutuksen ja kilpailun kykyyn tuottaa aidosti uusia ideoita. Poistamme mieluummin sairaalasta siivoojan kuin kehitämme kokonaan uuden hoitotavan tai hoitoketjun mallin.

Mikäli uskomme, että uuden oppiminen on mahdollista, meidän pitää asettaa omat käytäntömme säännöllisesti kyseenalaiseksi. Tämä on tietenkin hankalaa, koska valtio harvoin palkitsee virkamiehiä uudistuksiin liittyvästä riskinotosta. Äänestäjät toimivat poliitikkojen suhteen samoin.

Kansallinen omahyväisyys on piilevä vaiva. Olemme sitä mieltä, että voisimme viedä suomalaista koulujärjestelmää maailmalle, mutta emme usko, että maailmalla olisi vastineeksi mitään asiallista kotiin tuotavaa. Pysähdymme impivaaralaiseen hääräilyyn ja uskomme, että Suomi on niin erityinen tapaus, että meidän on keksittävä dynamiittimme itse ja että muiden parhaat toimintatavat eivät mitenkään voi sopia meille.

Toinen tie on oppiminen, sopeutuminen, omaksuminen ja imitaatio. ”Seisotaan jättiläisten hartioilla”, kuten talouden nobelisti Bengt Holmström hienosti asiaa kuvaa. Imiointi ei ole mekaanista kopioimista, vaan ensin on opittava työllä ja taidolla jotain olennaista ja sitten on tuotava tähän opittuun jotain omaa, jotain uutta.

Intialainen sairaala on tehokkuudessaan häkellyttävä, eikä hoidon laadussakaan ole massiivisia puutteita. Voisimme ehkä oppia intialaiselta terveydenhuollolta paljon, ellei oma kulttuuri-imperialismimme ja hyvinvointivaltiouskomme estäisi meitä kuuntelemasta.

Tai sopsisiko meille brasilialainen vastikkeellinen sosiaaliturva (*Bolsa Família*) tai Singaporen tilimalli? Olisiko niissä aineksia seuraavaan sosiaaliturvan uudistukseen? Tai löytäisimmekö jotain merkittävää Sveitsin hallintomal-

lista, Itävallan oppisopimuksista tai Hollannin koulujärjestelmästä – hyvien käytäntöjen lista on loputon.

Valitse omasi ja ryhdy asialle.

VIITTEET

- 1 Rajaniemi (2013).
- 2 Maliranta (2017).
- 3 Cole & Ohanian (2004).
- 4 Mouritzen (2001).
- 5 Apunen (2012).
- 6 Wu (2012).
- 7 Hyytinen et al. (2016).
- 8 Haavisto (2018c).
- 9 Haavisto, Larros & Metelinen (2018).
- 10 Metelinen (2018b).
- 11 Sowell (2014).
- 12 Ibid.
- 13 Tvede (2015).
- 14 Ibid.
- 15 Hilli (2017).
- 16 Wiberg (2012).
- 17 Vartiainen (2018).
- 18 Korkman (2007).
- 19 Apunen & Pajarinen (2013).
- 20 Haavisto, Sutela, Kauhanen & Lundell (2015).
- 21 Kaseva (2012).
- 22 Kauhanen (2018).
- 23 Tilastokeskus; Ks. myös Haavisto, Sutela, Kauhanen & Lundell (2015).
- 24 Korkman (2007).
- 25 Erola (2016).
- 26 Ks. esim. Makkula (2015).
- 27 Hokkanen (2018).
- 28 Lindberg (2018).
- 29 Koskinen (2018).

- 30 Sanandaji (2019).
- 31 Vihriälä (2018).
- 32 HE 32/2013 vp, s. 25.
- 33 Houni (2017).
- 34 Helsingin Sanomat (2017).
- 35 Whyte (2004).
- 36 Valtioneuvosto (2019).
- 37 Paulos (2001).
- 38 Lillrank (2011).
- 39 Koho (2015).
- 40 Apunen & Parantainen (2010).
- 41 Landsburg (2018).
- 42 Bastiat (2010).
- 43 Sowell (2014).
- 44 Apunen (2017).
- 45 Kilpeläinen (2018).
- 46 Paulos (1995).
- 47 Savon Sanomat (2015).
- 48 Quinn (1999).
- 49 Zadnik (2000).
- 50 Gwiazda (2000).
- 51 Vihriälä (2018).
- 52 Whyte (2004).
- 53 Kaseva (2015).
- 54 Haavisto (2018a).
- 55 Kallio, Kangas & Niemelä (2013).
- 56 Haavisto (2018a).
- 57 Apunen, Haavisto, Iskanius & Toivonen (2017).
- 58 Hazlitt (2011).
- 59 Taloussanomat (2017).
- 60 Veronmaksajain keskusliitto (2018).
- 61 Verottajan taskutilasto (2016).
- 62 Juusela (2016).
- 63 Crépon & Kramarz (2002).
- 64 Estevão & Sá (2008).
- 65 Ilta-Sanomat (2014).

- 66 Krugman (2003).
- 67 Myrskylä & Ruotsalainen (2017).
- 68 Verokone (2018).
- 69 Maliranta & Apunen (2017).
- 70 ARA (2019).
- 71 Diamond, McQuade & Qian (2018).
- 72 Soininvaara & Särelä (2015).
- 73 OECD Better Life Index.
- 74 Yle (2018).
- 75 The Economist (2013).
- 76 Wooldrige & Micklethwait (2014).

KIRJALLISUUS

- AHOPELTO**, T. (2018). Nollaksi vai ykköseksi – Koodarivaje uhkaa kiih-
duttaa Suomen halpatuotantomaaksi, näin palaamme tietotekniikan
huipulle, EVA Analyysi No 62.
- APUNEN**, A. & Parantainen, J. (2010). Gurumarkkinointi, Talentum.
- APUNEN**, M. (2012). Liika on liikaa – Keskustelu holhouksen rajoista
Raimo Sailaksen kanssa, teoksessa Apunen, M., Collander, K., Haavisto, I., Neimala, A., Svensson, M. & Wiberg, M. (2012). Holhouksen
alaiset – Seitsemän näkymää ylisääntelyn Suomeen, EVA Raportti.
- APUNEN**, M., Haavisto, I., Kallio, J., Kangas, O., Kiljunen, P., Niemelä,
M. & Perna, V. (2013). Poliitiikan sekahaku – Mitkä asiat yhdistävät
ja erottavat puolueita, EVA Raportti.
- APUNEN**, M. & Pajarinen, M. (2013). Tulehduksen oireet – Näin yritys-
johtajat näkevät Suomen kilpailukyvyn 19 osatekijää, EVA Analyysi
No 27.
- APUNEN**, M. (2016). Valta matemaatikoille!, teoksessa Limnell J. (2016).
Suomen idea, Docendo.
- APUNEN**, M., Haavisto, I., Hopia, H. & Toivonen, S. (2016). Sovinnon
eväät, EVAn Arvo- ja asennetutkimus, EVA Raportti.
- APUNEN**, M. (2017). Poliitiikan suuri näytelmä, teoksessa Apunen, M.,
Fukuyama, F., Haavisto, I., Ylisalo, J. & Zakaria, F. (2017). Tyytymät-
tömyyden siemenet – Mistä populismi tulee? EVA Raportti.
- APUNEN** M., Haavisto, I., Iskanius, A. & Toivonen, S. (2017). Kumous
kunnissa, EVA:n Arvo- ja asennetutkimus, EVA Raportti.
- ARA** (2019). Asukasvalinta ARA-vuokra- ja osaomistusasuntoihin,
haettu 12.2.2019, <http://www.ara.fi/asukasvalinta>
- BASTIAT**, F. (2010). Kirjoituksia taloudesta. Basam Books.
- CALIENDO**, M., Künn, S & Mahlstedt, R. (2017). The return to labour
market mobility, Journal of Public Economics 148.

- COLE**, H. L. & Ohanian, L. E. (2004). New Deal Policies and the Persistence of the Great Depression: A General Equilibrium Analysis, https://www.jstor.org/stable/10.1086/421169?seq=1#metadata_info_tab_contents
- CRÉPON**, B. & Kramarz, F. (2002). Employed 40 Hours or Not-Employed 39: Lessons from the 1982 Mandatory Reduction of the Workweek, *Journal of Political Economy*, <http://www.crest.fr/ckfinder/userfiles/files/pageperso/kramarz/revengrtj.pdf>
- DIAMOND**, R., McQuade, T. & Qian, F. (2018). The Effects of Rent Control Expansion on Tenants, Landlords, and Inequality: Evidence from San Francisco, NBER Working Paper 24181.
- DOHERTY**, B. (2018). Rent Control Feeds Inequality in San Francisco, Reason, June 2018.
- ECONOMIST** (2013). The Merkel plan, <https://www.economist.com/special-report/2013/06/15/the-merkel-plan>
- EKSTRÖM**, B.-E., Haavisto, I. & Pohjonen, M. (2012). Palvelut auki! – Viisi vaatimusta kuntauudistukselle, EVA Raportti.
- EKSTRÖM**, B.-E., Haavisto, I. & Pohjonen, M. (2013). Vitkuttelua, vesittämistä ja veronkiertoa, EVA Analyysi No 30.
- EROLA**, M. (2016). Sidotut kädet – Näin yleissitovuudesta tuli työmarkkinoiden tärkein ongelma, EVA Analyysi No 51.
- ESTEVAO**, M. & Sá, F. (2008). The 35-hour workweek in France: Straightjacket or welfare improvement? *Economic Policy*.
- FLOYD**, R. (2006). The Private Language Argument, *Philosophy Now*, https://philosophynow.org/issues/58/The_Private_Language_Argument
- GWIAZDA**, J., Ong, E., Held, R. & Thorn, F. (2000). Myopia and ambient night-time lighting, *Nature* 404.
- HAAVISTO**, I., Sutela, H., Kauhanen, A. & Lundell, N. (2015). Näin työmarkkinat toimivat, EVA Fakta.
- HAAVISTO**, I. (2018a). Vankistuva keskiluokka, EVA Analyysi No 63.
- HAAVISTO**, I. (2018b). Suomalaiset haluavat lisää vapautta yrittämiseen, asumiseen ja maankäyttöön, EVA, Arvo- ja asennetutkimus 2018, [https://www.eva.fi/blog/2018/08/24/suomalaiset-haluavat-lisaa-vapautta-yrittämiseen-asumiseen-ja-maankayttoon/](https://www.eva.fi/blog/2018/08/24/suomalaiset-haluavat-lisaa-vapautta-yrittamiseen-asumiseen-ja-maankayttoon/)

- HAAVISTO, I.** (2018c). Kuntapuolue voittaa aina, <https://www.eva.fi/blog/2018/12/07/kuntapuolue-voittaa-aina/>
- HAAVISTO, I., Larros, H. & Metelinen, S.** (2018). Soten sokeat pisteet, EVA Analyysi No 65.
- HALLITUKSEN** esitys Eduskunnalle kuntalain muuttamiseksi, HE 32/2013 vp.
- HAZLITT, H.** (2011). Talous yhdeltä istumalta, Credentum.
- HELSINGIN Sanomat** (2017). Sdp:n Antti Lindtmanin mukaan ”kokoomus petti kaupungit” sote-ratkaisussa, haettu 26.2.2019, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005401579.html>
- HILLI, P.** (2017). Vaikuttavuusinvestoiminen, <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Hilli-Sitra-12.12.pdf>
- HOKKANEN, E.** (2018). Ensiapu kriisiin, teoksessa Erola, M., Haavisto, I., Hokkanen, E., Kauhanen, A., Koskinen, S., Lindberg, H. M., Makula, J. & Vihriälä, V. (2018). Työn uudet ehdot – Miten avaamme työmarkkinoiden umpisolmut, EVA Raportti.
- HOUNI, T.** (2017). Pakko on uusi musta, <https://blogit.utu.fi/ekeskus/2017/10/24/pakko-on-uusi-musta/>
- HYYTINEN, A., Meriläinen, J., Saarimaa, T., Toivanen, O. & Tukiainen, J.** (2016). Public Employees as Politicians: Evidence from Close Elections, VATT Working Papers No. 78.
- ILTALEHTI** (2017). Jättiläselvitys: Näin kotityöt jakautuvat eri maissa - Suomessakin selvä ero miesten ja naisten välillä, <https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/201704172200103825>
- ILTA-SANOMAT** (2014). Uusi kokeilu Ruotsissa: Täysi palkka jo kuuden tunnin työpäivästä”, Ilta-Sanomat, 9.4.2014, <http://www.iltasanomat.fi/tyoelama/art-2000000740405.html>
- JUUSELA, J.** (2016). Viisi myyttiä verokeitaista, EVA Arvio No 7.
- KALLIO, J., Kangas, O. & Niemelä, M.** (2013). Intohimo tasa-arvoon: Tuloero- ja maahanmuuttoasenteet erottavat suomalaiset muista pohjoismaalaisista, teoksessa Apunen, M. ym. (2013). Poliitiikan sekahaku – Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita, EVA Raportti.
- KAUHANEN, A.** (2018). Unionin lyhyin viikko – Neljä havaintoa suomalaisten työajasta. Teoksessa Erola, M. ym. (2018). Työn uudet ehdot – Miten avaamme työmarkkinoiden umpisolmut, EVA Raportti.

- KASEVA, H.** (2012). Hupenevat tunninit – Näin suomalaisten työaika on lyhentynyt vuodesta 1960, EVA Analyysi No 25.
- KASEVA, H.** (toim.) (2015a). Hyvinvointivaltio numeroina, EVA Fakta.
- KASEVA, H.** (toim.) (2015b). Verojen kirja, EVA Fakta.
- KILPELÄINEN, S.** (2018). Taksiiudistus loi sekaannuksen alalle ja romutti turvallisuuden, Ilkka, 13.7.2018.
- KOHO, S.** (2015). Luvut hämäävät meitä kaikkia, Talouselämä, 20.10.2015, <https://www.talouselama.fi/uutiset/kommentti-luvut-hamaavat-meita-kaikkia/ade65716-3cee-395a-98be-95e48e5f7993>
- KORKMAN, S.** (2007). Onko tupolla tulevaisuutta?, EVA Raportti.
- KOSKINEN, S.** (2018). Protestin rajat – Poliittiset lakot tarvitsevat tarkemman tulkinnan, EVA Analyysi No 60.
- KRUGMAN, P.** (2003). Lumps of Labor., The New York Times, 7.10.2003, <http://www.nytimes.com/2003/10/07/opinion/lumps-of-labor.html?scp=1&sq=lumps%20of%20labor&st=cse>
- LANDSBURG, S. E.** (2018). Can You Outsmart an Economist?, Mariner.
- LEINONEN, H.** (2016). Laiska jättiläinen – Viisi syytä, miksi valtion omistusten keventäminen hyödyttäisi Suomea, EVA Analyysi No 50.
- LILLRANK, P.** (2011). Maailman parantaja – Miksi porvarilliset arvot voittavat populismin ja totalitarismin, EVA Pamfletti.
- LINDBERG, H. M.** (2018). Suomen tauti, teoksessa Erola, M. ym. (2018). Työn uudet ehdot – Miten avaamme työmarkkinoiden umpisolmut, EVA Raportti.
- MAKKULA, J.** (2015). Ratkaisun avaimet – Näin työmarkkinoilla siirrytään paikalliseen sopimiseen, EVA Analyysi No 49.
- MALIRANTA, M.** (2017). Markkinatalouden pro-teesit, TT-säätiö.
- MALIRANTA, M. & Apunen, M.** (2017). Johtajan jäljillä, EVA Analyysi No 59.
- METELINEN, S.** (2018a). Kansanosa kahleissa – suomalaiset haluavat lisää vapautta yrittäjille, EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2018, <https://www.eva.fi/blog/2018/08/29/kansanosa-kahleissa-suomalaiset-haluavat-lisaa-vapautta-yrittajille/>
- METELINEN, S.** (2018b). Selvitykset: yksityiset sote-toimijat pärjäävät julkisia paremmin, <https://www.eva.fi/blog/2018/11/26/selvitykset-yksityiset-sote-toimijat-parjaavat-julkisia-paremmiin/>

- MOURITZEN**, P. E. (2001). Spändinger i välfärdsstaten, teoksessa Norstrand, R., Groes, N. (2001). Kommunestyrets fremtid, AKF.
- MYRSKYLÄ**, P. & Ruotsalainen, K. (2017). Todistus koululle, EVA Fakta.
- MÄÄTTÄNEN**, N. (2015). Tilimallissa on ideaa, Etlä Muistio 32, <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Muistio-Brief-32.pdf>
- MÄÄTTÄNEN**, N. & Vihriälä, V. (2017). Kolme keinoa turvata tutkimuksen ja koulutuksen rahoitus, Etlä Muistio 58.
- NILSSON** Hakkala, K., Kauhanen, A., Koski, H., Kuusi, T., Lassila, J., Maliranta, M., Määttänen, N., Riukula, K., Rouvinen, P., Valkonen, T. & Vihriälä, V. (2019). Muistioita tulevalle hallitukselle, Etlä.
- PAULOS**, J. A. (1995). Mathematician Reads a Newspaper, Basic Books.
- PAULOS**, J. A. (2001). Innumeracy: Mathematical Illiteracy and Its Consequences, Macmillan.
- QUINN**, G. E., Shin, C. H., Maguire, M. G. & Stone, R. A. (1999). Myopia and ambient lighting at night, *Nature* 399.
- RAJANIEMI**, J. (2013). Myyttinen liberalismi, teoksessa Rannisto, P.-H. (toim.) (2013). Kymmenen näkemystä tulevaisuuteen. Risto Harisalon juhla-kirja, Suomen Toivo -ajatuspaja.
- SANANDAJI**, N. (2019). Lasikaton paradoksi, EVA Analyysi No 67.
- SAVON** Sanomat (2015). Journalismin uusia tuulia, <https://www.savon-sanomat.fi/paakirjoitukset/Journalismin-uusia-tuulia/551800>
- SOININVAARA**, O. & Särelä, M. (2015). Kaupunkien voitto – Kuusi keinoa vapauttaa kaupunkien kasvu, EVA Pamfletti.
- SOWELL**, T. (2014). Teoksessa Kalahar, D. (toim.) (2014). The Best of Thomas Sowell, Alfa Publications.
- TALOUSSANOMAT** (2017). Palkat alas, voitot ylös?, *Taloussanommat* 3.6. 2017, <https://www.is.fi/taloussanommat/art-2000005238201.html>
- TVEDE**, L. (2016). The Creative Society: How the Future Can Be Won, LID.
- VALTIOEUVOSTO** (2019). Hallituksen vastaus välikysymykseen vanhusten hoidon tilasta, https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/hallituksen-vastaus-valikysymykseen-vanhusten-hoidon-tilasta
- VARTIAINEN**, J. (2018). Kuulkaas, ay-liike, haettu 26.2.2019, <https://juhanavartiainen.fi/2018/kuulkaas-ay-liike/>

- VEROKONE** (2018). Palkansaajan kokonaisveroaste alenee 2019, EVA Tiedote.
- VERONMAKSAJAIN** keskusliitto (2018). Palkansaajan tuloveroprosentin kehitys, haettu 26.2.2019, <https://www.veronmaksajat.fi/luvut/Laskelmat/Palkansaajan-tuloveroprosentin-kehitys/>
- VEROTTAJAN** taskutilasto 2016.
- VIHRIÄLÄ, V.** (2018). Työpaikkojen lisäyksestä ja politiikan ansiosta – täsmennys Etlan arvioon, haettu 26.2.2019, <https://www.etla.fi/ajankohtaista/tyopaikkojen-lisayksesta-ja-politiikan-ansiosta-tasmen-nys-etlan-arvioon/>
- VIITALA, T.** (2017). Yhteisöveron uusi diili – Näin Suomi tukee yritysten kasvua ja varmistaa verotuotot kansainvälisessä verokilpailussa, EVA Analyysi No 56.
- WHYTE, J.** (2004). *Crimes Against Logic*, McGraw-Hill.
- WIBERG, M.** (2012). Lakituotannon taso: Silppua ylikuormittuneelta liukuhihnalta, teoksessa Apunen, M. ym. (2012). *Holhouksen alaiset – Seitsemän näkymää ylisääntelyn Suomeen*. EVA Raportti 2012.
- WOOLDRIDGE, A., Micklethwait, J.** (2014). *The Fourth Revolution. The Global Race to Reinvent the State*, Penguin.
- WU, T.** (2012). *The Master Switch. The Rise and Fall of Information Empires*, Atlantic.
- YLE** (2018). Kilpajuoksu Arkadianmäelle maksaa monille eduskunta-vaaliehdokkaille kymmeniä tuhansia euroja – ”Vaimo kysyi, enkö vaihtaisi mieluummin autoa”, haettu 26.2.2019, <https://yle.fi/uutiset/3-10550890>
- ZADNIK, K, Jones, L. A., Irvin, B. C., Kleinstein, R. N., Manny, R. E., Shin, J. A. & Mutti, D. O.** (2000). Myopia and ambient night-time lighting, *Nature* 404.

UUDEN KANSANEDUSTAJAN KÄSIKIRJA

antaa faktatukea vaalikampanjaan ja demokrati-
an kamareihin. Se tarjoaa olennaiset tiedot työ-
markkinoista, verotuksesta, tulonjaosta. Lisäk-
si se auttaa tunnistamaan julkisen keskustelun
yleisimmät harhat ja pötypuheet.

Kansanedustajaksi aikovalta kysytään kaik-
kea julkisista menoista elinajanodotteeseen.
Silloin on hyvä, jos lähellä on täsmäfaktoja, pit-
kän aikavälin trendejä ja talousasiantuntijoiden
näkemyksiä.

Opas auttaa hahmottamaan Suomen työ-
markkinoiden erityispiirteet ja kertoo miten
murretaan talouspolitiikan 20 yleisintä myyttiä.
Se paljastaa miksi ja missä tilanteissa valtio epä-
onnistuu. Ja kun meitä yritetään johtaa harhaan
numeroilla ja tilastoilla, miten vastaamme väit-
teeseen, joka on liian mehukas ollakseen totta?

Käsikirja kokoa myös yhteen aiemmin
EVAn muissa teoksissa julkaistuja tietoaoneis-
toja työelämästä ja kansantaloudesta. Niiden
lisäksi kokeneet poliitikot ja viestinnän amat-
tilaiset antavat täsmäohjeita poliittiselle uralle.
Uuden kansanedustajan käsikirjan ovat koon-
neet EVAn johtaja Matti Apunen ja viestintä-
johtaja Jussi Lähde.

ISBN 978-951-628-715-0

9 789516 287150